

11707.

1786, 16.

DE
LEGIBVS MAIESTATIS
POPVLII ROMANI
LATIS ANTE LEGEM IVLIAM
EXERCITATIO PRIMA

QVAM
AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS CONSENSV

DIE XXX. SEPT. A. C. CIDI~~CC~~LXXXVI

H. L. Q. CC

DEFENDENT

CHRISTIANVS GOTTLIEB HAVBOLD

ARTIVM MAGISTER ET IVRIS VTRIVSQVE BACCALAVREVS

ET

CAROLVS FREDERICVS CVRETIVS

LIPSIENSIS

LEGVM CVLTOR

LIPSIAE

EX OFFICINA SAALBACHIA

1786, 16.

DE
NEGATIVS MATHIAS LATIS

TOTVIL ROMANI

FAVORABILIS REGISTRATIONIS

BYRONOTANTIO BATHA

AT THE ...

AMERISSIM PHIL OSOPHORVU ORDINIS CONGRASV

HILCO

DEPONENT

CHRISTIANVS GOTTLEB HAYFOLD

ARTIVM MAGISTER ET MRS VRSOVS PASOGLAVITIS

CAKOVITZ ...

DE
LEGIBVS MAIESTATIS
POPVLI ROMANI,
QVAE
ANTE LEGEM IVLIAM
LATAE SVNT.

PARS GENERALIS.

§. I.

INSTITVTI RATIO.

Exposituro mihi originem et successione[m] earum legum, quibus munita est, inde ab antiquissimis temporibus vsque ad mutatam sub Imperatoribus reipublicae formam, populi Romani maiestas et securitas, multae obuersantur rationes, quae possint me ab illustrando hoc argumento auocare ac consilium, quod cepi, dissuadere. Neque enim ignoro, multos fore nostra in primis aetate, qui, quemadmodum solent insuper habere et liberalis hominis studio indignum prorsus censere, quidquid antiquitatis prae se ferat faciem: ita etiam me potissimum oleum et operam perdidisse iudicent, quod ausus sim, gentis, cuius splendor et

A

nomen

nomen iam dudum obsoleuerint, leges et instituta ex vetustatis fontibus repetere eorumque memoriam quodammodo instaurare. Verum ingenue fateor, me parum curare horum hominum indignationem, quum nec nostro seculo desint viri, qui verum cognoscendis veterum populorum institutis pretium statuunt, et ipsi tempus in hac antiquitatis parte collocatum haud inutiliter consumitum esse intelligant. Quae quum ita sint, sermo mihi erit solummodo cum aequioribus causae meae iudicibus, a quibus quamam ex formula velim iudicari, in limine huius libelli breuius est ostendendum. Ac primum quidem facili negotio praevidere possum, futuros esse ex iis multos, quibus actum acturus videar explicando argumentum, cui neque a nouitatis fauore, neque ab vtilitatis emolumento insigni vlla accedat commendatio. Quod ad illam enim attinet, non erit quisquam, quem lateant viri immortalis, NICOLAI HIERONYMI GVDLINGII, in hanc historiae antiquae partem merita, quippe qui primus, quod quidem sciam, eruit originem et vicissitudines earum legum, quibus Romani potissimum et Germani maiestati et securitati suae prospexerunt^{a)}. Quum vero praeter hunc nemo profecto sit, qui singularem adhibuerit operam delineandae successioni vniuersae earum legum, quas tulit populus Romanus antiquissimis temporibus ac libera praesertim republica de delictis aduersus maiestatem suam perpetratis^{b)}; neque ipse GVDLINGIVS hanc argumenti partem
ita

a) Inscriptio libelli Gundlingiani haec est: *Singularia ad Legem maiestatis itemque de silentio in hoc crimine*, edit. nouiss. Francof. et Lips. 1737. 4.

b) Dubito enim, an multa ad illustrandum hocce argumentum contulerit, ne dicam, GVDLINGIO palmam praesepuerit, NICOLAUS PHILIPPUS VANDER GHIESSEN in *Diff. ad Legem Iuliam maiestatis*, Lugd. B. 1716. cap. 2. quum tantum attigisse eum leges antiquiores tradat ipse GEORG. HENR. AYRER, cuius prolusioni primae *de perduellione feditiosorum*, Götting. 1748. §. 10. debeo, quidquid de diff. cir. mihi innotuit, quum ipse eam inspicere nondum potuerim. Reliqui, vt ANTONIVS AVGVSTINVS in *Libro de Legibus et Scris*, pag. 105. editionis Lugdunenensis (1592. 4.) et passim, PAVLVS MANVTIVS *de Legibus Romanis* cap. 21. in GRAEVII *Thesauro antiquitatum Rom.* Tom. II. FRANC. HOTTMANNVS in *indice Legum Romanarum*, adiecto EIVSDEM *Nouo commentario de verbis iuris*, CAR. SIGONIVS *de iudiciis* Lib. II. c. 29. FRANC. BALDVINVS in *Libris*

ita absoluerit, quin nostro studio aliquid reliquisse videatur: veniam impetrabit ab arbitris sapientissimis iuuenis, spicas aliquot post tanti viri messem lectas eorum iudicio submissurus. Cuius quidem negotii quo maiores in ipso opere deprehendimus nobis ob stare difficultates, eo audacius videbitur multis consilium nostrum, quod omnis disputatio intra ea rei Romanae tempora contineatur, quae, per vetustatem ipsam obscura, nullum aut exiguum certe in constituenda criminis aduersus maiestatem populi Romani commissi indole usum praebere possint. Negant enim, quemquam esse tam patientem, ut velit discere, quod in usu non sit habitu-

A 2

rus

Libris II. ad *leges maiestatis s. per duellionis*, quos inseruit IO. GOTTLIEB HEINECCIUS *Iurisprudentiae Romanae et Aethiopiae* Tom. I. pag. 994—1024. ipse etiam HEINECCIUS in *Synagm. Antiquit. Rom. iurisprud. illustrantium* Lib. III. tit. 18. §. 46—50. IO. AVG. ERNESTI in *Clauae Ciceroniana sub indice legum* ac novissime IO. AVG. BACHIVS in *Historia iurisprudentiae Romanae* passim, alique, qui de historia iuris civilis scriperunt, hi, inquam, omnes neque totam legem maiestatis antiquiorum successione continua serie proposuerunt, neque singula, quae ad intelligendam earum indolem ac vicissitudines vetustatis monumenta suppeditarent, ita exhausserunt, ut repetita harum sanctionum inuestigatione omnino possimus supersedere. Exstat praeter hos, quorum laudibus vel sola ipsorum nomina sufficient, auctores, alius obscurioris hominis, LAURENTII BOCHELLI, libellus, cuius inscriptio: *Commentarius accuratus in leges Ciceronis de iure publico*, efficit, ut existimem, esse etiam in hoc eas certe, quas CICERO saepius commemoret, leges de maiestate illustratas. Paucis praefecto innotuisset hic commentarius, nisi nostro seculo memoriam eius instaurassent GEORG. CHRISTI. GERBAEVERS in *Diss. de patria*

potestate, p. m. 36. et ex eo FRIDERICVS PLATNER, decus quondam Mularum Lipsiensium, in praefatione ad libellum venustissimum de *legibus sacris Romanorum*, qui tamen le neque videre, neque adire unquam potuisset BOCHELLVM, est conquestus. Quod quidem quam etiam mihi acciderit; ita ut, quatacunque sit Lipsiae librorum copia, unum fere hunc libellum vndique a me summo studio conquistum nec inuenire in aliqua suppellectile libraria, nec inspicere mihi licuerit: potui et ego inscriptione falli; vnde fortasse, qui meliore fortuna vsus in BOCHELLVM ipse incidit, frustra quaerat in eo harum legum interpretationem. Interea postquam nihilominus ipse lectores de libello hoc aliqua saltem ex parte facere certiores: quod nempe nunquam sigillatim prodierit, sed adiectus sit FRANC. RAGVELLI *Legibus politicis ex S. Scripturae libris collectis*, quas publici iuris fecit idem ille LAVR. BOCHELLVS, Paris. 1615. 4. Ceterum ab hoc loco non alienum esse existimo, ut gratias agam insignes omnibus, qui mihi per hanc opportunitatem librorum suorum copiam summa cum humanitate fecerunt, ac bibliothecas suas beneuole aperiendo optima quaeque praesidia et adiumenta scripturo suppeditarunt.

rus). Imo videtur his ipsis reipublicae Romanae temporibus magna tribuenda esse vis in explicandis sequioris aevi de maiestate sanctionibus, in primis autem in illustranda celeberrima lege Iulia: tum, quia sine diligentiore antiquorum legum contemplatione non potest intelligi, quae sit vera criminum maiestatis, perduellionis et vis publicae natura, ac quomodo haec a se differant; tum, quia multa sunt illarum capita in leges recentiores, Iuliamque potissimum, translata, quae non possunt aliunde lucem accipere, nisi a vetustatis, cui originem suam debent, monumentis. Accedit, quod praeter voluptatis sensum, quo omnis afficere solet antiquitas, foecundius profecto nihil vel liberali animo dignius cogitari potest, quam accurata et exacta causarum inuestigatio, quas diuersi populi per diuersas rerum suarum vicissitudines in definiendis puniendisque delictis, in primis grauioribus, sunt sequuti. Quae quum ita sint, et eligendum nobis esset argumentum, quod et varietatis aliquam prae se ferret commendationem, et ad nostra studia atque in primis iuris disciplinam proxime accederet: animaduertimus, superesse ex historia iurisprudentiae Romanae partem haud exiguam, quae versaretur circa successione[m] legum maiestatis lege Iulia antiquorum, quaeque ab interpretibus, ne GVNDLINGIO quidem excepto, nondum esset ita culta, quin possit nostris temporibus singularis illi opera adhiberi. Quamquam autem nos noua aut meliora proposituros esse plane desperamus; partim propter ipsam argumenti indolem, cui recte explicando subueniri nequit sine magno auxiliorum, quae a litteris humanioribus praestantur, apparatu a nostra aetate et virium tenuitate prorsus quidem alieno; partim propter innumeras difficultates, quibus impedita est vt omnis antiquitas, ita etiam rei potissimum Romanae contemplatio: illud certe efficere studebimus, vt voluntatem, aliquid saltem lucis nostro argumento afferendi, nobis haud defuisse, iusti harum rerum arbitri intelligant. Quod quidem antequam

e) PLINIVS *Epist.* L. VIII. ep. 14.

quam suscipiamus, necesse est, ut lectores de consilii, quod in fronte libelli indicauimus, ratione moneamus. Animus est igitur, proponendi in hoc libello vniuersam seriem et successionem earum legum, quibus Romani sub regibus et libera republica maiestati et securitati suae cauerunt. Retulimus autem in earum numerum, quidquid a populo Romano de conferuanda pace domestica et maiestate gentis, de prohibendis coetibus clandestinis ac seditionibus, quibus respublica in discrimen adduceretur, de dignitate et iuribus magistratuum vel singulorum ciuium non imminuendis vel violandis, denique de hostibus reipublicae haud concitandis vel adiuuandis, ante legem Iuliam constitutum inuenimus; licet non omnes huius generis sanctiones soleant ex usu loquendi ad maiestatis aut perduellionis crimen stricte acceptum pertinere. Quod quidem eo consilio fecimus, ut in conspectu quasi posita sit origo et historia eius delicti, quod per sequioris aevi consuetudinem commune *criminis maiestatis* nomen est consequutum. Erant autem propter breuitatis studium diuersae illae sanctiones sub generali quadam formula comprehendendae; cui quidem accommodatius nihil excogitare potuimus, quam nomen *legum maiestatis*, licet fortasse noua significatione adhibitum, quia, praeter leges de maiestate et perduellione latas, Valerias etiam, Porciam, Semproniam, Plautiam, Luctatiam et alias nonnullas sub hac voce comprehendimus, quas plerique vel ad libertatem ciuium Romanorum, vel ad vim, ex vulgari sententia a proprio maiestatis et perduellionis crimine diuersam, referre solent. Excusabitur forte nouitas dictionis ipsius CICERONIS exemplo, qui in Oratione *pro Coelio* non obscure significat, posse leges de vi latas inter maiestatis leges numerari ^d). Erit vero ipsa inscriptionis ratio altius iam repetenda.

A 3

§. II.

d) Cap. 29. Loquitur enim ibi de lege Luctatia sic: *De vi quaeritis; quae lex ad imperium, ad maiestatem, ad statum patriae, ad salutem omnium pertinet: quam legem Q. Carulus, armata dissensione ci-*

vium, reipublicae pacem extremis temporibus, tulit: quaeque lex, sedata illa flamma consularis mei, fumantis reliquias conuersionis exstinxit. Idem alio loco in Philippi. I. c. 9. vim natura sua a maiestatis crimine

MAIESTATIS VOCABVLVM EXPLICATVR. CRIMEN
MAIESTATIS QVID?

Maiestas auctore FESTO ^{a)} a magnitudine est dicta, vel potius ab eo, quod est *maius*, vt recte CASAVBONVS ^{b)} obseruauit. In definienda autem huius vocabuli vi ac potestate habenda est tum personarum rerumue, quibus tribuitur, tum diuersorum, de quibus dicitur, temporum ratio. Quum enim maiestas in vniuersum sit amplitudo ac dignitas alicuius rei, vt cum CICERONE ^{c)} loquamur: solet ea de omnibus personis, rebus locisque praedicari, in quibus singularis conspicitur splendor, grauitas et potestas ^{d)}. Hinc non illepide fingit OVIDIUS ^{e)} *Maiestatem* Deam, Honore et Reuerentia parentibus satam, quam ita describere pergit ^{f)}:

Adsidet illa Ioui: Iouis est fidissima custos:

Et praestat sine vi sceptrata tremenda Ioui.

Venit et in terras: coluerunt Romulus illam

Et Numa; mox alii, tempore quisque suo.

IIIa

crimine haud differe, aperte docet his verbis: *quid turpius, quam qui maiestatem populi Romani per vim minuerit, eum, damnatum iudicio, ad eam ipsam vim reuerri, propter quam sit iure damnatus?* cf. GVIL. BVDAEVS in *Annotat. ad D. Lib. XXXVIII. Tom. II. pag. m. 47.*

a) de *Verborum Signific. h. v.*

b) in TREBELII POLLIONIS *Gallienos*, c. 14. PLINIUS enim in *Panegyrico* c. 42. expresse separauit *magnitudinem a maiestate*, de Traiano, quem metum criminis maiestatis sustulisse dixerat, sic loquutus: *contenus fuit magnitudine, qua nulli magis caruerunt, quam, qui sibi maiestatem vindicabant.*

c) de *Oratore* Lib. II. c. 39.

d) Hanc ob causam *Diis rebusque diuinis* solent plerumque veteres tribuere maiestatem, vt CICERO de *Diuinat.* Lib. I.

c. 38. de *Nat. Deor.* Lib. II. c. 30. LIVIUS Lib. I. c. 53. QVINTILIANVS *Inst. Orat.* Lib. III. c. 7. Vnde etiam GRAEVIUS ad *Mil.* c. 30. pro: *nisi qui nullam vim ducit numenque diuinum, legere vult: nisi qui nullam maiestatem ducit*, ita vt maiestas eo loco sit i. q. *diuinitas*; quem quidem vocabuli usum ibidem pluribus confirmat exemplis. Eodem modo *Glossarium PHILOXENI* maiestatem explicat per *Θεϊότητα*, et sequiore aevo Imperatoribus adscribitur *numen et maiestas*, postquam diuinitatis titulos assumerant; de qua quidem appellatione egregia exstat SALMASTI disputatio in *TREBELII POLLIONIS Gallienos*, c. 14. quam infra saepius laudabimus.

e) *Fastor.* Lib. V. v. 25. sqq.

f) *l. c. v. 45 — 52.*

Illa patres in honore pio matresque tuetur;

Illa comes pueris virginibusque venit.

Illa datos fasces commendat eburque curule;

Illa coronatis alta triumphat equis.

Tribuitur autem a scriptoribus Romanis, in primis quando loquuntur de republica nondum occupata^{g)}, *maiestas* proprie universo populo^{h)}: ita, vt *imperium* sit in magistratibus, *auctoritas* in senatu,

g) Neque enim in explicanda vocabuli maiestatis notione vterius ad regum usque tempora adscendere opus est, partim, quia nullus, quod quidem sciamus, exstat scriptor, qui de regia potestate vocabulum hoc eo sensu adhibuerit, quo tribuitur libera republica vniuerso populo, partim etiam quia re vera regibus non fuit tanta rerum gerendarum auctoritas, quantum Imperatores postea sibi asseruerunt. Habebantur enim sub iis comitia; erant magistratus, quos creare populus poterat; relicta eidem erat legum ferendarum ac belli decernendi potestas; quae omnia non obscure significant, temperatum fuisse regium imperium populi potestate, neque hunc, in primis post Romuli mortem, abdicasse se iuribus ad rempublicam administrandam necessariis. Quae quum ita sint, haud satis commode regibus solum licet tribuere maiestatem, quam certe cum populo diuisam habuerunt; de quo argumento locus est praeclarus apud HENR. IO. ARNTZENIVM *Miscellaneorum* cap. 8. pag. 90. sqq. cf. GE. SCHVBARTVS de *far. iurispr. Rom. Ex. I. §. 5* — IO. Neque obstat sententiae nostrae LIVII locus, qui Lib. III. c. 2. sub regia maiestate intelligit sensu maxime improprio dominationem et superbiam regum, qualem a tribunis plebis affectari clamabant Consules in senatu vociferati, minime vero ipsum potestatis fastigium, quod nunquam reges solum habuerunt. Vtitur itaque

hoc vocabulo magis ex inuidia, quam ex veritate. In alia omnia autem abit GE. D'ARNAVD *Var. Coniect. Lib. I. c. 3.*

h) Praeter locum CICERONIS de *Orat. Lib. II. c. 39.* quem supra commemoravimus, vbi maiestas definitur per *amplitudinem ac dignitatem civitatis*, pertinent huc alia quoque eiusdem testimonia, quorum primum exstat in *Philipp. III. c. 5.* *Tantus autem est consensus municipiorum coloniarumque provinciae Galliae, ut omnes ad auctoritatem huius ordinis maiestatemque populi Romani defendendam conspirasse videantur.* Ibi aperte separatur maiestas totius populi ab auctoritate vnius ordinis, i. e. Senatus. Porro de *Inuent. Lib. II. c. 17.* *maiestas* constituitur in *dignitate, aut amplitudine, aut potestate populi aut eorum, quibus populus potestatem dedit; et Partit. Orator. c. 30.* eadem explicatur primum per *magnitudinem quandam populi Romani in eius potestate ac iure retinendo*, deinde statim per *imperii atque nominis populi Romani dignitatem.* cf. *AVCTOR ad Herennium Lib. II. cap. 12.* qui bis eodem loco ponit maiestatem in *amplitudine civitatis*, ad quam refert *suffragia populi et magistratus consilium*: item *QVINCTILIIVS Institt. Orat. Lib. VII. c. 4.* qui eam in imperio esse atque omni populi Romani dignitate testatur. Ita etiam intelligenda est maiestas in antiqua foederis formula, qua gentes in inferiori conditionem detrucae iubentur *maiestatem populi Romani*

senatu, *potestas in plebe, maiestas autem in toto populo*, sub cuius nomine hic omnes ordines ac ciues comprehenduntur ¹⁾. Quae quidem fuisse vnicuique ordini et vniuerso populo peculiarium et distincta a se inuicem iura, docemur per CICERONEM ²⁾, qui hunc in modum scribit: *ita se res habet, ut, si senatus dominus sit publici consilii, quodque is creuerit, defendant omnes; et, si ordines reliqui principis ordinis consilio rempublicam gubernari velint, possit, ex temperatione iuris, quum potestas in populo, auctoritas in senatu sit, teneri ille moderatus et concors ciuitatis status: vbi manifeste per potestatem populi significat idem, quod aliis locis dixit maiestatem*. Summam autem rerum, quam vno maiestatis verbo notari vidimus, libera republica fuisse penes totum populum Romanum, praeterquam quod ex innumeris veterum scriptorum locis potest probari ³⁾, id quidem

mani comiter conseruare: cuius exemplum in foedere cum Gaditanis icto exhibet CICERO *pro Cornelio Balbo* c. 16. Similes formulae leguntur apud LIVIUM Lib. XXXVIII. c. II. SERVIVM in *Aen.* Lib. III. v. 502. et PROCVLVM in L. 7. D. *de capriuis et postlim. reuers.* qua de re qui plura legere cupit, adeat BARN. BRISSONIVM *de form. et solenn. pop. Rom. verbis* Lib. III. c. 49. pag. 343. sq. ex edit. BACHII, ISM. BVLLI-ALDVM *de populis fundis* in GRAEVII *thes. ant. Rom.* T. II. p. 1939. HVG. GROTIUM *de Iure Belli et Pacis* Lib. I. cap. 3. §. 21. GVIL. BVDAEVUM in *Annotat. in Pandectas* secundum edit. Lugdunensem, quae prodit 1546. 8. Tom. II. p. 46. FRANC. BALDVINVM denique ad *LL. maiestatis* Lib. I. in HEINECCIJ *Iurispr. Rom. et Arr.* T. I. pag. 1001.

i) Ita expressè *populi* vocabulum explicat IVSTINIANVS in §. 4. I. de I. N. G. et C.

k) de *Legg.* Lib. III. cap. 12. Rem ipsam optime demonstrant GVIL. BV-

DAEVS l. c. Tom. I. p. 196. sq. 253. et in primis Tom. II. p. 44. sqq. EM. MERRILLIVS ad §. 3. I. de *publ. iudic.* ZACH. HVBER *Dissertat.* Lib. II. cap. 2. §. 5. sqq. pag. 194. sqq. (Amsteld. 1721. 4.) ARNTZENIVS l. c. cap. 9. pag. m. 100. Imperium autem quatenus magistratibus fuerit proprium, ostenderunt praeter multos alios CAR. SIGONIVS *de antiquo iure prouinc.* Lib. III. c. 6 — 14. GV- THERIVS *de offic. dom. Aug.* Lib. I. c. 3. GE. SCHVBARTVS *de fatis iurispr. Rom.* Ex. III. §. 39. p. 528. sqq. et ZIEGLERVS *de iuribus maiestatis* Lib. I. cap. I. §. 10.

l) Ex iis prouocemus ad solum CICERONEM, qui in *Or. de harusp. respons.* c. 6. *populo Romano tribuit summam potestatem omnium rerum, comitiis centuriatis*, et in *Or. pro Rabirio* c. 2. *Quiritium potestatem proxime ad Deorum immortalium numen accedere significat*. cf. THEOPHILVS ad §. 4. I. de I. N. G. et C. qui de vniuerso populo ita loquitur: *κοινὴ Φαίκατος ἐστὶν ὁ δῆμος τῶν νομοθετῶν*, i. e. omnium, qui iura constituunt, *prima potestas est apud populum*.

dem nemo amplius in dubium vocabit, qui legērit ZACH. HYBERVM elegantissime hac de re disputantem^{m)}. Erat igitur *maiestas* hoc tempore complexus eorum iurium, quae magistratibus, senatui et plebi, tanquam singulis populi Romani partibus, essent propria; quaeque ad vniuersum reipublicae corpus translata et communi nomine comprehensa efficaciorē constituerent splendoris, qualis esset in toto populo, dignitatem. Postquam vero summa rerum ad vnum peruenit, cui, quidquid antea ad singulorum ordinum et totius populi iura spectauerat, per imperatoriam dignitatem est commissumⁿ⁾: fieri non potuit, quin etiam, formula, qua summum splendoris et potestatis fastigium in toto populo hactenus conspicuum significaretur, in *Imperatoris* personam translata, ei soli *maiestas* tribueretur^{o)}. Factum hoc est in primis per potesta-

m) c. l. §. 5. sqq. pag. 194. sqq.

n) Quod quidem quomodo paulatim a Sullae temporibus euenerit, egregie exposuit GE. SCHVBARTVS l. c. Ex. III. §. 29—34. p. 493. sqq. Vtrum vero a *Legē regia* repetenda sit plenissimae Imperatorum potestatis origo, nec ne; non attinet hoc loco disquirere. Hoc saltem monebimus, nobis optime placuisse sententiam CHRISTIANI DANIELIS BECKII, VIRI EXCELLENTISSIMI, qui in *epistola gratulatoria* Lipsi. 1780. 4. scripta media incesit via, ac neque lege expressa imperatoriam dignitatem constitutam aut Augusto eiusque successoribus per eam omnem potestatis plenitudinem delatam fuisse, neque VLPIANVM in L. I. D. de *Constit. Pr.* aut TRIBONIANVM in §. 6. l. de L. N. G. et C. et L. 7. C. de *ver. iur. encl.* finxisse *legem regiam*, sed vtrumque tantummodo improprie loquutum et duplici modo imperium in Imperatores colatum fuisse, tum, quod summorum magistratum vis eis tribueretur, tum quod per plura SCA Augusto eiusque successoribus variae imperii partes demanda-

rentur, ex temporum rationibus demonstrauit.

o) Neque enim tristes pristinae libertatis umbræ, quas Imperatores boni senatui populoque reliquerunt, quasque diligenter collegit GER. NOODT *Observat.* Lib. I. cap. 3. mouent nos, ut in viri summi sententiam discedamus, et populi iura Imperatorum potestate haud inferiora fuisse statuamus. Aut enim haec exempla ita sunt comparata, ut iis Imperatores salua imperii sui plenitudine facillime abdicare se possent, aut tantummodo sub bonis principibus locum habuerunt, qui his artibus vsi sunt ad plebem deliniendam et dominationi magis magisque adsuafaciendam. Imperatores quidem quemadmodum iura populi, in primis circa leges ferendas, paulatim imminuerint et sibi solis vindicauerint, egregie ostendit ARNTZENVS l. c. cap. II. pag. 116. sqq. Post Antoninorum autem tempora constat, ne umbram quidem consilii popularis Imperatores, manu militari fretos, populo reliquisset, nisi huc referri velis solam *populi*

potestatem tribunitiam, quam Augustus et eius successores callido profecto consilio susceperunt, ut maior ipsorum personis accederet sanctitas et veneratio ^{p)}, quamque TACITVS ^{q)} merito appellat *summi fastigii vocabulum, quod Augustus repererit, ne regis aut dictatoris nomen adsumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia praemineret.* Quamquam autem re ipsa summam potestatem, quae libera republica diceretur maiestas populi Romani, penes Imperatores fuisse certum est et indubitatum: tantum tamen abest, ut existimemus, Imperatores asseruisse sibi statim ab initio *maiestatis* nomen, tanquam titulum et honorem suae dignitati proprium, quemadmodum fecisse id sequioris aevi principes, in primis a Constantini M. tempore, demonstravit PANCIROLVS ^{r)}; ut potius Augustum aliosque bonos principes, ab omni verborum honore, quem

populi Romani appellationem, quam, tanquam speciem pristinæ reipublicæ, etiam a sequioris aevi principibus seruata fuisse, exemplis docuit IAC. GOTHOFREDDVS in *Comm. ad L. 3. Cod. Th. ad L. Cornel. de Sicar.* edit. RITTER. Tom. III. p. 102. Ita etiam in L. 1. §. 1. D. ad L. Iuliam mai. committi dicitur maiestatis crimen *aduersus* populum Romanum *vel aduersus securitatem eius*, et in L. vi. eod. perduellionis reus is vocatur, qui hostili animo *aduersus rempublicam* vel principem animatus est. cf. VLR. HYBERI *Digestiones Iustinianæ* Lib. I. cap. 32. §. vi. et ZACH. HYBERI *Dissertat.* Lib. II. cap. 2. §. vi.

p) De potestate tribunitia Imperatorum Romanorum egerunt VLR. OBRECHTYS in *Diss. de tribunitia Caesarum Romanorum potestate.* Argentor. 1678. et in *EIVSD. Academicis*, n. 22. CHRIST. GOTTL. SCHWARZIVS in binis *Disput. de Augustorum Caesarumque Rom. tribunitia potestate.* Alt. 1715. 4. et de *numeranda tribunitia potestate Augustorum Caesarumque Rom.* ibid. 1721. 4. STEPH.

VINANDVS FIGHVS in *Annalibus Rom. ad A. V. C. 730.* Tom. III. p. 514. HENR. DODWELLVS in *Praelectionibus Camdenianis*, prael. 12. p. 417. sqq. et potissimum prael. 19. p. 583. sqq. GVTHERTIVS l. c. Lib. I. c. 39. et GE. GVTHERTIVS in libro saepius laudato *de fatis iurisprudentiae Romanae* Ex. III. §. 34. p. 507. sqq. qui simul in hoc Augusti inuento prima criminis maiestatis, quatenus aduersus Imperatorum personas committeretur, vestigia detexit. Erat autem potestas tribunitia Augustorum auctior multo et amplior, quam qualis fuerat libera republica, quemadmodum iidem auctores docuerunt.

q) *Annal.* Lib. III. c. 56. Neque placet nobis GVTHERTII coniectura, qui l. c. pro *praemineret* legendum censet *praemunitur*, quum nihilominus dignitas reliquis omnibus superior a TACITO intelligitur, quae per verbum *praemunitur* exultat. Confirmat receptam lectionem iam *summi fastigii vocabulum.*

r) in *Thesouro Variarum Lectionum* Lib. I. cap. 2.

quem populo concederent, alienos, etiam hoc verbo abstinuisse, quum de se aut domo sua loquerentur, firmiter statuamus. Quod vero, qui de iis scripserunt, iam tunc temporis frequenter maiestatis titulo vsi sint, id nostram quidem sententiam haud infringit, tum quia iure ipsis hanc dignitatis appellationem tribuere poterant, tum etiam, quia ex consuetudine illius aevi sollicitate conquirebant, quidquid principibus placere posse sperabant. Ita SVETONIVS scribit ^{f)}, Augustum, quod milites non appellaret commilitones, *ambitiosus id existimasse, quam aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua domusque suae maiestas postularret; et de Vespasiano haec habet ^{g)}: auctoritas et quasi maiestas quaedam, ut scilicet inopinatio et ad huc nouo principi, deerat: haec quoque accessit.* Verum sequioris aevi principes praeter maiestatis titulum, qui ipsis fortasse leuior videbatur, nec dignitati suae satis conueniens, numinis quoque honores sibi vindicare non dubitauerunt, cuius rei

B 2

innume-

f) in *vita Augusti* c. 25.

g) in *vita Vespasiani* c. 7. Plura exempla attulit CASAVBONVS in TREBELLII POLLIONIS *Gallienos* c. 14. Ceterum illud non praetermittendum esse censemus, quod ex hoc TREBELLII POLLIONIS loco quidam viri docti male colligere voluerant, desuisse homines, qui acrate illius scriptoris viderent, *maiestatem* de domo Augusta dicere, eamque potius ad vnamquamque dignitatem transferre coepisse, diuinitatis titulis ab Imp. assumtis. Refutauit hanc errorem SALMASIVS in *Commentario ad l. c.* atque satis ingeniose docuit, duplicem fuisse *maiestatis* sub Imp. sequioribus significationem: vnam, qua intelligeretur pondus et grauitas et magnitudo quaedam coli aestimarique digna in principe, honosque eximius cum veneratione iunctus, qui iure deberetur supremae potestati; qualis olim dicta fuerit maiestas populi Romani: alteram, quae TREBELLII POLLIONIS acrate primum in vsu

esse coepisset, quaque designaretur ipsa imperii dignitas, propter quam quis dici posset Augustus aut Caesar pro diuerso dignitatis seu *Βασίλειας* gradu: quem admodum dignitas consularis faceret Consulem et praetoria Praetorem. Confirmat hanc posteriorem vocabuli significationem alii TREBELLII locis, vt in *Gallienis* c. 10. et in *XXX. tyrannis* c. 21. et pergit demonstrare, nunquam, etiam diuinitatis titulis assumtis, desuisse maiestatis appellationem in principibus: quod pater iam ex formula in antiquis monumentis obuia: *N. M. Q. E. D.* hoc est: *numini maiestatique eius deuotus.* Neque nos dubitamus in tanti viri sententiam discedere, nisi quod in hoc illi assentiri non possumus, quod imperatorum aequo neget tributum esse aliis dignitatibus, ac nominatim magistratibus maioribus, e. g. Praetoribus, titulum maiestatis. Imo hoc factum esse, quamuis improprie, aequae vt libera republica, statim probabimus.

innumera exstant veterum scriptorum atque etiam vtriusque Codicis testimonia u).

Haec de propria maiestatis significatione sufficiant: iam, ad quam personas vel res improprie ea transferatur, paucis disquiramus. Ac primum quidem maiestas solet a veteribus tribui hominibus singulis, quibus propter virtutis eximiae admirationem aut rerum gestarum gloriam debetur honor singularis cum veneratione quadam coniunctus: quo sensu integrum caput habes apud VALERIVM MAXIMVM x), et saepius a CICERONE, LIVIO aliisque scriptoribus hoc vocabulum adhibetur. Deinde transfertur ad eos, quibus iam natura monente peculiaris exhibenda est reuerentia et cum pudorē iuncta verecundia, vt: *maiestas pueritiae* apud PLINIVM y) et *maiestas matronarum* apud LIVIVM z); cui notioni respondet graecum *αἰδώς*. Porro frequentissime de omnibus personis dicitur, penes quas singularis est potestas et auctoritas; siue sint patresfamilias a), siue magi-

u) Praeter formulam, cuius modo mentionem fecimus, praesto sunt exempla, quae sequuntur, ex vtroque Codice depromta: *nostrum numen* legitur in L. 34. C. de appellat. et in L. 2. C. de rempp. et reparat. appellat. coeleste oraculum in L. 10. C. de SS. eccles. L. 9. Cod. Th. de iurisdic. et ubi quis etc. L. 2. Cod. Th. quis in gradu praef. et in L. 17. Cod. Th. de haeret. sacri assutus in L. 6. C. de diu. rescript. nostra aeternitas in L. vlt. C. de quadriennii praeser. sub fin. L. 2. C. de fabricensibus (Lib. XI.) nostra perennitas in L. 14. C. de SS. eccles. L. 4. Cod. Th. de denunt. et in L. 31. Cod. Th. de operibus publ.

x) Lib. II. cap. 10. ubi ea dicitur esse clarorum virorum sine tribunalium fastigio, sine apparitorum ministerio, potens in sua amplitudine ordinata; et mox: longus et beatus honor sine honore. Eodem sensu legitur paterna maiestas apud VEL-

LEIVM PATERCVLVM Lib. I. c. 10. cf. CASAVBONVS l. c.

y) Lib. VIII. c. 36. sect. 60. quocum apprime convenit IUVENALIS illud (Sat. XIII. v. 47.) *Maxima debetur puero reuerentia*.

z) Lib. XXXIII. c. 2.

a) Hinc patria potestas vocatur a LIVIO Lib. III. c. 45. QVINCTILIANO *Declam.* 376. ac VALERIO MAX. Lib. VII. c. 7. *patria maiestas*, tanquam familiaris magistratus in patre constitutus cum iure gladii, vt cum IANO VINC. GRAVINA *Orig. iur. civ.* Lib. II. § 25. pag. 174. ed. MASCOV. loquamur: quamobcausam etiam patresfamilias ab VLPIANO *fragm.* tit. III. §. I. dicuntur *familiarum suorum principes*. cf. de hac formula THEOD. MARCILII *Interpretamentum Legis XII. tabb.* c. 24. p. m. 93. ABR. A KERKRAAD *Diss. de iure patrio* p. 16. CHR. VLR. GRVPEN *Tract. de iure Romana*, cap.

magistratus^{b)}, siue integra collegia^{c)}. Denique solet etiam nonnunquam maiestas proferri ad res inanimas, quibus inesse creditur sanctitatis aliqua species, aut cum dignitate coniuncta grauitas, vt locis^{d)}, legibus^{e)}, orationi^{f)}.

Quorsum vero omnis haec de vi et vsu vocabuli maiestatis disputatio? Nempe vt intelligi possit, quae sit, certe ante Legem Iuliam, indoles et natura eius delicti, quod sub nomine *imminutae maiestatis* venit, ac cuius historiam ex antiquitatis monumentis eruere instituimus. Quo quidem consilio optimum sequamur interpretem ipsum CICERONEM^{g)}, qui *maiestatem minuere* ait esse de *dignitate aut amplitudine aut potestate populi, aut eorum, quibus populus potestatem dedit, aliquid derogare*. Neque enim in vsu erat libera republica dicere *laesam maiestatem*, quod egregie obseruauit GVILIELMVS BVDAEVS^{h)}.

B 3

Iam

cap. 2. §. 2. et IO. GOTTL. HEINECCIUS ad BARN. BRISSONIVM de Verb. Significat. v. *maiestas*. Alia ex ratione, sed etiam cum respectu ad potestatem et imperium domesticum tribuitur a LIVIO Lib. XXXIII. c. 2. *parifamilias in vxorem maiestas*; ibi enim Cato: *si in sua quisque nostrum mafefamilias, Quirites, ius et maiestatem viri recinere instruisset, minus cum vniuersis feminis negotii haberemus*.

b) Ita legimus non solum apud CICERONEM in Or. contra Pisonem cap. II. et Philipp. XIII. c. 9. *maiestatem consulis*, et apud LIVIVM Lib. II. c. 57. *maiestatem consularem*; vt et *dictatoriam* apud EVNDEM Lib. III. c. 14.; sed ipse etiam PAVLVS in L. 33. D. de iniur. tribuit eam *magistratui*, et speciatim Praetori in L. II. in fin. D. de inst. et iur. ac L. 9. D. de iurisdic. et CASP. ZIEGLERI in de iuribus *maiestatis* Lib. I. c. I. vnde aperte colligi potest, sub Imperatoribus aequae liberae republicae magistratibus, quamquam improprie, adscriptam fuisse maiestatem, quod SALMASIVS l. c. temere

negauerat. Pugnatur pro nostra sententia etiam SVETONII locus in Tiberio c. 30. et IAC. GVTHERIVS de offic. dom. Aug. Lib. I. c. 19.

c) Senarii hoc sensu attribuunt maiestatem LIVIVS Lib. III. c. 2. bis, et Lib. XXII. c. 3. SVETONIVS l. c. FLORVS Lib. I. c. 5. et PLINIVS Ep. Lib. VIII. ep. 6.

d) Loci maiestatem dixit LIVIVS Lib. I. c. 53. et nemoris CLAVDIANVS in Cons. Prob. et Olyb. v. 126.

e) *Maiestas legum* occurrit apud LIVIVM Lib. XXII. c. 3. et *sanctionis* in L. 80. Cod. Th. de decurionibus.

f) Ita loquuntur CICERO de Amicit. c. 25. et QVINCTILIANVS Inst. Or. Lib. I. c. 6.

g) de Inuent. rhetor. Lib. II. c. 17. Similia loca sunt apud EVNDEM Partis orat. c. 30. de Orat. Lib. II. c. 39. AVCTOREM Rhetoricorum ad Herennium Lib. II. c. 12. et IVLIVM SEVERIANVM in *praecipis artis rhetoricae* pag. 308. inter antiquos Rhetores Latinos ex bibl. FRANC. PITHOETI, Paris, 1599. 4.

h) *Annotast. in D. Tom. II. pag. m. 47 sq.*

tam vero singulas huius delicti species, quales inde ab origine reipublicae usque ad Legem Iuliam obtinuerint, anticipare, quam singulae maiestatis leges commodiorem suppeditent huic argumento illustrando occasionem, aequae esset intempestivum, ac si hoc loco vellemus disquirere, quomodo tam per Legem Iuliam, quam sequiore aetate sub principibus limites eius sint prolati. Significauimus enim iam in limine huius libelli, omnem nostram disputationem contineri intra vetustiora reipublicae Romanae tempora, ac finem huius scriptiunculae in eo tantum versari, ut, quid ante Legem Iuliam de maiestatis crimine antiquitas sanxerit, non, quid post eam obtinuerit, doceamus. Quamquam vero, quemadmodum alio loco manifeste probabimus, tantum abest, ut eius nomen iam inde a principio in usu fuisse statuamus, ut potius huius origo ad exeuntem fere reipublicae libertatem referenda esse videatur: res ipsa tamen profecto et olim semper obtinuit; ita ut omni aetate maximum videretur et atrocissimum facinus esse, quod aduersus reipublicae splendorem, dignitatem aut salutem committeretur. Quare nos quidem, ut breuitati consulere, non dubitauimus, huius dissertationis inscriptionem a maiestatis legibus repetere, sub quibus quid intelligi velimus, in §. antecedente indicauimus. Nihilominus necessarium esse existimamus, addere quaedam de variis huius delicti nominibus, ne in consilii nostri ratione fluctuare videamur. Comprehendimus igitur sub crimine maiestatis etiam illud, quod vulgo sub *perduellionis* nomine intelligitur, quodque, quatenus libera republica a crimine maiestatis differat, in peculiari huius commentationis capite, cuius expositionem in aliud tempus differre instituimus, ex nostra sententia explicabitur. Praeterea patet ex descriptione legum maiestatis, quam in §. superiore posuimus, referri a nobis in illarum numerum etiam eas, quae postea nouum ac singulare delicti genus, *vim* puta, constituerunt; quae tamen natura sua a maiestatis crimine, quale hodie intelligimus, nihil differt. Denique etiam ipsius delicti, cuius leges mox sigillatim illustrabimus, variae leguntur appellationes, quarum nonnullas hic apponere

nere placet i). Sic LIVIUS^{k)} *soluere maiestatem* dicit, cui opponit ipse alio loco *retinere maiestatem* l); item: *minuere magistratum populi Romani* m); CICERO: *imminuere imperii ius* n); *imminuere excitationem atque auctoritatem nominis populi Romani* o); AMMIANVS MARCELLI- NVS p): *pulsare maiestatem*; quae omnia eodem redeunt, et ad ma- iestatis crimen pertinent. Graecis quidem, quando de Romanis legibus loquuntur, plerumque est *κατοσιώσιος ἐγκλημα*, quod ex glossis obseruauit SALMASIVS q), et HARMENOPVLI r) auctoritate po- test confirmari; generale autem nomen: *πεδοσία*. Tandem il- lud quoque monendum esse censemus, comparari hoc delictum saepius propter atrocitatem suam cum *parricidio* i), et eadem ex causa sub Imperatoribus *sacrilegii* instar haberi coepisse t).

§. III.

i) Collegit multas BYDAEVS l. c. pag. 45. sqq.

k) Lib. XXII. c. 42.

l) Lib. XXXIII. c. 2. cf. CICERO in Orat. c. 29. Eodem sensu occurrit: *constituere maiestatem*, h. e. labantem confir- mare, in loco concionis SALLVSTIANAE B. I. c. 31. maiores parandi iuris et maie- statis constituendae gratia, bis, per secessio- nem, armati Auentinum occupauerunt.

m) Lib. III. c. 24. cf. CICERO in Ver- rem Act. II. Lib. I. c. 33. *cur imminuisti ius legationis? ubi ASCONIUS: qui pote- statem suam in administrando non defen- derit, imminui magistratus, veluti maie- statis laesae reus est.*

n) in Verr. Act. II. Lib. III. c. 9.

o) *ibid.* c. 27.

p) Lib. XVIII. c. 12.

q) in TREBELLII POLLIONIS *Gallie- nos* c. 14.

r) *Promt. iur. Lib. I. Tit. II. §. 36. et 56. atque aliis locis.*

s) Ita FLORVS Lib. III. c. 1. de con- iuratione Catilinae: *Fuluia, vilissimum scorum, sed parricidii innocens*; CI- CERO *Caecil. I. c. 12. de Catilina: hoc*

parricida ciuium interfecto: conf. Phi- lipp. II. c. 7. ubi: parricidium patriae. Causam huius appellationis egregie ex- plicant ZACH. HUBER Dissert. Lib. III. c. 2. §. 24. et IVSTVS ZINZERLING in Criticorum iuuenilium promul. cap. I. in IO. HERM. SCHMINCKII Synagmate Cri- tico (Marburgi, 1717. 4.) pag. 199.

t) Exempla sunt in L. I. D. ad L. Iul. mai. L. 5. C. de diu. rescript. L. 2. et 3. C. de crim. sacrilegii; L. I. Cod. Th. si quis pecun. const. L. 6. Cod. Th. de bonis pro- scrip. L. 4. Cod. Th. de domest. et praet. Hinc vocatur etiam a TERTVL- LIANO in apologet. c. 35. *sacrilegium se- cundum*: cf. ANT. MATTHAEI de Crimi- nibus Comm. ad Lib. XXXVIII, D. Tit. II. pag. 219. sq. Ceterum eadem de si- militudine, quae intercedit inter sacrile- gium et crimen maiestatis, opinio etiam apud Athenienses obtinuit, quippe qui sacrilegos et proditores eadem lege eodemque modo puniri voluerunt: teste IO. MEVRSIO in *Themide Attica* Lib. II. cap. 2. in IAC. GRONOVII thes. aurr. gr. Vol. V. pag. 1967. sq.

GRAECORVM, IN PRIMIS ATHENIENSIVM, LEGES
MAIESTATIS RECENSENTVR.

Quum nihil cogitari possit aut propter vtilitatem foecundius, aut propter varietatem suavius, quam conferre inter se et comparare varios diuersorum populorum mores et instituta: profecto non videtur aliena esse ab initio ipsius dissertationis breuis aliqua de Graecorum circa crimen maiestatis legibus praefatio, quae aditum faciat ad cognoscendas priscae Romanorum hac de re sanctiones. Neque enim erit quisquam rerum ab omni antiquitate gestarum adeo ignarus, vt ex Graecorum, in primis Atheniensium, legibus ac consuetudinibus vberimos in Romana iurisprudentia fructus percipi posse neget^{a)}; quum notissimum sit, maximam Quirites legum suarum partem e Graeco solo in Latium transfuisse. Missis igitur reliquarum ex vetustioribus gentium de delicto illo sanctionibus, quarum paucae tantummodo ad nostram memoriam peruenerunt^{b)}, hoc statim obseruare liceat, communem videri fuisse apud omnes Graeciae ciuitates poenam proditorum patriae, denegatam intra fines earum sepulturam. Quod quidem non obscure colligi potest ex aliquo DIODORI SICVLII loco^{c)}, vbi communem narrat esse omnibus Graecis hanc consuetudinem, vt sacrilegorum corpora insepulta iacere sinerent. Sacrilegos autem et proditores eadem lege et poena apud Graecos affectos esse constat:

a) In promptu est exemplum capituli XII. tabularum e Solonis legibus explicati a CICERONE de Legg. Lib. II. c. 23. et eiusdem testimonium maxime honorificum in Or. pro Flacco, c. 26. *Adsum Athenienses, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortae atque in omnes terras distributae putantur.*

b) Sic ex DIODORO SICULO Lib. I. cap. 77. p. m. 89. constat, apud Aegyptios iis, qui inimicis arcana reipublicae confi-

lia prodidissent, linguam fuisse excisam: τῶν μὲν τὰ ἀπόρητα τοῖς πολεμίοις ἀπαγγελλάντων ἐπέταττον ὁ νόμος ἐντέμνεσθαι τὴν γλῶτταν. cf. GOGVET *Origines legum, artium et litterarum germanice factae* a GE. CHPH. HAMBERGERO, Tom. I, Lib. I. c. I. pag. 57.

c) Lib. XVI. c. 25. παρα πᾶσι τοῖς Ἕλλησι κοινὸς νόμος ἐστίν, ἀτάφως ἢ πτεσθαι τὰς ἐρροσύλας.

constat d): quidni igitur etiam circa proditores ac patriae hostes omnes Graeciae ciuitates eundem morem seruasse statuimus; praefertim quum de singulis hoc probare non difficile sit e)? Ita apud Athenienses expressam fuisse legem, ut ne, qui urbem prodidisset, in Attica sepeliretur, discimus non solum e XENOPHONTIS loco laudato, sed etiam ex exemplis, quae sequuntur. Phocionis quidem, qui damnatus fuerat prodicionis, corpus extra Atticae confinia portari decretum, ac nefas existimatum est, in eius rogo ignem accendi: testibus PLVTARCHO f), DIODORO SICULO g), CORNELIO NEPOTE h) et VALERIO MAXIMO i). Antiphontis et

d) Praeter locum ex MEVSIO supra citatum patet hoc e XENOPHONTIS *Historia Gr.* Lib. I. c. 7. §. 10. Κατὰ τῶτον τὸν νόμον κίνατε, ὅς ἐστιν ἐπὶ τοῖς ἰεροσύλοις καὶ προδόταις, ἐν τις ἢ τὴν πόλιν προδίδῃ, ἢ τὰ ἱερὰ κλέπτῃ — μὴ ταφῆναι ἐν τῇ Ἀττικῇ. cf. SAMVEL PETITI *Commentarius in Leges Atticas* Lib. VIII. tit. 4. §. 4. et in notis, in HEINECCIJ *Iurisprudentia Romana et Attica*, Tom. III. p. 672. et 10. DE MAVREGNAULT *Dissl. de flagellationibus, siue cruciatibus, ante capitalia supplicia apud veteres Graecos*, c. 3. §. 2. in GERH. OELRICHS *Thef. Dissert. Belgic.* Vol. II. Tom. III. pag. 228. sqq. Fuit enim haec Graecis religio, ut vnique, sacrilegi et proditores, hostes haberentur: illi quidem vniuersi generis humani, hi autem imperii, sub quo degerent.

e) Loquuntur etiam de hac consuetudine in vniuersum SYRIANVS in *Hermogenem*: νόμος, τῷ προδότῃ μηδὲν εἶναι μνησίον, DIO CHRYSOSTOMVS in *Rhodiaca*, Vol. I. p. 612. ed. REISK καὶ ἀπὲρ οἶμαι, τὸ μὴ θάπτεσθαι τὰς προδότας, et THUCYDIDES Lib. I. c. 138. ἃ γὰρ ἐξῆν θάπτεσθαι, ὡς ἐπὶ προδοσίᾳ

Φυγόυτος. Ex recentioribus singula sepulturae hostibus domesticis denegatae exempla afferunt 10. KIRCHMANNVS in app. ad *librum de funeribus Romanorum* cap. 4. 10. POTTERVS *Archaeologiae Graecae* Lib. III. c. I. MEVSIVS l. c. PETITVS l. c. et CHRISTOPH. FRID. WOLLE, VIR ILLUSTRIS, in *Dissl. I. de damnata memoria* cap. 5. §. I.

f) in Phocione c. penult. ἔδοξε καὶ τὸ σῶμα τῷ Φωκίωτος ἐξορῆσαι, καὶ μηδὲ πύρ ἐναῦσαι μηδὲνα πρὸς τὴν ταφὴν Ἀθηναίων.

g) Lib. XVIII. p. m. 641. Διὰ δὲ τῆς τῷ κωνείᾳ πτώσεως κατὰ τὸ πατριον ἔθος τὸν βίον καταλύσαντες, ἐρρίψθησαν ἀταφῆς πάντες ἐν τῶν τῆς Ἀττικῆς ὄρων. ὁ μὲν οὖν Φωκίων καὶ οἱ μετ' αὐτῷ διαβληθέντες, τοιαύτην ἔσχον τὴν τῷ βίῳ καταρροφῆν.

h) in Phocione c. vlt. In hoc tantum fuit odium multitudine, ut nemo liber eum sit ausus sepelire. Itaque a seruis sepultus est.

i) Lib. V. c. 3. Phocion — post obitum nullam Atticae regionis, quae ossibus eius iniiceretur, glebulam inuenit: iussus extra fines prociit, intra quos optimus ciuis viverat.

C

et Hyperidis cadauera eandem subiisse poenam, tradit PLVTARCHVS ^k). Quid, quod Themistoclis quoque, prodicionis caussa profugi, ossa ex Magnesia pestis arcendae caussa accersita non palam, sed furtim humi sunt condita ^l)? Tantum autem fuit proditorum apud Athenienses odium, vt vel eorum ossa, qui post mortem aut sepulturam demum huius criminis essent damnati, effossa extra Atticae fines portarentur. Sumtum quidem est hoc supplicium de Phrynichi reliquiis, auctore LYCVRGO ^m), qui hunc in modum scribit: *ψηφίζεται ὁ δῆμος, Κριτίε εἰπόντος, τὸν μὲν νεκρὸν κτείνειν προδοσίας, καὶν δόξην προδότης ὢν, ἐν τῇ χώρᾳ μὴ τεθάφθαι, τὰ τε ὄσῳ αὐτοῦ ἀνούξαι, καὶ ἐξορίσαι ἕξω τῆς Ἀττικῆς. ὅπως δὲ μὴ κείηται ἐν τῇ χώρᾳ μηδὲ τὰ ὄσῳ τοῦ τὴν χώραν καὶ τὴν πόλιν προδιδόντος.* Haec de Atheniensibus. Lacedaemonios autem eandem obseruasse consuetudinem circa proditorum cadauera, docet exemplum Pausaniae, qui, teste AELIANO ⁿ), hostilis aduersus suos animi convictus et ad mortem cruciatus, inhumatus iacuit; neque Arcades ab hac lege recessisse discimus e PAVSANIA ^o), qui eos Aristocratem, prodicionis conuictum, inhumatum extra confinia sua abiectis tradit. Tandem etiam tyrannorum hanc poenam fuisse, probari potest exemplo Alexandri, Pheraeorum tyranni, ab vxore sua e

viii

k) in *vitis X. oratorum* Vol. VIII. pag. 375. ed. REISK.

l) Narrant rem THVCYDIDES Lib. I. c. 138. et CORNELIVS NEPOS in *vita Themistoclis*, c. vlt.

m) in *Or. contra Leocratem* inter *Orat. gr. ex edit. REISKII* Vol. III. pag. 218. Simile exemplum narrat PLVTARCHVS in *Salone* c. 12. Vol. I. p. 335. edit. REISK.

n) *Var. Histor.* Lib. III. c. 7. *Λακεδαιμόνιοι γὰρ Παισαιαν Μηδίσαντα οὐ μόνον λιμῶ ἀπέπεισαν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸν νεκρὸν ἐξέβαλον αὐτῷ ἐκτός τῶν ὄρων.* cf. ad h. I. SCHEFFERVVS et KVHNIVS. Nec obstat locus DIODORI

SYLVII Lib. XI. pag. 35. qui corpus Pausaniae cognatis concessum fuisse refert, vt terra obrueretur; partim, quia poena lege statuta in gratiam amicorum facile mitigari potuit, salua ipsa legis functione, partim etiam, quia nihilominus ex opinione illius aetatis cum ista corporum humatione magna coniuncta fuit ignominia, quippe quae non terra condi, sed igne ablumi tunc temporis consueuerunt: KIRCHMANNVS l. c. p. m. 479.

o) in *Messenicis* p. 259. ed. SYLV. τὸν δὲ Ἀριστοκράτην οἱ Ἀρκαδῆες καταλιθώσαντες, τὸν μὲν τῶν ὄρων ἐκτός ἐμβάλλουσιν ἀταφον. cf. IDEM in *Arcadicis*, pag. 463.

viuis sublatis, cuius cadauer a Pheræis magna cum contumelia proiectum est et conculcatum ^{p)}. Iam, si in causas huius consuetudinis fere ab vniuersâ Graecia receptae inquiramus, inuenimus eas tum in extremo odio, quo persecuti sunt Graeci omnes, qui aduersus patriam quidquam molirentur, ita vt ne vestigia quidem eorum aut indicia vlla superesse voluerint ^{q)}; tum in opinione illius aetatis, qua animae insepultorum misere vagari et errare putabantur ^{r)}. Accedit, quod ex vulgari hominum superstitione nullum supplici genus ad absterrendum eos ab atrocissimis facinoribus efficacius visum est, quam quod vel post obitum ad manes et corpora mortuorum pertineret, eorumque memoriam in contumeliam verteret ^{s)}.

Haec quidem de consuetudine omnibus Graecis communi: iam de peculiaribus nonnullis Atheniensium circa maiestatis crimen institutis videamus. Ac primum quidem constat, varias
C 2 eius

p) PLVTARCHVS in *Pelopida* c. vlt. τῶ μὲν τάχει τῆς τελευτῆς, πρῶτερον ἴσως ἢ προσήκον ἦν, ἀποθανόντα. τῶ δὲ μόνον. ἢ πρῶτον τυραννῶν ὑπὸ γυναικὸς ἰδίας ἀπολέσθαι, καὶ τῇ μετὰ θάνατον αἰμίᾳ τοῦ σώματος, ζιφέντος καὶ πατηθέντος ὑπὸ τῶν Φεραίων, ἄξια πεποιθέναι δέξαντα τῶν παρανομημάτων. Verustissimum quidem fuisse hunc morem corpora tyrannorum proiciendi, pater iam ex eo, quod in *Odysse*. γ'. v. 256. sqq. eius mentio fit, et similem poenam his, qui patriam defendere detrectant, munitantur Hec̄tor *Iliad.* ο'. v. 348. sqq. et Agamemnon *ib.* β'. v. 391. sqq. cf. POTTERVS l. c.

q) Vnde DIO CHRYSOSTOMVS l. c. καθάπερ οἶμαι, τὸ μὴ θάπτεσθαι τὰς προδοτὰς, ὅπως μηδὲν ἢ σημείοις ἀνδρὸς ποιησέω. Eandem rationem assertit SYRIANVS l. c.

r) Multa huius opinionis exempla in

antiquitate occurrunt. Nota est Patrocli oratio, qua Achillem in somnis monuit, vt corpus suum terrae mandare properaret (*Iliad.* ψ'. v. 69. sqq.); nota Polydori ἀλλυΐσου καὶ ἀτάφου vmbra in EURIPIDIS *Heccuba*: nota VIRGILII (*Aen.* Lib. VI. v. 325. sqq.) inops inluminataque turba, quae centum errat annos, volitaeque littora circum. cf. TERTULLIANVS de *anima* c. 56. *Credidit est, insepultos non ante ad inferos redigi, quam iusta perceperint*; et IAC. GUTHERIVS de *iure manium* Lib. I. c. II. et Lib. II. c. 16.

s) Quibus modis perduellium memoria apud Graecos et Romanos damnari solita fuerit, erudite pro more suo ostendit VIR ILLUSTRIS, CAPH. FRID. WOLLE, in *Dissertatt. binis*, quas supra iam laudauimus, de *damnata memoria*, Lipsi. 1776. habitis. Ceterum, quatenus Romani haec Graecorum instituta fuerint imitati, alio loco docebimus.

eius fuisse species, et modo leniorem, modo acerbiorē poenam statutam reperiri. In proditorum igitur numero habiti sunt maxime ii, qui popularem statum euertent, aut, euerſo eo, magistratum gerent. Verba legis apud ANDOCIDEM in *Orat. de Myſteriis* leguntur haec: *ἐάν τις δημοκρατίαν καταλύῃ τὴν Ἀθηναίων, ἢ ἀρχὴν τινα ἀρχὴ καταλελυμένης τῆς δημοκρατίας, πολέμιος ἔσται Ἀθηναίων, καὶ νηποῖαι τεθνήτω. καὶ τὰ χεῖματα αὐτῆ δημοσία ἔστω, καὶ τῆς θεῶ τὸ ἐπιδέκατον. ὁ δὲ ἀποκτείνας τὸν ταῦτα ποιήσαντα, καὶ ὁ συμβουλευσας, ὅσιος ἔστω καὶ εὐαγῆς ¹⁾*. Iam quid sit in hac lege: καταλύειν τὴν δημοκρατίαν, de eo quidem ridicula maxime pugna orta est inter SALMASIVM ^{u)} et DESIDERIVM HERALDVM ^{x)}, quorum ille putauit esse: *concutere imperium populi*, hic: *dissoluere et euertere democratiae statum*; neutro vere ab alterius mente alieno, si feruorem disputandi veritati postponere voluissent. In ytraque enim versione latet etiam notio conatus nondum perfecti et perniciosorum consiliorum, quae aduersus popularem statum inita sunt, licet effectus plenus nondum responderit. Quod autem HERALDVS addidit, τὸ καταλύειν τὴν δημοκρατίαν inuoluere etiam vim coecam et clandestinam, quae furtim ad euertendam rempublicam tendat: id sane nescio an non possit aequè sub *concutiendi* vocabulo intelligi, quum vtrumque sit quassare pacem domesticam et democratiae interitum minari. Quidquid sit, manifeste possumus ex loco illo ANDOCIDIS colligere, fuisse Athenis legem latam in eos, qui formam status popularis semel fundatam, siue palam, siue clandestinis artibus euertent, aut certe euertere ausi sint. Nam conatum solum, quid, quod meram cogitationem sufficere

¹⁾ in *Orat. gr.* ex edit. REISKII Vol. III. p. 48. Meminit etiam huius legis LYCURGVS in *Leocratem* ibid. p. 223. ἐπιφύσαντο γὰρ καὶ αἰώσαν, ἐάν τις τυραννίδι ἐπιθῆται, ἢ τὴν πόλιν προδιδῶ, ἢ τὸν δῆμον καταλύῃ, τὸν αἰσθανόμενον καθαρὸν εἶναι ἀποκτείναντα, καὶ κρείττον ἐδοξεν αὐτοῖς τοῦς τὴν ἐναντίαν ἔχοντας τεθνήναι μᾶλλον,

ἢ πειραθέντας, μετὰ ἀληθείας αὐτοῦς δουλεύειν. ἀρχὴν γὰρ ὦντο οὕτω δεῖν εἶναι τοῦς πολίτας, ὥστε μὴ εἰς ὑποψίαν ἐλθεῖν μηδένα τούτων τῶν ἀδικημάτων.

^{u)} *Miscell. Defensf.* c. 10. p. 296. 297.

^{x)} *Observat. ad Ius Atticum et Rom.* Lib. III. c. 16. p. 264 sqq.

suffecisse ad poenam huius sanctionis, patet non solum ex ipso verbo: καταλύω, quod infectum etiam consilium denotat (alias enim reponendum foret κατέλυσε, si de solo perfecto sermo esset), et ex loco LYCVRGI citato; sed etiam in primis e MAXIMO TYRIO γ), qui expresse proditionem lege puniri ait, etiamsi effectus nondum sit sequutus. Deinde illud etiam nefas fuisse ex hac lege intelligimus, si quis euerſa democratia magistratum gereret: quod quidem eadem poena, qua ipsa democratiae euerſio, est prohibitum. Fuit autem lex haec inscripta columnae, ante curiam, in reipublicae consilia, semper eam ante oculos haberent z). Alia se nobis offert sanctio aduersus hos, qui concursum in populo excitassent, aut coetus illicitos et coniurationes aduersus rempublicam agitassent, cuius verba exhibet DEMOSTHENES a), mentem autem clarius exprimit SVLPITIVS VICTOR b): *Pauper orator et diues, inimici. Diues fortiter fecit: petiuit pauperis oratoris linguam, praemii nomine accepit postea. Concionante illo stetit in concione pauper*

C 3

et

y) *Dissert. XVIII.* vulgo II. sect. 4. pag. 211. ed. MARKLAND. κολάζει ὁ νόμος — καὶ προδότην τὸν μελλήσαντα, κὼν μὴ πρᾶξῃ. cf. AELIANVS V. H. Lib. XIII. c. 28. CUIACIVS *Obs.* Lib. XV. c. 25. HERALDVVS l. c. c. 12. pag. 239. et MEVRSIVS l. c. in GRONOVII *thes. aur. gr.* Vol. V. pag. 1968.

z) Discimus hoc non solum ex ANDOCIDIS loco citato, ed. REISK. Vol. III. p. 46. ὁ δὲ νόμος τί κελεύει, ὅς ἐν τῇ σῆλῃ ἐμπροσθέν ἐστὶ τοῦ βουλευτηρίου, sed etiam e LYCVRGI oratione saepius laudata, qui pag. 224. ed. REISK. ita pergit: ταῦτα, ὦ ἄνδρες, ἔγραψαν εἰς τὴν σῆλῃν, καὶ ταύτην ἔσχον εἰς τὸ βουλευτήριον ὑπόμνημα τοῖς κατ' ἐνάσῃν ἡμέραν συνιούσιν, καὶ βουλευομένοις ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ὡς δεῖ πρὸς τοιούτους ἔχειν. Intelligimus autem hic sub βουλευτηρίου locum, vbi senatus Quin-

gentorum conuenit, qui κατ' ἐξοχὴν ita dictus videtur, teste PAVSANIA in *Atticis* pag. 6. ed. SVLB. καὶ πλείον τῶν πεντακισίων καλουμένων βουλευτηρίων, οἱ βουλευούσιν ἐνιαυτὸν Ἀθηναίσις. cf. IO. GOTTF. HAVPTMANNI *libellus de Andocide, Oratore Attico*, c. 8. in *Orat.* gr. ex ed. REISKII Vol. VIII. p. 592. 1qq. Ceterum de hoc legum seruandarum more nonnulla habet IOH. MEVRSIUS in *Solone* c. 24. in GRONOV. *thes.* Vol. V. p. 2043. 1qq.

a) ἐν τῷ κατὰ σεφάνου *Ψευδομ. β'*. Vol. II. p. 1137. ed. REISK. ἐάν τις — ἐταιρίαν συνίῃ ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου — τοῦτων εἶναι τὰς γρυφὰς πρὸς τοὺς θεσμοθέτας.

b) in *Instit. Orat.* p. 267. ex edit. PITHOEL. cf. MEVRSII *Themis Attica* Lib. II. c. 8. PETITVS ad *LL. Atticas*, Lib. III. tit. 4. p. 427.

et fleuit. Lapidatione facta, occisus est diues: reus est pauper coetus et concursus facti, secundum legem illam: qui coetum et concursum fecerit, capite puniatur. Simile exemplum attulit SOPATER in Hermogenem, qui reum huius criminis dixit κρείσθαι δημοκρατίας ^{c)}. PLATO ^{d)} igitur non sine causa perduellem et hostem ciuitatis infestissimum (πάντων πολεμιώτατον ὄλη τῆ πόλει) vocat eum, qui factionibus rempublicam opprimit, aut seditiones excitat: ὃς ἐταιρείαις τὴν πόλιν ὑπέκκοον ποιῆ — καὶ τὰσιν ἐγείραν παρανομίῃ. Quomodo vero, obiciunt hoc loco multi, prohibere potuit Solon seditiones domesticas et populi secessiones, quas ipse approbasse potius et adiuuuisse videtur lege in eos lata, qui in diffidio ciuium intestino neutri se parti adiunxissent? Certe PLVTARCHVS ^{e)}, CICERO ^{f)} et GELLIVS ^{g)} hanc fuisse Solonis sanctionem vno omnes ore tradunt. Ac profecto fatemur hoc argumentum esse ita speciosum, vt sapientissimi legislatoris nomen si non obscurare, at certe suspi-

c) Δημοκρατία, quae et ἀρχαιοκρατία, secundum HENR. STEPHANVM in thesauro Linguae Graecae v. δημοκρατία proprie est nimia popularitas et dicitur de eo, qui populum veluti concutit, ei obrepens arte aliqua, e. g. muneribus gladiatorii et spectaculis. Clarius et ad nostrum scopum accommodatius ΒΥΒΛΕΥΣ h. v. qui δημοκράτην dicit eum, qui artibus istis popularibus populum sibi feruire perpellit. Neuter tamen concursus excitati notione hoc vocabulum auxit.

d) de Legg. Lib. VIII. Tom. II. p. 856. ed. REISK. ad quem locum egregie commentatus est DESIDER. HERALDVS Obseruat. ad Ius Aet. et Rom. Lib. III. c. 9. pag. 228 sqq.

e) in vita Solonis c. 20. Vol. I. p. 354. ed. REISK. τῶν δ' ἄλλων αὐτῆ νόμων, ἴδιος μὲν μάστιγα καὶ παραδοχὸς ὁ κελύων ἄτιμον εἶναι τὸν ἐν γὰσι μηδ' ἑτέρας μεριδοσ γενόμενον: et de fera numis vindicta Vol. VIII. p. 175. ed. REISK.

παραλογώτατον δὲ τὸ τῆ Σόλωνος ἄτιμον εἶναι τὸν ἐν γὰσι πολεμῶς μηδ' ἑτέρας μεριδοσ προσθέμενον, μηδὲ συστασιόσαντα.

f) ad Att. Lib. X. ep. I. Ego vero Solonis, popularis tui, vt puto, etiam mei, legem negligam, qui capite sanxit, si qui in seditione non alterius vtrius partis fuisset.

g) Noct. Att. Lib. II. c. 12. In legibus Solonis illis antiquissimis, quae Athenis axibus ligneis incisae sunt, quasque laeas ab eo Athenienses, vt sempiternae manerent, ponis et religionibus sanxerant, legem esse Aristoteles, eferit scripam ad hanc sententiam: si ob discordiam disensionemque seditionem atque discessio populi in duas partes fieret, et ob causam irritatis animis vtriusque arma caperentur, pugneturque, tum qui in eo tempore in eoque casu ciuili discordiae non alterutri parti sese adiunxerit, sed solitarius separatusque a communi malo ciuitatis secesserit, is domo, patria, fortunisque omnibus careto; exul extorrisque esto.

fuspicione adspargere videatur. Quid enim aliud hac lege intendi existimemus, quam vt discordiae ciuili et seditionibus fores aperiantur? Sed salua res est, modo audiamus optimum huius causae patronum, PLVTARCHVM ipsum ^{h)}, qui hanc rationem affert: βουλήσι δ' ὡς ἔοικε, μὴ ἀπαθῶς, μηδ' ἀναισθήτως ἔχειν πρὸς τὸ κοινόν, ἐν ἀσφαλεῖ θέμενον τὰ οἰκεία, καὶ τῶ μὴ συναλγεῖν, μηδὲ συνοσεῖν τῇ πατρίδι, καλλωπιζόμενον. ἀλλ' αὐτόθεν τοῖς τὰ βελτίω καὶ δικαιοτέρα πράττεισι προσθέμενον, συγκινδυνεύειν καὶ βοηθεῖν μᾶλλον, ἢ περιμένειν ἀκινδύνως τὰ τῶν κρατούντων. Neque enim quidquam visum est periculosius Soloni in republica, in primis populari (in qua singulorum ciuium et vniuersae ciuitatis commoda plane exaequata sunt et arctissimo inuicem vinculo connexa), quam, ciuibus factione distractis, neutri se parti admiscere; quippe quo facto animum a salute communi alienum ac securum, quem ne publica quidem fortuna afficere posset, putauit declarari. Voluit igitur, vt vnusquisque ciuium discrimen, in quod res publica adduceretur, sibi ipsi imminere ac suam causam agi existimaret, eamque, quae iustissima sibi videretur pars, ope et auxilio adiuuaret. Quamobcausam non ad augendam, sed ad desinendam seditionem legem hanc fuisse cum GELLIO ⁱ⁾ dicemus. Nam si boni omnes, qui in principio coercendae seditioni impares fuerint, populumque partitum et amentem non deterruerint, ad alterutram partem diuisi sese adiunxerint: tum eueniet, vt, quum socii partis seorsim vtriusque fuerint, eoque partes ab iis, vt maioris auctoritatis viris, temperari ac regi coeperint, concordia per eos potissimum restitui conciliarique possit: dum et suos, apud quos sunt, regunt atque mitificant, et aduersarios seruatos magis cupiunt, quam perditos ^{h)}). Itaque tantum in auctores seditionum, eosue

h) in Solone l. c.

i) l. c.

k) Eximie hanc Solonis sanctionem defendit etiam ERN. CAR. WIELAND, VIR EXCELENTISSIMVS, in libro, quem inscripsit: Geist der peinlichen Gesetze,

Tom. II. pag. 21. sqq. Nec poenitebit huius legis causa adisse IO. TAYLORI Lectiones Lyfiacae, cap. 11. pag. 325 sq. ed. REISK. qui simul in eo versatur, vt interpretetur LYSIAM, ius istud moribus potius receptum, quam scriptis sancitum fuisse, inuentem.

eosue, qui, pauciores numero, perniciosis artibus ac clandestinis consiliis vel coniurationibus rempublicam vel partem eius euertere ausi essent, animaduerti voluit Solon per illas, quas supra commemorauimus, functiones (si modo omnes sunt Solonis, de quo ob causas infra adducendas magnopere dubitamus), non in vniuersam multitudinem tunc, quum omnis populus in factiones esset distractus; quas quidem non putauit posse meliore modo exstingui, quam si optimum quemque alterutri factionum addicere se et auctoritate sua plebeculae feruorem temperare iuberet. Nulla itaque prorsus erit pugna inter hoc institutum et leges priores, in primis si illud addas, neuiquam hic sermonem esse de singulis coniurationibus aut etiam seditionibus, quibus pars tantum ciuium tranquillitatem publicam inuaderet, sed de dissensionibus intestinis magis vniuersalibus, vt hoc vocabulo utar, quae, quamquam omnia alia, quam ruinam reipublicae ipsam intenderent, nihilominus omnem multitudinem propter diuersa consilia in duas pluresue partes sibi inuicem contrarias traherent, quaeque Athenis frequentissimae essent, vt ex historia patet. Sufficiat afferre vnum Alcibiadis et Niciae exemplum, vnde lectores facile colligent, quales a Solone intelligi *ῥάδους* existimemus. Ille enim, quemadmodum inter omnes constat, bellum cum Spartanis ineundum commendauit; Nicias contra pacem seruandam suasisit: populus inter vtrumque ab initio diuisus tandem Alcibiadis largitionibus cessit. Nulla hic seditio: neutri patriae euertendae animus. Vt ad legem ipsam redeamus, diuersas omnino veterum scriptorum sententias circa eius poenam deprehendimus. Ac PLVTARCHVS ^{l)} quidem tradit, *insania* fuisse notatos eos, qui nulli factioni accessissent; GELLIVS ^{m)} autem longe grauiorem legis huius affert poenam, *publicationis* bonorum et *exsilio*; CICERO ⁿ⁾ denique vel *capite sancitam* fuisse narrat. In tanto auctorum

l) *Il. cc.* Consentit cum PLVTARCHO IOANNES CANTACVZENVVS *Histor. Lib. III. c. 13.*
m) *L. c.*

n) *L. c.* quem tamen memoria destitutum fuisse, dum haec scriberet, affert IO. MEVRSIVS in *Solone, c. 15.* SAM. PENTIVS autem *L. c. Lib. VIII. tit. 4. p. 670.*
CICE.

auctoꝝum diffensu quamquam incertum sit, quaenam sententia ad veritatem proxime accedat: tamen cum aliqua probabilitate e LYSIAE Oratione, quae est κατὰ Φιλωνος δοκιμασίας, colligi posse videtur, veram huius legis poenam fuisse infamiam, et ita PLYTARCHI et IOANNIS CANTACVZENTI testimonia confirmari. Ibi enim LYSIAS totus est in eo, vt Philonem ἀτιμον esse probet propterea, quia non steterit a partibus reipublicae per turbulenta eius tempora, quum iam inquilini, quamquam ad id faciendum nullo pacto obligati fuerint, tamen reipublicae succurrissent: τοὺς μετόλκας μὲν, ὅτι, οὐ κατὰ τὸ προσήκον ἑαυτοῖς, ἐβοήθησαν τῷ δήμῳ, ἐτιμήσατε ἕξινος τῆς πόλεως °). Sed satis de his; iam de aliis prodictionis speciebus nonnulla addere liceat.

Non solum igitur, qui urbem ipsam hostibus prodidissent, τοῖς προδόταις sunt adnumerati p), sed etiam, qui malis artibus vel ipsi, vel per alios reipublicae nocuissent. Sic Atheniensium quisquis munera accepisset ab alio aut ipse alteri dedisset, aut pollicitationibus alios in perniciem populi vel singuli ciuis corrupisset, quocumque modo id fecisset, infamis est declaratus cum liberis et bonis suis q); in primis autem ii, qui ad rempublicam accessissent et corrumpi se passii essent, insuper capitis poena, aut decupli eius, quod accepissent, multa sunt affecti °). Singularis porro Atheniensibus

CICERONI capite sanxisse idem esse vult, quod PLYTARCHO ἀτιμον εἶναι, quae interpretatio nobis quidem admodum dura videtur. Ceterum ad hanc Solonis legem commentati sunt PARDVLPHVS PRATEVS in *iurisprud. vet.* in EV. OTTONIS *thes. iur. Rom.* Tom. III. p. 431. IO. MEYRSIVS in *Themide Attica* Lib. I. c. 12. et in *Solone l. c.* atque SAM. PETITVS l. c.

o) edit REISK. Vol. I. pag. 387.

p) Quam legem expresse memorat XENOPHON in *Historia Graeca* Lib. I. c. 7. §. 10.

q) Discimus integra legis verba e DE-

MOSTHENSIS *Midiana* Vol. I. p. 551. ed. REISK. εὖν τις Ἀθηναίων λαμβάνη παρά τινος, ἢ αὐτὸς διδῶν ἑτέρῳ, ἢ διαφθεῖρη τινὰς ἐπαγγελόμενος ἐπὶ βλάβῃ τῷ δήμῳ, καὶ ἰδίῳ τινὸς τῶν πολιτῶν, τρεπῶ ἢ μηχανῶ ἠτιμιῶν, ἀτιμος ἔστω καὶ παῖδες καὶ τὰ ἐμείνε. Vult quidem VLPIANVS ad *Midianam*, in DEMOSTHENSIS ed. Basil. Tom. V. p. 177. sq. poenam etiam huius legis fuisse capitalem, sed manifeste eam confundit cum illa, quae sequitur.

r) Differt igitur haec sanctio a priori, quod illa ad omnes omnino ciues, haec tantum ad δαγοδοκῶντας pertinet. Ita enim

D

nienſibus fuit lex, quae iuſſit eum, qui populo, aut ſenatu, aut iudicibus pollicitus quidquam fuerit, neque praefiterit, et ita falſa ſpe rempublicam deceperit, publicis iudiciis inſtitutis capite luere. Seruauit nobis hanc ſanctionem DEMOSTHENES ¹⁾ his verbis: ἔστι δὲ δῆκε νόμος ὑμῶν, εἴαν τις, ὑποσχόμενός τι, τὸν δῆμον, ἢ τὴν βουλὴν, ἢ διαστῆριον ἐξαπατήσῃ, τὰ ἔσχατα πάσχειν. Iam ſi quaeratur, qualem finem ante oculos habuerit, qui hanc legem conderet: reſpondebimus, nulla profecto re ſtatum popularem vehementius concuti ac tutius euerſi poſſe, quam illecebris illis, quibus populus ſpe rerum nouarum deludatur ²⁾. Quod quum animadverterint ſapientiſſimi legiſtatores, profecto non poſſe melius ſaluti publicae proſpici putauerunt, quam ſi difficillimos redderent conatus illos, quibus populus vana lucri aut mutationis aliquid ſpe deciperetur.

Maxime autem capitale viſum eſt ſemper delictum eius, qui tyrannidem affectaſſet, aut vere iam τύραννος euafiſſet. In vtrumque enim Solon ultimo ſupplicio animaduerti voluit ³⁾, quod quidem

enim DINARCHVS in *Demosthenem* inter *Orat. gr.* ex ed. REISK. Vol. III. pag. 44. περὶ τῶν δωροδοκούντων δύο μόνον τιμῆματα πεποιήμασιν, ἢ θάνατον, ἵνα ταύτης τυχὼν τῆς ζημίας ὁ λαβῶν, παραδειγμα γένηται τοῖς ἀλλοῖς ἢ δεκτικῶν τοῦ εἴ ἀρχῆς λήμματος τὸ τίμημα τῶν δωρῶν ἵνα μὴ λυσιτελῆς ἢ τοῖς τοῦτο πολυῶσι ποιεῖν. Exemplum, quo δωροδοκία capitalis fuit, exhibet PLVTARCHVS in *Alexandre*, Vol. V. pag. 489. ed. REISK. Τιμαγὼς μὲν εὖν διὰ τὴν δωροδοκίαν Ἀθηναίῳ θάνατον κατέγνωσαν. Eſſe autem hoc loco δωροδοκίας eos poſſimum, qui rempublicam adminiſtrantes dona accipiſſent, ideoque δωροδοκίαν proprie de magiſtratibus dici, docuit poſt HENR. STEPHANVM in *theſauro linguae Graecae* v. δωροδοκία SAM. PETITVS l. c. Lib. V.

tit. 7. p. 529. Praeter has poenas alternas videntur nihilominus etiam inſamia notati fuiſſe οἱ δωροδοκῶντες: quod quidem ex ANDOCIDIS *Orat. de Myſteriiis* et LYSIAE *extrema Apologia* δωροδοκ. probauit SAM. PETITVS l. c. vbi plura de vtraque lege inuenies.

1) in *Leptinica* Vol. I. p. 487. ed. REISK. Plura, quae hanc legem exhibent, loca aſſert SAM. PETITVS l. c. Lib. V. tit. 7. p. 528.

2) Notiſſimae ſunt turbae, quas in republica Romana excitantur rogationes agrariae ac ſpes nouarum tabularum, quibus homines ſeditioſi viſi ſunt ad captandam auram popularem.

3) Propoſuit hanc legem PLVTARCHVS in *Compar. Solonis cum Poplicola* Vol. I. p. 432. ed. REISK. et ſuſe eam illuſtrauit SAM. PETITVS l. c. Lib. III. tit. 2. pag.

dem, vt infra videbimus, vehementer fuit exacerbatum. Tyrannos autem hoc loco intelligimus, qui in democratia, siue sponte, armata manu aut clandestinis artibus, siue populi consensu, dominationem sibi solis asserunt aut in se transferri patiuntur. Tanta igitur seueritate quum vsae sint Atheniensium leges aduersus proditores et tyrannos ipsos, quomodo eas mitiores fuisse statuamus aduersus hos, qui proditores vel tyrannos ope aut consiliis, aut etiam nudo silentio adiuuarent? Ac LYCVRGVS certe in *Oratione contra Leocratem* (pag. 219. ed. REISK.) commemorat eiusmodi legem his verbis: τὸς λόγῳ μόνον τῷ προδότη βοηθήσαντας, ταῖς ἐσχάταις τιμωραῖς μετῆλθον. Hinc PLATO *) secundo post peruelles loco censet esse eos, qui in magnis magistratibus constituti, quamvis ipsi coniurationum participes non fuerint, tamen ex ignauiamolitionibus contra rempublicam, siue eas sciuerint, siue non, haud obstitissent nec patriae in discrimen deductae subuenissent. Constat item e XENOPHONTE †), fuisse inter crimina, quae Socrati obiicerentur, etiam illud, quod variis sermonibus incitauerit iuuentutem ad contemnendum praesentem reipublicae statu-

D 2

tum

2. pag. 313. sqq. Distinguit autem PE-
TITVS iplos tyrannos, qui vere iam do-
minationem in se susceperant, ab iis, qui
tyrannidem modo asseclarunt; illos enim
impune a quocunq; ex populo, etiam
indicta causa, necari potuisse, docet ex
loco CICERONIS pro Milone c. 29. Graeci
homines dcorum honores tribuunt iis viris,
qui tyrannos necauerunt: hos vero de-
num in iudicio conuictos capite plecti
solutos existimat propter PLVTARCHI l. c.
τὸ δὲ μισοτύραννον ἐν τῷ Ποπλικῷ α
σφοδρότερον εἰ γὰρ τις ἐπιχειροῖ τυ-
ραννεῖν, ὁ μὲν [Σολων] ἀλόντι τὴν δι-
κην ἐπιτίθεισιν, ὁ δὲ καὶ πρὸ τῆς κρι-
σεως ἀνελεῖν διδάσκει. Videtur igitur lex
Attica ab ANDOCIDE allata et a LVCYR-
GO in *Leocr.* repetita, quam supra lau-
dauimus, quaeque inter alia hoc quoque
sanxit: ἐάν τις τυραννίδι ἐπιδήσῃ —

τὸν αἰσθανόμενον καθαρὸν εἶναι ἀπο-
κτείναντα, videtur ea, inquam, non a
Solone, sed forte post eum esse lata,
quemadmodum iam obseruauit HERAL-
DVS l. c. Lib. III. c. 12. p. 239.

x) de Legg. Lib. VIII. Tom. II. p. 856.
ed. STEPH. τὸν δὲ κοινωθέντα μὲν τῶν
τοιαύτων μηδὲν, τῶν μεγίστων δὲ μετ-
έχοντα ἀρχῶν ἐν τῇ πόλει, λεληθότα
τε ταῦτα αὐτῶν, ἢ μὴ λεληθότα, δει-
λίῳ, ὃ ὑπὲρ πατρίδος αὐτῆ μὴ τιμωρέ-
μενον, δεῖ δευτέρου ἠγεῖσθαι τὸν τοῦ-
τον πολίτην κἀκῆ. cf. ad h. l. HERAL-
DVS l. c. Lib. III. c. 9. p. 229. Attulit
quidem GYNDLINGVS in *Singularibus
ad Legem maiestatis* c. 3. §. 4. nonnulla
silentii in crimine maiestatis apud Grae-
cos puniti exempla, sed PLATONIS lo-
cum ignorauit.

†) *Memorabil.* Lib. I. c. 2.

tum et quidlibet audendum: τὲς δὲ τοιαύτας λόγους ἐπαίρειν, ἔφη (ὁ κατήγορος), τὲς νέες καταφροεῖν τῆς κατ'ἐξέως πολιτείας, καὶ ποιεῖν βίαιους.

Praeter has tres delibabimus proditiōnis species plane singulares, quarum vnam affert LYCVRGVS in *Or. contra Leocratem*: scilicet quando quis in difficilibus reipublicae temporibus publici periculi vitandi causa, vrbe et patria relicta, alio migrauisset. Sic post cladem illam ingentem, quam Athenienses ad Chaeroneam acceperant, ii, qui vel ipsi vrbe excessissent, vel familiam, quamquam ad militiam inutilem, alio transportassent, Areopagi decreto hostes publici sunt declarati et capitali poena affecti ^{z)}. Alterum, quod proditiōnis loco habebatur, delictum discimus e DIOGENE LAERTIO ^{a)}, qui legem fuisse tradit, vt, qui primus Atheniensium Aeginam insulam esset ingressus, indemnatus capite plecteretur. Causam huius interdicti profecto aliam probabiliorem inuenire non potuimus, quam bellum, quod Aeginetae habuerunt illo tempore, quo Plato in Aeginam adductus ibidem est venditus, cum Atheniensibus: quocum apprimē conuenire videtur PLVTARCHI ^{b)} narratio, licet a LAERTII tēstimonio nonnihil diuersa. Ille

z) LYCVRGVS l. c. pag. 177. ἡ μὲν γὰρ ἐπ' Ἀρείῳ πάγῳ βαλὴ — τὲς Φεύγοντας τὴν πατρίδα, καὶ καταλιπόντας τότε, ὡς πολεμίας λαβῆσα ἀπέυτεινε. Et mox, postquam Autolycei hac ex causa capitis damnati exemplum narrauerat, addit: ἐληφίσατο ἐνόχως εἶναι τῇ προδοσίᾳ τὲς Φεύγοντας τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος κίνδυνον. Multa, quae ad intelligendam hanc sanctionem faciunt, congestit HERALDVS l. c. Lib. III. c. 13. pag. 243.

a) Lib. III. c. 14. κἀνεῖνος ἀγαγὼν αὐτὸν εἰς Αἴγινα, ἐπίπρασκεν, ὅτε καὶ Χάρμανδρος Χαρμανδρίδα ἐγράψατο αὐτῷ δίκην θανάτου, κατὰ τὸν παρ' αὐτοῖς τεθέντα νόμον, τὸν πρῶτον ἐπιβάντα Ἀθηναίων, τῇ ἡσῶ, ἀκριτον

ἀποθνήσκων. cf. 10. MEYRSII *Thomis Antica* Lib. II. c. 22. in GRONOV. *thes. ant. gr.* Vol. V. p. 1982.

b) in *vita Dionis* c. 5. Vol. V. p. 265. ed. REISK. διὸ καὶ λέγεται Πόλλις εἰς Αἴγινα Φέρων ἀποδοσθαι Πλάτωνι, πολέμῳ πρὸς Ἀθηναίους ἔντος αὐτοῖς, καὶ ἡλεθίσματος, ὅπως ὁ ληφθεὶς Ἀθηναίων ἐν Αἴγιῳ πιπράσκηται. cf. AEG. MENAGII *Comm. ad LAERTII* l. c. Ceterum huic bello et legibus inde ortis occasionem dedisse implacabilem aemulationem et inuidiam, qua Athenienses persequuti sunt Aeginetas, quod classe et nauium numero cum ipsis olim certassent, non obscure videmur nobis colligere e PLVTARCHI *Themistocle* c. 4. Vol. I. p. 446. ed. REISK. EIVSD. *Demosthene*

Ille enim narrat, Aeginetis fuisse simile plebiscitum, ut, si quis ex Atheniensibus captus esset, is Aeginae venderetur. Itaque non temere videmur nobis hanc legem inter subitas quasi et temporarias numerare, quae tempore belli latae finito eo rursus exoleuerunt. Ultima denique sanctio, quam ad maiestatem imminutam referre licet, a Diopithe Atheniensi lata, ita a SVIDA ^{c)} proponitur: τὸν ἀπὸ τῆ ἀγέρας ἐν Πειραιῶ μείναντα, τῆτον τεθιάνα. Capitale itaque visum est ex hac lege, si quis ex vrbe in Piraeo pernoctaret; hanc fortasse ob causam, quod, quum, teste ARISTOTELE ^{d)}, magis populares essent, qui in Piraeo, quam qui in vrbe habitarent, metuebant Athenienses, ne dissidiis inter vrbanos et Piraeenses ortis reipublicae exitium pararetur ^{e)}. Quae tamen sententia quum intra coniecturarum limites subsistat: ad certiora progressuri, missis, quibus proditioni ac maiestatis crimini domi militiaeque ab Atheniensibus cautum est, legibus, inquiramus in nonnullas perduellionis species, quae *solis militibus* propriae fuerunt.

Ac primo quidem loco recensebimus legem, quam seruauit nobis LYSIAS ^{f)} his verbis: εἰ μὲν τις φρουρίον τι προῦδωκεν, ἢ ναῦν, ἢ στρατόπεδόν τι, ἐν ᾧ μέρος τι ἐτύγχανε τῶν πολιτῶν ὄν, ταῖς ἐσχάταις ἀν ζημίαις ἐζημιούτο. Capitis igitur rei fuerunt non solum, qui arcem, aut nauem, aut exercitum prodidissent, sed etiam, qui

D 3

ordi-

Athene init. PAVSANIA in *Corinth.* c. 71. pag. 139. ed. SYLBURG. ARISTOTELE *Rhetor.* Lib. III. c. 10. et STRABONE Lib. VIII. p. 576. ed. ALMELOVEEN. cf. CHPH. CELLARI *Noxiria orbis antiqui* Lib. II. c. 14. p. 1248. 10. MEVRSIVS in *Piraeo* c. 8. in GRONOV. *thes.* Vol. V. p. 1939. et IAC. PERIZONIVS in *Noxii ad AELIANI Var. Hist.* Lib. II. c. 9. Quid mirum igitur, quod vel solum tangere gloriae et imperii maritimi olim aemulum nefas existimarent Athenienses?

c) in Γοργών et Διοπείδης.

d) *Pol.* Lib. V. cap. 3. cf. MEVRSIVS l. c.

e) Hanc certe rationem assert. SAM. PETITVS l. c. Lib. VIII. tit. 4. p. 671. Constat etiam, saepius fuisse rixas inter vrbosque agitas et foedus aliquando iectum, cuius meminit LYSIAS *adu. Andocidem* Vol. I. p. 234. sqq. et *adu. Agorror.* Vol. I. pag. 506. ed. REISK. Poterat vero etiam metus ab incendiariis causa huius legis esse, quia in Piraeo omne erat rei nauticae et imperii Atheniensium robur, quemadmodum idem PETITVS l. c. monet.

f) ἐν τῷ κατὰ Φίλωνος δοκιμασίαις, Vol. I. pag. 886. ed. REISK. cf. PETITVS l. c. p. 674.

ordinem deseruissent, aut arma abiecerint, aut ad hostes transfugerint. Esse enim in loco aliquo VLPiani ^{g)} αὐτομόλον eum, qui ab Atheniensibus ad hostes defecisset, obseruauit iam PET. TVS ^{h)}; neque nos plura de hac lege addimus, nisi illud, quod impune fuerit αὐτομολῆσαι artificibus scenicis, vt ibidem ostenditur. Desertionis vero quemadmodum variae deprehenduntur fuisse species, ita vna semper eademque poena, capitalis nempe, fuit ⁱ⁾. Tandem quod ad armorum alienationem attinet, seuerius in hoc delictum ab Atheniensibus, quam a Laedaemoniis reperimus fuisse animaduersum. Apud hos enim, teste PLVTARCHO ^{k)}, qui clypeos abiecerint, infamia notati, qui vero galeas aut loricas, ab omni poena sunt exempti: Athenienses autem τὸν ἀποδομένον τὰ ὄπλα καὶ τὴν σκευὴν non infamia solum, sed mortis etiam poena affecerunt ^{l)}. Eandem statutam quoque fuisse in eos, qui somnum in excubiis cepissent, patet e MARCELLINO, qui in *Hermogenem* sic scribit: νόμος, τὸν φύλακα μὴ κατεύδειν, ἢ θανάτῳ ζημιῶσθαι. Denique nec illa praetermittenda est laesae reipublicae species, cuius reus

erat

g) ad *Timocrateam* in DEMOSTHENIS ed. Basil. Tom. V. pag. 237. εἰ γὰρ ἦν αὐτόμολος, οὐκ ἂν ἐζήσεν ὑπὸ Ἀθηναίοις.

h) l. c. p. 674.

i) ARISTOTELES quidem *Ethic. ad Nicom.* Lib. V. c. 1. tria ait esse in militia prohibita: μὴ λείπειν τὴν τάξιν, μὴδὲ Φεύγειν, μὴδὲ εἴπτειν τὰ ὄπλα. Haec omnia iudicasse Athenienses ultimo supplicio digna, docuit MEYRSIVS in *Them. Arr.* Lib. I. c. 9. p. 1956. In ipsis vero desertionis speciebus recensendis multus est HERALDVS l. c. Lib. III. c. 13. p. 241. sqq. qui hic omnino consulendus. Ceterum etiam Laedaemoniorum legibus fuga visa est tam turpis ac proditioni similis, vt, qui vulnera in tergo accepisset, insepultus abiceretur, quemadmodum ex EVSTATIO ad *Iliad.* ε'. probauit IO. MEYRSIVS *Miscellaneorum Laconico-*

rum Lib. II. cap. 1. in GRONOV. *thes.* Vol. V. pag. 2350. cf. NIC. CRAGIVS de *republica Laedaem.* Lib. III. tab. XII. inst. II.

k) *Lacon Apophthegm.* Vol. VI. p. 823. ed. REISK. ἐρωτήσαντος δὲ τίως, διὰ τί τὸς μὲν τὰς ἀσπίδας παρ' αὐτοῖς ἀποβαλόντας ἀτιμῶσι, τὸς δὲ τὰ κράνη, καὶ τὸς θώρακας, οὐκ ἐστὶ ὅτι, εἶπῃ, ταῦτα μὲν, χάριν ἑαυτῶν περιτίθενται τὴν δ' ἀσπίδα, τῆς κοινῆς τάξεως ἕνεκα. cf. MEYRSIVS l. c. pag. 2351.

l) Leges, quae huc pertinent, praeclare exposuit MEYRSIVS in *Them. Arr.* Lib. I. c. 9. in GRONOV. *thes.* Vol. V. pag. 1956. vnde etiam oppignorari arma nefas fuisse apud Athenienses discimus. cf. IO. TAYLORI *Lectiones Lybiae* c. II. p. 316. sq. et 319. sq. ed. REISK. vbi multa leguntur non vulgaria de ἀσερτεία, λειποταξία et δειλία.

erat imperator, qui corpora militum in proelio occisorum in patriam non reportasset ^{m)}). Tantus enim fuit his, qui in acie cecidissent, honos habitus, ut non solum ipsi publicis sumptibus sepulti ludis et orationibus funebribus ornarentur, sed liberi etiam eorum a republica alerentur et educarentur ⁿ⁾). Quare grauius in rempublicam peccasse visus est imperator, quod, abiectis, quae publica sepultura exspectaret, mortuorum cadaueribus, fortissimum propugnandae patriae incitamentum sustulisset.

Hactenus de iis criminis maiestatis speciebus, quae in ciues Atheniensis cadebant: supersunt iam duae sanctiones, quas a prioribus seiunximus, quia ad *solos peregrinos* pertinuerunt. Prima quidem, quae peregrino murum ascendenti capitale supplicium comminatur, videtur nobis, quidquid dicat SAM. PETITVS ^{o)}), nihilominus vere Athenis lata, nec solummodo in rhetorum scholis esse conficta. Nititur nostra sententia non solum multorum scriptorum testimoniis, qui omnes eiusmodi legem Athenis fuisse vno ore tradunt ^{p)}), sed etiam communi de murorum sanctitate opinione: quam, quum apud omnes gentes recepta fuerit, quidni etiam apud Athenienses, quorum nota est religio et superstitio, obtinuisse statuamus? Alteram functionem discimus e DINARCHI *Oratione contra Demosthenem* ^{q)}), ubi haec verba leguntur: ἢ τὸ γράψαι ταυροθύην Ἀθηναίων εἶναι, τὴς μὲν αὐτῶ πολιτας
κατα-

m) SVLPITIVS VICTOR in *Instr. Orat.* pag. 269. ex edit. PITHOELI: *Imperator militum corpora in proelio perentorum reuehebat in patriam: orta tempestate cadauera abiectis. Accusatur, quod laeserit rempublicam.*

n) Prolixe hoc argumentum profertur a MEYRSIVS l. c. Lib. I. c. 10. pag. 1957.

o) in *Praefatione ad LL. Articas*, pag. XVII.

p) Diligenter haec loca congescit MEYRSIVS in *Theom. Arr.* Lib. II. c. 26.

in GRONOV. *thes.* Vol. V. pag. 1985. quare nos eorum repetitione superfedemus, adiecto vno CICERONIS loco de *Orat.* Lib. II. c. 24. *Lex peregrinum vetat in murum ascendere, quem MEYRSIVS neglexit.* Ceterum, ut hoc obiter moneamus, neque in re ficta, neque in seria confictas fuisse a rhetoribus leges, aduersus FABRICII *biblioth. gr.* II. 14, 16. et EIVSD. *Bibl. antiqu.* 15, 6. tuetur HAVPTMANNVS l. c. c. 7. pag. 587.

q) inter *Orat.* gr. ex edit. REISKII, Vol. III. pag. 34.

καταδουλωσάμενον, τῆς δ' Εὐβοίας ὅλης μετὰ τῷ ἀδελφῷ Καλλίῳ προ-
δότην Φιλίππῳ γεγενημένον; ὃν ἐκ ἑῶσιν οἱ νόμοι τῆς Ἀθηναίων χάρις
ἐπιβάντων εἰ δὲ μὴ, τοῖς αὐτοῖς ἔνοχον εἶναι κελύεσθαι, οἷσπερ ἂν τις πῶν
φευγόντων ἐξ Ἀρείῳ πάγος κατῆ. Tantum igitur fuit proditorum,
etiam exterorum, licet non populo Atheniensi, sed suae ipsi pa-
triae infesti fuissent, apud hos odium, vt a finibus Atticae plane
arcerentur, et, si intrassent, eandem poenam subirent, quae ab
Areopagitis in exsilium missos et sine venia reuersos maneret. Erat
autem haec poena et ipsa capitalis, quod non solum difertē con-
firmat PETITVS ¹⁾, sed inde etiam colligi potest, quod, quum
Areopagitae cognoscerent de plerisque delictis capitalibus, in pri-
mis vero de caede et vulnere voluntario ²⁾, solebant plerumque
exsilii poenam irrogare; ex quo si quis redire ausus esset, constat
eum capitis fuisse damnatum ³⁾.

Ac perduellionis quidem species hae fuerunt omnes fere ca-
pitales, vna vel altera excepta, quam suo loco indicauimus. His
vnum saltem leuius profecto delictum neque capite sancitum ad-
dere placet propterea, quia magnam habet cum *vi publica* Roma-
norum similitudinem. LUCIANVS ⁴⁾ enim scribit, multam irro-
gasse Solonem ei, qui in vrbe citra necessitatem ferro accinctus
vel armis instructus in publicum prodierit. Voluit sine dubio
hoc interdicto cauere caedibus et seditionibus, quas quotidiana
armorum gestatione non parum ali sciebat ⁵⁾; idque iam ab anti-
quissimis temporibus obseruatum fuisse ab Atheniensibus, e THY-
CYDIDE ⁶⁾ constat.

Restat,

1) l. c. Lib. VIII. tit. 4. pag. 674.

2) IO. MEYRSII *Areopagus* c. 9. in GRONOV. thes. Vol. V. p. 2102.

3) Demonstrat hoc ex loco aliquo LY-
SIAE in *Andocidem* IO. MEYRSIUS in
Them. Att. Lib. I. c. 16. in GRONOV. thes.
Vol. V. p. 1963.

4) in *Anacharside* c. 34. καὶ πρόστιμόν
γ' εἶναι, ὅστις ἐν ἄξει σιδηροφόρον, μὴδὲν
ἴδον, ἢ ὄπλα ἐξενέγκῃ εἰς τὸ δημόσιον.

5) EVSTATHIUS ad *Iliad.* α'. (p. 83)

ὅρα δὲ ἐν τοῖς κατὰ τὸν Ἀχιλλεῖα,
ὅτι τε ὄπλα ἐφόρον οἱ παλαιοὶ καὶ ἐν
ταῖς ἀγοραῖς. καὶ ὅτι ἐν ἀγορῇ ἦν
ἐνόπλιος ὄντας βαλεῦσθαι. μικρὸν γὰρ
ἂν μέγα συνέβη κακόν, τοῦ Ἀχιλλεῖος
χρησαμένη τῷ ξίφει. διὸ καὶ ἐκωλύ-
θη παρὰ τοῖς ὑπερον ἢ ἀπλῶς ὅπη
τύχη ὀπλοφορία, διὰ τὰ ἐξ αὐτῆς
κακὰ.

6) Lib. I. c. 6. ἐν τοῖς πρώτοις δὲ
Ἀθηναῖοι τὸν σιδηρον κατέθειτο. cf.

PETITVS

Restat, ut de accusationibus, iudiciorum ordine et poenis, quibus haec delicta apud Athenienses notata fuerunt, pauca differamus. Quod ad *accusationem* primo attinet, varia eius et diuersa omnino legimus apud veteres nomina, quae ipsa diuersas species innuere videntur. Grauius quidem accusationis genus fuit *εισαγγελία*, de cuius natura quum omnia diligenter collegerit, quae apud priscos reperiri possent, DESIDERIVS HERALDVVS²⁾, nolumus praeter breuem eius descriptionem quidquam de ea ulterius addere. Erat igitur, ceu ex loco POLLVCIS³⁾ ostendit vir doctissimus, *εισαγγελία* de criminibus publicis, non tamen omnibus, sed tantum de ἀγείροις. Hoc sensu opponitur τῇ γραφῇ, quae est, ut cum eodem loquamur, *publicorum quorundam criminum accusatio, quibus certa poena non erat legibus constituta; quaeque scripto erat comprehendenda, et ad magistratum, ad cuius curam criminis illius exsequutio pertinebat, deferenda*. Hinc accusator, qui τῇ γραφῇ utebatur, poenam ipse aestimabat, quod vocabatur τιμᾶν: quo facto, reo licebat aestimationem hanc coram iudicio minuere et ἀντιτιμᾶν^{b)}. Iam, quae fuerint Atheniensibus ἀγέγραφα δημόσια ἀδικήματα, facile patebit: scilicet ea delicta publica, de quibus nulla esset γραφή, quamquam legibus seuerè essent coercita^{c)}. Non igitur

PETITVS l. c. Lib. VIII. tit. 4. pag. 671. et ad eum WESSELIIVS. Errant itaque rhetores recentiores et cum iis MEVRSIVS in *Them. Arr.* Lib. II. c. 28. p. 1967. qui de nocturno tantum tempore hanc legem acceperunt.

2) *Observat.* ad *Ius Att. et Rom.* Lib. III. c. 7—9. pag. 220—230. Magna ei de *εισαγγελίας* notione lis fuit cum SALMASIO, temere hanc cum crimine stellationatus confundente; cuius controversiae historiam exposuit PET. WESSELIIVS in *animaduers.* ad SAM. PETITII *LL. Atticas* Lib. VII. tit. 13. pag. 651.

a) Lib. VIII. c. 6. quem quidem locum corruptum restituit, emendauit ac suo more interpretatus est HERALDVVS l. c.

b) Optime hoc docuit HERALDVVS l. c. Lib. III. c. 1. pag. 193. Fuit vero nunquam etiam γραφή, licet multa esset legibus determinata, sed tantum in poenis alternis, e. g. δωροδοκίας: HERALDVVS l. c. Lib. III. c. 3. p. 201. sq. quare ob id ipsum γραφῆς natura haud mutatur.

c) Distinxit iam SCHOLIASTES ad DEMOSTHENIS *Or. de Cherson.* p. 53. ed. MOREL. (Parisi. 1530. fol.). γραφῆν ab *εισαγγελία* his verbis: *εισαγγελία δὲ καὶ γραφή διαφέρει· εισαγγελία μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν μεγάλων καὶ δημοσίων ἀδικημάτων γίνεσθαι· γραφή δὲ καὶ ἐπὶ μικρῶν.* Notauit hunc locum

E

WESSE-

igitur erunt maleficia, de quibus nullae omnino leges scriptae sunt, sed potius ea, quorum accusatio propter determinatam legibus poenam non potest per γαρην institui. Possunt tamen eadem nihilominus quodammodo etiam inscripta maleficia dici, περι ὧν νόμος ἔγγραπται (quemadmodum interpretati sunt Grammatici graeci, POLLUX, HESYCHIVS, alii), sed eo sensu, quatenus nullae exstant leges, quibus eorum criminum exsequendorum et in iudicium deducendorum cura peculiari alicui magistratui sit mandata^d). Clare pro nostra sententia loquitur HARPOCRATION^e), qui εισαγγελίαν locum habere vult ἐπὶ δημοσίοις ἀδικήμασι μεγίστοις, καὶ ἀναβολὴν μὴ ἐπιδεχομένοις καὶ ἐφ' οἷς μήτε ἀρχὴ κατέστηκε, μήτε νόμοι κείνται τοῖς ἀρχαίοι, καθ' ἑς εἰσάξουσιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν βελήν, ἢ τὸν δῆμον ἢ πρῶτη κατάστασις ἐστίν. Discimus simul ex hoc loco, coram quibus iudicibus haec accusationis species institui potuerit. Βελήν nominat, id est, senatum, tam Areopagiticum, quam Quingentorum: δῆμον autem, populum. Denique, quod ad delicta attinet, aduersus quae data est εισαγγελία, POLLUX quidem tria potissimum memorat: τὴν τῆ δῆμος κατάλυσιν, proditionem, et desertionem bellicam, quae quidem crimina speciali lege resert fuisse determinata, quam appellat νόμον εισαγγελτικόν. Accusator ipse, qui instituebat εισαγγελίαν, si vel maxime causa caderet, nihil periclitabatur, praeter multam mille drachmarum, si infra quintam suffragiorum partem obtinuisset^f), quae quidem poena in omnibus publicis iudiciis accusatori irrogari solebat, si reus esset tanto suffragiorum numero absolutus^g). Verum enimvero

fuit

WESSELINGIVS l. c. HERALDVVS autem ignorauit.

d) Quamquam hae quidem ex causa non omnia delicta, de quibus fuit εισαγγελία, dici possunt ἀρχαία (quod exemplo κακώσεως statim demonstrabitur), nihilominus de frequentissima εισαγγελίας specie, quae ad atrocissima crimina spectauit, tuto id licet affirmare.

e) v. εισαγγελία pag. 139. ed. Lugd.

f) Manifeste hoc significat POLLUX

l. c. P. II. p. 886. ed. HEMSTERHUIS. τὰς δὲ εισαγγελλοντας μὴ ἀτιμῶσθαι μὲν, ἔφλεν δὲ τὰς χιλιάς. cf. HARPOCRATION l. c.

g) POLLUX paullo prius: τὰς μὲν ἄλλας γραφὰς γεμισμένους, χιλιάς τ' ὀφλισκάνειν, εἰ τὰ πέμπτη τῶν ψήφων μὴ καταλάβοιεν, καὶ προσατιμῶσθαι. cf. HERALDVVS l. c. Lib. III. c. I. §. 13. pag. 196. IO. POTTERI Archaeologia Lib. I. c. 23.

fuit etiam alia *εἰσαγγελίας* species, quae in primis locum habebat *περὶ καλώσεως*, et a priori in eo differebat, quod magistratui peculiari, Archonti *ἐπὶ ἀνέμω* scilicet, potestas exsequendi iudicium esset demandata. Haec, quum aliquam habeat cum *γραφῆς* similitudinem, promiscue solet ab *Ἰσαεο* et *εἰσαγγελία* et *γραφῆ* appellari; quamquam ipsa plane diuersae sit indolis, et *καλώσεως* denuntiatio non minus aestimatam legibus poenam ac delatoris ab infamia immunitatem admittat, quam vera *εἰσαγγελία* ^{h)}). Praeter *εἰσαγγελίαν*, qua maiestatis crimen deferri solebat, in promptu sunt alia huius accusationis nomina, v. g. *μῆσις*, *κατηγορία*, *προβολή*, inter quae de sola *προβολῇ* pauca asserere lubet, quia re vera differet ab *εἰσαγγελία*, nec tamen a viris doctis satis distingui videtur ⁱ⁾). Nobis quidem praeprius arridet HERALDI ^{h)}) sententia, binis PLYTARCHI testimoniis nixa, qui locum habuisse *προβολήν* affirmat, quando, *εἰσαγγελία* ad populum facta, eademque recepta et ad iudices remissa, nominaret populus, qui reum accusarent, eiusque causam coram iudicibus agerent. Neque tamen negare possumus, esse quoque aliquot loca, in quibus *προβολή* accipienda videatur pro ipso *εἰσαγγελίας* actu, ita tamen, vt semper oporteat intelligere denuntiationem ad *uniuersum populum* factam; cuius quidem difficultatis causa remittimus lectores ad HERALDI locum citatum, vbi etiam, quid intersit inter *κατηγορῶν* et *συηγῶν*, praeclare expositum inuenient. Nos iam de accusatione nihil amplius addimus, quam illud, quod inueniantur nonnunquam lecti a populo peculiare magistratus extraordinarii, qui conquirendis publice maleficis operam darent, praemiis subinde indicii propositis. Vocantur hi singulari nomine *ζητηταί*, quorum exempla frequentia sunt in ANDOCIDIS et LYSIAE Orationibus ¹⁾).

E 2

Nunc

h) Multa de hoc posteriore *εἰσαγγελίας* genere habet HERALDVS l. c. Lib. III. c. 14. p. 247. sqq. cf. HARPOCRATION l. c. p. 140.

i) Sic v. c. admodum ieiuna nobis videtur POTTERI interpretatio, qui l. c.

προβολήν ait fuisse dicam, quae reipublicae maleuolis, et iis, qui plebeculam ab officio abducerent, inscriberetur.

k) l. c. Lib. III. c. 10. pag. 233.

l) cf. HARPOCRATION v. *ζητηταί* p. 180. HANPTMANNI libellus citatus c. 9. pag.

Nunc de ipso iudiciorum publicorum, quibus in malefatis crimina inquirebatur, ordine dispendendum^m). Facta itaque, quae a quolibet ex populo institui poterat, *εἰσαγγελία* vel alia quacunq; accusationis specie siue ad thesmothetas (qui tanquam principes legum vindices iudiciis adhiberi et populum conuocare solebant), siue ad Areopagumⁿ), siue ad Quingentorum senatum, siue etiam ad vniuersum populum, rei statim tenebantur in vinculis, donec disceptatum esset, vtrum *εἰσαγγελία* recipienda esset, nec ne^o). Recepta ac probata *εἰσαγγελία*, ab vndecimuiris, τοῖς ἑνδεκά (penes quos fuit carcerum custodia et iudiciorum capitulum exsequutio), nisi peculiare adesset curiae decretum a scriba prytaneae exceptum et thesmothesis traditum, intra triginta dies sistendi

pag. 605. sq. Quid, quod etiam libertatis praemium propositum est seruis, qui in causis ad rempublicam spectantibus iudicia detulissent, dummodo vera esse comparuerint; quum proprie seruis testimonii dictio Athenis non esset. Eruit hanc legem primus e *LYSIAE ὑπὲρ τῆς σήμε ἀπολογίᾳ* Vol. I. p. 274. sq. ed. REISK. IO. TAYLOR in *Lectionibus Lyfianis* cap. II. p. 314.

m) Incomparabile huiusmodi iudicii monumentum seruauit nobis DEMOSTHENES in *Or. aduersus Timocratem* Vol. I. p. 720. ed. REISK. cuius verba propter argumenti praestantiam adscribere liceat: ἑπὶ σοὶ Ἀθηναίων κατ' εἰσαγγελίαν ἐκ τῆς βελῆς, ἣ νῦν εἰσὶν ἐν τῷ δεσποτηρίῳ, ἢ τὸ λοιπὸν καταπαθῶσι, καὶ μὴ παραδοθῆ ἢ κατάγνωσις αὐτῶν τοῖς θεσμοθέταις ὑπὸ τῆ γραμματέως τῆ κατὰ πρυτανείαν, κατὰ τὸν εἰσαγγελῆτινόν νομον, δεδοχθαι τοῖς θεσμοθέταις, εἰσαγεῖν τὰς ἑνδεκά εἰς τὸ δικαστήριον ἑντὸς τριακονθ' ἡμερῶν, ἀφ' ἧς ἀν παραλαβῶσιν, εἰ μὴ δημοσίᾳ κωλύῃ ἐὰν δὲ μὴ, ὅταν πρώτον εἶον

τ' ἢ, καταγγεῖν ὁ Ἀθηναίων τὸν βελόμενον οἷς ἔξῃσιν. εἰ δ' ἀλλῶ, τιμῶν ἢ ἡλιαία περὶ αὐτῶ ὅ, τι ἀν δοκῆ ἄξιός εἶναι παθεῖν ἢ ἀποτίσαι. εἰ δ' ἀργυρία τιμηθῆ, δεδῶσθαι τῶς, ἕως ἀν ἐπίσῃ ὅ, τι ἀν αὐτῆ κατάγνωσθῆ. vid. ad *h. l. HERALDVS l. c. Lib. III. c. 10. et II. PETITVS l. c. Lib. VII. tit. 13.*

n) Nam et Areopagum de proditione et desertione iudicasse, e *LYCVRO* probauit HAVPTMANNVS in libello saepius citato, c. 8. p. 599. cf. *MEVRSII Areopagus* c. 9. in *GRONOV. thes.* Vol. V. pag. 2104.

o) Nexi igitur habebantur, etiam antequam essent conuicti: quod constat praeter legem modo laudatam et iureiurando Quingentorum, cuius meminit DEMOSTHENES in eadem Oratione Vol. I. p. 745. ed. REISK. οὐδὲ δῆσῶ Ἀθηναίων ἀδὸνα, ὅς ἀν ἐγγυητὰς τρεῖς καθίσῃ τὸ αὐτὸ τέλος τελέντας, πληρῶν ἐὰν τις ἐπὶ προδοσίᾳ τῆς πόλεως, ἢ ἐπὶ καταλῦσει τῆς δημοσίων ἀλλῶ. cf. *PETITVS l. c. Lib. VIII. tit. 4. pag. 672.*

listendi erant rei in iudicio Heliacae P), introducentibus vndecimviros thesmothetis; quod quidem semper erat obseruandum, nisi publicum adefset impedimentum. In iudicio ipso causa vtrimque agebatur; dum accusare liceret vnicuique ex populo, nisi κατήγοροι aut συνήγοροι peculiare essent lecti: reo autem per συνδικες se defendere. Tunc, si conuictus esset reus et a iudicibus causa cognita capitis damnatus, rursus traditus fuit τοῖς ἐνδεκα, vt poenam per ὑπρέτας, vel apparitores suos, exsequerentur: si vero multa tantum irrogata esset, ab iisdem tam diu in carcere retinebatur, donec soluisset q).

Iam, vt poenas ipsas et suppliciorum genera, quibus affecerunt Athenienses proditores et maiestatis reos, inuestigemus, superest. Ac primum quidem tanta in eos seueritate animaduertentur Atticae leges, vt non solum vnicuique Atheniensium liceret impune occidere hominem, qui mala aduersus rempublicam consilia vel vere iniisset, vel certe inire vellet, sed etiam ad hoc ipsum iurandi religione inter sacra omnes adstringerentur. Formulam huius iurandi, quod in primis post XXX. tyrannos exactos

E 3

obti-

p) Nam plerumque apud Heliastas fuisse iudicia horum criminum animaduertimus: vnde etiam iurandi eorum, quod in DEMOSTHENIS Oratione saepius laudata Vol. I. p. 746. sq. ed. REISK. exstat, prima pars spectauit potissimum ad opprimendam tyrannidem aliaque mala consilia, quae in reipublicae perniciem inita essent: καὶ τυραννὸν ἔπιβίβουμι εἶναι, οὐδ' ὀλιγαρχίαν· οὐδ' ἐάν τις καταλύῃ τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων, ἢ λέγῃ, ἢ ἐπιβίβῃ παρὰ τὰυτὰ, ἔπεισομαι. cf. SAM PETITVS l. c. Lib. III. tit. I. pag. 397.

q) Nonnunquam enim in proditoris iudicio poena non fuit capitalis, sed tantum pecuniaria, cuius exemplum habemus in historia Miltiadis, qui, quia multae

aestimationem soluere non poterat, in vinculis mortuus est. Ceterum maxime memorabile iudicii, quo proditoris damnatus fuit Archeptolemus et Antiphon, exemplum sinit Senatusconsultum, quod seruauit PLVTARCHVS in *vita Antiphonis*, Vol. VIII. pag. 313. sqq. ed. REISK. quodque apprime conuenit cum illo, quem modo exposuimus, ordine; vnde etiam infra saepius ad illud prouocabimus. Neque enim ad cognoscendam fori criminalis indolem impedit, siue vere id a senatu Atheniensi verbis a PLVTARCHO commemoratis sit conceptum, siue, quod nonnulli malunt, tantum confictum. Praeterea autem eius eleganter stabilit HERALDVS l. c. Lib. III. c. 10. p. 231. qui omnino hic interpretis partibus fungitur.

obtinuit, descripsit ANDOCIDES ¹⁾, quam quin hoc loco apponemus, impetrare a nobis non potuimus, ut intelligant lectores, quantum fuerit Atheniensibus libertatis studium et proditorum odium:

ΟΡΚΟΣ.

Κτενῶ τῇ ἑμαυτῆ χειρὶ, ἂν δυνατὸς ᾖ, ὃς ἂν καταλύσῃ τὴν δημοκρατίαν τὴν Ἀθήνησι· καὶ εἰάν τις ἄρξῃ τὴν ἀρχὴν, καταλελυμένης τῆς δημοκρατίας τοιοῦτον, καὶ εἰάν τις τυραννεῖ ἐπαναστῆ, ἢ τὸν τυραννον συγκαταστήσῃ, καὶ εἰάν τις ἄλλος ἀποκτείνῃ, ὅσοι αὐτὸν νομιᾷ εἶναι καὶ πρὸς θεῶν καὶ δαιμόνων, ὡς πολέμιον κτείναντα τῶν Ἀθηναίων· καὶ τὰ κτήματα τῶ ἀποθανόντος πάντα ἀποδόμενος, ἀποδώσω τὰ ἡμίσεια τῷ ἀποκτείναντι, καὶ λόγῳ, καὶ ψηφῶ, καὶ ἐκ ἀποστέρησα εἶδεν, εἰάν δὲ τις κτείνῃ τινὰ τέτων ἀποδάμῃ, ἢ ἐπιχειρῶν, εὖ ποιῆσω αὐτὸν τε καὶ τὴς παιδᾶς τῆς ἐκείνης, καθάπερ Ἀρμόδιόν τε καὶ Ἀριστογείτονα, καὶ τὴς ἀπογόνους αὐτῶν. ὅποσοι δὲ ὄρκοι ὁμῶμονται Ἀθηναίων, ἢ ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἢ ἄλλοδί πῦρ, ἐναντίοι τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων, λύω καὶ ἀφίημι.

Omnis itaque homo apud Athenienses in tyrannos et patriae proditores miles erat, in quo quidem eo usque sunt progressi, ut vel praemia proponerent iis, qui talia molientem occidissent. Manifeste hoc intelligimus non solum e verbis iurandi, quibus, praeter dimidiam partem bonorum occisi, maximi etiam honores decreti sunt iis, qui hostem patriae necassent, eorumque posteris, si forte pro libertate pugnantes ipsi periissent; sed etiam ex aliis aliorum scriptorum locis, qui, quales fuerint illi honores, diserte commemorarunt ¹⁾. Ac

CICERO

¹⁾ in *Or. de mysteriis* pag. 48. sq. Simile iurandi formulam affert LXCVRGVS in *Leocratem* p. 223. & 225. cf. PETITVS *l. c.* Lib. III. tit. 2. p. 316. sqq.

²⁾ Legem fuisse, ut praemiis ornarentur tyrannicideae, in vniuersum tradit SYRIANVS in *Hermogenem*: ἀνῆλθε τις ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν, ὡς ἀποκτείνων τὸν

τυραννον, καὶ ἐδίωξεν ἕτερος ἐντυχῶν, ἐφόρευσε. νομῆ ἐντος, τὸν τυραννοκτόνον λαμβάνειν δωρεάν, ἀμφισβητήσῃ ἀλλήλοις περὶ τῆς δωρεᾶς. cf. ARISTOTELES *Polit.* Lib. II. c. 7. Non poterat autem, certe Solonis aetate, ut supra vidimus, eiusmodi homo patriae infestus a quolibet necari ante, quam vere tyrannidem affectasset: quod ipsum per legem

et

CICERO ^{y)} quidem diuinos iis honores exhibitos fuisse tradit: Graeci homines deorum honores tribuunt iis viris, qui tyrannos necauerunt. Quae ego vidi Athenis? quae aliis in urbibus Graeciae? quas res diuinas talibus institutas viris? quos cantus? quae carmina? prope ad immortalitatis et religionem et memoriam consecrantur. Et alio loco ^{u)} eadem praemia, quae tribuerentur victoribus in ludis Olympiacis, ac praeterea quicquid a magistratu depoposcerint, consequutos esse narrat eos, qui tyrannos trucidassent. Hinc, si QVINCTILIANO ^{x)} fidem habemus, erigebantur tyrannicidis apud Graecos statuae in gymnasiis, et, si XENOPHONTI ^{y)}, in ipsis templis. Verum noli existimare, vnumquemque, qui legibus maiestatis, quales supra recensuimus, etiam leuiorem ob causam obnoxius esset factus, a quolibet impune occidi fas fuisse: imo hoc tantum aduersus atrocissima facinora et scelestissimos homines, qui vere patriae exitum intentarent, in primis autem in tyrannos licuisse statuimus. Alii, quorum crimina non ita manifesta aut periculosa essent, vt in ipso facinore deprehensi tuto necari potuerint, per εἰσαγγελίας vel aliam accusationem publicam deferebantur. Et tunc quidem consuetus suppliciorum modus hic fuit ^{z)},
vt

et iurandum ab ANDOCIDE allatum ita immutatum fuisse videtur, vt etiam solus inuadendae tyrannidis conatus ad iustam necem suffecerit, quemadmodum e verbis: εὐάν τις τυραννίδος ἐπινασῆν, colligimus. Causa huius seueritatis post Solonem introduclae videtur esse odium extremum, quo Athenienses inde ab expulsi XXX. tyrannis omnes, qui similia molirentur, habuerunt: 10. DE MAVREGNAVL Diff. de flagellationibus, siue eruciatibus ante capitalia supplicia apud veteres Graecos, cap. 5. §. 5. in GERH. OELRICHS Thes. Dissert. Belgicarum, Vol. II. Tom. III. p. 247. Ceterum illustrarunt hoc argumentum MEYRSIVS in Thes. Art. Lib. II. c. 15. p. 1977. sq. et ILLVSTRIS WOLLE in Diss. II. de damnata memoria, cap. 7. §. 1.

^{y)} pro Mil. c. 29.

^{u)} de Inuent. Rhet. Lib. II. c. 49. Lex est, qui tyrannum occiderit, Olympicarum praenium capico, et, quam volet, sibi rem a magistratu depoposito, et magistratus ei concedit.

^{x)} Instit. Orat. Lib. VII. c. 7.

^{y)} in Hierone, c. 4.

^{z)} Multum profecto confert ad cognoscendum hunc suppliciorum ordinem Senatusconsultum illud, cuius supra iam mentionem fecimus, e PLVTARCHI vita Antiphontis Vol. VIII. p. 315. ed. REISK. quodque inter alia haec quoque praecipit: τέτοιον ἐτιμώθη τοῖς ἔνδεκα παρὰ θεοῦ ἔσθαι, καὶ τὰ χρεῖματα δημοσία εἶναι, καὶ τῆς θεῆς τὸ ἐπιδέχασθαι, καὶ τὰς οἰκίας καταστῆναι αὐτῶν, καὶ δεῖς θείναι τοῖν οἰκοπέδων, ἐπιγυμνασθῆναι τὰς

vt statim post *εἰσαγγελίαν* in vincula coniecti, si iudicibus capitalis poena placuisset, vndecimuiris traderentur: quo facto nomen rei ante omnia ex albo ciuium eradebatur^{a)}, ne de ciue Atheniensi vltimum supplicium sumi videretur. Antequam vero ipsa sententiae capitalis exsequutio fieret, mos erat, vt rei variis tormentorum generibus, in primis flagellationibus, excruciantur, quod quia multis ostendit IOANNES DE MAVREGNAVL^{b)}, nos non amplius vrgebimus. Insuper etiam infames et hostes populi Atheniensis declarari solebant: quam in rem quum innumera fere scriptorum exsint testimonia, recitandis iis superfedemus, et ad ipsum supplicium capitale progredimur. Quod quidem quale Athenis in caussis proditionis vel maiestatis imminutae fuerit, nobis cum aliqua probabilitate definire haud licet, quia nihil certi hac de re apud veteres proditum obseruauimus. Illud itaque ad veritatem quam proxime accedere nobis videtur, nullam exstitisse legem, qua peculiare esset supplicii genus in haec crimina statutum: imo hoc variis temporibus ipsum quoque varium fuisse; plerumque tamen cicutae potum esse adhibitum^{c)}. Cadauera damnatorum insēpulta abiecta fuisse, supra iam monuimus, quare in his diu-
tius

τας: Ἀρχεπτόλεμος καὶ Ἀντιφῶντος, τοῖν προδοταῖν — καὶ μὴ ἐξεῖναι θάλασσαν Ἀρχεπτόλεμον καὶ Ἀντιφῶντα Ἀθηναίῃσι, μηδ' ὅσῃς Ἀθηναίῃσι κρατῶσι. καὶ ἀτίμον εἶναι Ἀρχεπτόλεμον καὶ Ἀντιφῶντα, καὶ γένος τὸ ἐν τέτοιῖν, καὶ νόθεσ, καὶ γνησίεσ: καὶ εἰαν ποιήσῃται τινα τῶν ἐξ Ἀρχεπτόλεμος καὶ Ἀντιφῶντος, ἄτιμος ἐξω δὲ ποιησάμενος.

a) DIO CHRYSOSTOMVS in *Rhodiaca* Vol. I. p. 611. ed. REISK. ἐκεῖ γὰρ ὅταν δημοσίῃ τινὰ δὲ τῶν πολιτῶν ἀποθανεῖν ἐπ' ἀδικημάτων, πρότερον τὸ ὄνομα αὐτῆ ἐξαλείφεται. cf. WESSELIINGVS in *notis ad PETITI LL. Atticæ* Lib. VII. tit. I. pag. 613. MAVREGNAVL I. c. 7. §. 2. pag. 264.

b) in *Diff. cit.* cap. 2 — 7. pag. 226. 199.

c) Certe hoc mortis genere Phocionem eiusque socios interemptos fuisse, e DIONORI SICVLII Lib. XVIII. p. m. 641. constat: διὰ δὲ τῆς τῆ κωνεῖς πύραωσ κατὰ τὸ πατριον ἔθος τὸν βίον καταλύσαντες. Ibi κατὰ τὸ πατριον ἔθος haud frustra nobis adiectum videtur, vt intelligatur, consuetam hanc fuisse inter Athenienses proditorum poenam. Socratis mors, qui itidem proditionis accusatus fuerat, notissima est et cicutae vsum in his delictis nobis adiectum confirmat. Aliud contra apud Macedones obtinuit proditorum supplicium, lapidatio: cuius exemplum illustre habet CVRTIUS Lib. VI. c. vi.

tius morari nolumus. Quid vero, si reos ipsos in potestate non haberent, sed absentes damnassent? Tunc certe, siue ad hostes, siue in aliam quancunque regionem confugissent, vna cum liberis exsilio perpetuo mulctabant: quod apparet e MARCELLINO in *Hermogenem*: νεμτος, τῷ προδοτῇ συμφεύγειν τὰς παῖδας, et a QVINTILIANO ^{d)} repetitur: *proditor cum liberis exsulet*. Hae vero poenae plerumque, etiam praeter vltimum supplicium, maiestatis reis infligebantur: bonorum publicatio, aedium euersio et infamia ad posteros continuata. Bonorum quidem publicatio non omnia delicta capitalia necessario sequebatur, sed tantum ea, de quibus esset *εἰσαγγελία*, ceu recte monuit HERALDVVS ^{e)}; vnde etiam factum est, vt senatus libenter *εἰσαγγελίας* reciperet, in primis quando respublica eiusmodi suppetiis egeret ^{f)}. Ne tamen populus, lucri spe captus, ad condemnandum esset nimis procliuus, cautum erat, vt decima pars Mineruae sacra esset, et dodrans ei cederet, qui bona publicanda conquisiuisset atque adnotasset ^{g)}: quod quidem praemium non confundendum est cum semisse,

d) *Declamat.* 366.
 e) *L. c.* Lib. III. c. II. p. 236. sq.
 f) Claris verbis hac de re loquitur *LYSIAS contra Nicomachum*, Vol. I. pag. 861. εἰδῶς δὲ, ὅτι ἡ Βαλλῆ ἢ Βελευσσα, ὅταν μὲν ἐρχῆ ἰκανὰ χερματὰ εἰς διοίκησιν, εὐδὲν ἐξαιρέτανεῖ ὅταν δὲ εἰς ἀπορίαν καταστῇ, ἀναγκάζεται εἰσαγγελίαις δέχεσθαι, καὶ ἠμύσειν τὰ τῶν πολιτῶν, καὶ τῶν ῥητόρων τοῖς πονηρτάτοις λέγειν πείθεσθαι. Hinc etiam demagogorum erat, bonorum publicationes procurare, quos saepe pessimis eloquentiae artibus vsos esse ad commendandas *εἰσαγγελίας* legimus, vt populi facultatibus consulerent.

g) DEMOSTHENES ἐν τῷ πρὸς Νικόστρατον περὶ ἀνδραποδῶν ἀπογραφεύς Ἀρεθασίαι, Vol. II. p. 1246. sq. ἀπογραφῆς δὲ, ἐὼν ἀποδείξω τῶνδραποδῶν

Ἀρεθασίαι ὄντα, ἕπερ ἀπογράφεαίτο εἶναι, τὰ μὲν τρεῖς μέρη, ἃ ἐν τῶν νόμων τῷ ἰδιώτῃ τῷ ἀπογραφεύντι γίνεσται, τῇ πόλει ἀφίημι. Videtur autem hoc delatorum praemium tum demum iocum habuisse, quando quis privatus bona rei publicanda, de quorum quantitate aut numero non satis constaret, diligenter vndique conquisiuisset, et ab iis, qui negarent, se possidere eiusmodi bona, vindicasset et populo indicasset. Haec enim proprie ἀπογραφεύς dicta, cuius cognitio spectauit ad τὰς συνάμας, diuersos a defensoribus reorum, quales supra vidimus: CAR. SIGONIVS *de republ. Athen.* Lib. III. c. 3. in GRONOV. *thes.* Vol. V. pag. 1605. cf. IO. IAC. REISKII *index graecitatis Lysiacae v. ἀπογραφεύς & ἀπογραφεύς*. Si temere detulissent, mulctabantur et ipsi mille

F

femisse, quem accipiebat ex iureiurando saepius dicto is, qui tyrannum occidisset. Aedium subuersio hac ex causa praeter vltimum supplicium decreta videtur, vt ne superesset vllum hominis, patriae suae infesti, monumentum ^h); titulum vero condemnationis columnis in areae loco positis (quas sub ὄποις in SCro, cuius iam ordinem sequimur, intelligere licet) inscripserunt, vt perpetua propagaretur ad posteros poenae memoria. Tandem non ipsis solum perduellionis damnatis, sed omni quoque eorum posteritati, tam legitimae, quam spuriae, infamiae notam interdum iniustam fuisse, colligimus ex his verbis: καὶ ἄτιμον εἶναι Ἀρχεπτόλεμον καὶ Ἀντιφῶντα καὶ γένος τὸ ἐκ τούτων, καὶ νόμους, καὶ γνησίους. Id enim non ipso iure obtinuisse, sed in sententia nominatim exprimendum fuisse, HERALDV M ¹) auctorem sequimur, qui etiam effectus huius infamiae demonstrauit. Profertur autem in Senatusconsulto infamiae poena ad eos quoque, qui aliquem ex Antiphontis vel Archeptolemi posteris ad abstergendam ignominiae maculam in fraudem decreti huius adoptauerint. In tyrannorum vero liberis et cognatis haec nondum sufficiebant. Horum enim adeo dura apud omnes fere gentes antiquas fuit conditio, vt merito paterni criminis poena ad eos propagata dici possit. Ac Graecorum quidem alios refert DIONYSIVS HALICARNASSENSIS ^h) ex tyrannis natos cum patribus necandos censuisse: alios perpetuo eos exilio multasse. De Atheniensibus vero diserte haec tradunt DIO CHRYSOSTOMVS ^l) et SOPATER in *Hermogenem*, qui νόμον εἶναι

mille drachnis, quemadmodum PETITVS I. c. Lib. III. tit. 9. p. 466. sq. demonstrat.

h) Quem quidem morem quarens imitati sint Romani, docuit ILLVSTRIS WOLLE in Dissertat. saepius laudatarum *prima*, cap. 4.

l) I. c. Lib. III. c. II. pag. 238. Simile Arthmii Zelitae, cuius posteris infamiae labes est adpersa, exemplum refert PLVTARCHVS in *vita Themistoclis*

c. 6. Vol. I. p. 450. cf. DEMOSTHENIS *Philipp.* III. Vol. I. pag. 121.

k) Lib. VIII. c. 80. Vol. III. pag. 1705. ed. REISK. παρ' Ἑλλήσι δὲ ἐκ ἑτοῦς ἐνίοις ὁ νόμος ἔχει, ἀλλὰ τὰς ἐν τυραννῶν γενόμενας οἱ μὲν συναποκρίνωσθαι τοῖς πατέρας δικαίωσιν, οἱ δ' ἀειφυγίαν κολάζουσιν. cf. ARISTOTELES *Rhetor.* Lib. I. c. 15. et Lib. II. c. 21. Rationem huius consuetudinis cruentae exposuit HERALDV S I. c. Lib. III. c. II. pag. 238.

l) *Or.* 80. Vol. II. pag. 438. ed. REISK.

ἔπειτα scribit, τῶ τριάντῳ συναποδρῆσαι τὰ τέσσα μ). Quid, quod vel ad quinque proximos tyrannorum cognatos capitis supplicium pertinuisse, ex loco aliquo CICERONIS n) nonnulli colligere volunt o).

m) cf. HOMERVS *Iliad.* λ'. v. 138. sqq. Macedonum, Perſarum aliarumque gentium hac de re opinionem collegent HVG. GROTIUS *de Iure B. et P.* Lib. II. c. 21. §. 13. vsque ad fin. EM. MERILLIUS *Observat.* Lib. III. c. 3. et EV. OTTO ad §. 3. I. *de publ. iudic.*

n) de *Inuent. rhetor.* Lib. II. c. 49. *Et altera lex: Tyranno occiso, quinque eius proximos cognatione, magistratus necato.*

o) v. c. MEYRSIUS in *Them. Act.* Lib. II. c. 15. p. 1977.

PARS SPECIALIS.

SECTIO I.

DE ROMANORVM LEGIBVS MAIESTATIS
SVB REGIBVS.

§. I.

SERIES FVTVRA PROPONITVR.

Diu in Attico solo commorati, tandem in Latium reduces, huius potissimum instituta contemplabimur. Sequemur autem in iis explicandis eum ordinem, quem rei Romanae historia suppeditat, ita vt a prima inde populi Romani origine ad extrema vsque reipublicae tempora successione legum maiestatis deducendi simus. Quo quidem negotio vt rite et iusto ordine fungi possimus, omne temporis spatium, quod nobis erit emetiendum, in quatuor periodos dissectabimus, quarum *prima* comprehendet regum aetatem, *altera* a regibus exactis ad leges decemvirales, *tertia* a duodecim tabulis ad quaestiones perpetuas institutas, *quarta* denique a quaestionibus institutis ad legem vsque Iuliam vicissitudines criminis maiestatis prosequetur. In tanta argumenti veritate quum vereamur, ne libelli, controuersis academicis destinati, limites simus egressuri, placet tantum primam periodum hac dissertatione absolueri, reliquis tribus in aliam opportunitatem reiectis.

§. II.

ROMVLI LEGES DE MAIESTATE.

Ante omnia ne frustra videamur de re aliqua disputare, cuius veritas a multis non sine aliqua probabilitatis specie in dubium est vocata: refutanda est opinio quorundam, qui Romulum, primum
Roma-

Romanorum regem, sine legibus et iure certo omnia ex arbitrio suo gubernasse existimant, et propterea in legislatorum numero habendum esse negant^{a)}. Prouocant plerumque hac de caussa ad TACITI^{b)} locum: *nobis Romulus, ut libitum, imperitauerat, dein Numa religionibus et diuino iure populum deuinxit; quae quidem uerba mirifice credunt confirmari auctoritate POMPONII^{c)}, qui initio ciuitatis populum sine certa lege, sine iure certo primum agere instituisse, omniaque manu a regibus fuisse gubernata scribit. Quae loca quum iam a doctissimis uiris satis lucis acceperint, in primis a RVPERTO^{d)}, EBERLINO^{e)}, SCHVBARTO^{f)}, BYNKERSHOEKIO^{g)}, OTTONE^{h)}, ARNTZENIOⁱ⁾, aliis, nolumus eorum sententias ad nauseum usque recoquere, et illud saltem monemus, optime nobis placere RVPERTI interpretationem, qui uerba POMPONII modo laudata intelligit de primis illis et antiquissimis ciuitatis Romanae temporibus, quibus nondum multitudo aucta nec populus in XXX. curias diuisus erat, sed Romulus ac Remus simul imperabant. Hos enim sub regibus intelligere POMPONIVM, manifestum putamus esse: ex initio §. II. ubi pergit: *Postea aucta ad aliquem modum ciuitate, ipsam Romulum traditur populum in triginta partes diuisisse; et ita illi tempori, quo initio manu omnia a regibus gubernabantur, opponit insequentem aetatem, qua postea, aucta ciuitate, Romulus ipse, i. e. solus summae rerum praefuerat. Nec diuinari possumus, quomodo ARNTZENIVS, quem inter recentiores aduersarium nactus est RVPERTVS,**

F 3

PERTVS,

a) Videtur haec sententia vel ipsi IUSTINIANO placuisse, qui in praef. ad Nou. 47. scribit: *Ῥωμῦλος μὲν τὴν πόλιν αἰολοδησῶσας, Νεμῶς δὲ αὐτὴν νόμοις τάξας τε καὶ κατασκευῶσας*: aperte autem GRATIANVS ei adstipulatur dist. 7. c. I. Numa Pompilius, qui Romulo successit in regno, primus leges Romanis edidit. Sed optime respondit his G. SCHVBARTVS de fatis iurispr. Rom. Ex. I. §. 8. unde nobis nulla amplius cum his res erit.

b) Annal. Lib. III. c. 26.

c) L. 2. §. I. D. de O. I.

d) ad Enchiridion Pomponii Lib. I. c. 2. p. 28. lqq.

e) in Explic. de Orig. iur. et omnium magistr. c. 3. pag. 11. lqq.

f) l. c. Ex. I. §. 5—10.

g) in Praefermissis ad Pomponii l. c. in EIVSD. Opusc. Tom. II. p. 12. lq. ed. Hal.

h) de iurispr. symbolica Ex. II. c. 8.

i) Miscellan. c. 8. pag. 90. lqq.

PERTVS, Remi imperium possit negare ex hac ratione, quod ipse in primis vrbis amplificatae natalibus sit interentus: quum tantum de tempore, quod urbem amplificatam praecefferat, POMPONII verba RVPERTVS intellexerit, et insuper LIVIVS ^{h)} intra hoc spatium vtrumque, tam Remum, quam Romulum, a sua multitudine regem consalutatum, fuisse tradat. Quidni igitur POMPONIO licuit reges dicere eos, quos LIVIVS ipse hoc nomine appellauerat? Contrariam ARNTZENII coniecturam, qua sub *regibus* intelligit *Tatium* cum Romulo, haud vrgebinus, quia iam ipsis POMPONII verbis satis refutatur. Nobis itaque haec stat sententia, a primordiis quidem gentis Romanae nullas fuisse ab eius regibus leges conditas, sed mox, vbi augeri coeperit ciuitas, harum quoque curam a Romulo esse habitam ^{l)}. Et innumera profecto essent veterum

k) Lib. I. c. 7.

1) AVRELIi enim victoris testimonium, qui de *Viris illustribus* c. I. *Romulum urbem prius legibus, quam moenibus munivisse* scribit, nos non magnopere movet; modo series ipsa, in qua haec verba leguntur, diligenter inspicitur. Audiamus integrum locum: *ipsi* (fratres) *pastoribus adanaris civitatem considerant, quam Romulus, angurio victor, quod ipse XII. Remus VI. cultores viderat, Romam vocavit. Er, ut eam prius legibus muniret, quam moenibus, edixit: ne quis vallum transiret. Quod Remus irridens, transiit et a Celere Centurione ruro ferus occisus.* Loquitur igitur VICTOR de solo Romuli edicto, quo valli transgressionem vetuit; hae sunt illae leges, quae ante moenia exstructa latae fuerant, quaeque profecto non impediunt, quo minus et tunc populum sine certa lege, sine iure certo fuisse existimemus. Quid enim murorum sanctitas ad lites dirimendas? Accedit, quod haec lex a Romulo solo lata est, non adhibito in consilium Remo (id quod non obscure e victoris

verbis et OVIDII loco infra commemorando colligi potest), ideoque accommodari nequit ad eum populi Romani statum antiquissimum, quo reges illi tribuit POMPONIVS. Mox enim interfecto Remo, Romulus solus regnavit, qui etiam solus hoc edixerat. Male itaque BOECLERY'S *Commentarij*, Plinianarum cap. 10. §. 9. in EIVSD. *Dissert. academ.* Tom. I. pag. §13. ut haec loco medicinam afferret, intellexit *οὐκ ἀγαθός*, qui, si de pluribus legibus promulgatis quidem, sed in scripturam non redactis, accipiantur, nondum in haec tempora cadere videntur. Erant enim etiam sequente aetate pleraeque Romuli leges, teste DIONYSIO HALIC. Lib. II. c. 24. Vol. I. p. 284. ed. REISK. hoc sensu *ἀγαθός*, nec facile ante XII. tabulas fuerunt *ἐν γράφαις ἀπαντὰ τὰ δίκαια τεταχμένα*: vix cum eodem Lib. X. pr. loquamur. Neque nos propterea moratur quaestio illa, quam a nonnullis agitatam esse scimus, vtrum leges Romuli ipsis Romuli temporibus litteris fuerint consignatae; quum vix verisimile sit, per ferocem illud et

veterum scriptorum loca, e quibus Romulo hunc legislatoris honorem vindicare possemus: quare in paucis tantum acquiescimus. Sic DIONYSIUS HALICARNASSENSIS non solum frequentissime Romulum dicit *νομοθέτην τῶν Ρωμαίων, νομοθετῶν*, et functiones eius *νόμος* ^{m)}; sed etiam diferte cum ait ⁿ⁾ *νόμος καλῶς καὶ συμφερόντως, ἀργάφως μὲν τὰς πλείους, ἐστὶ δ' ἐς καὶ ἐν γράμμασι κεμένως καταστήσασθαι*, quocum consentit PLVTARCHVS ^{o)}: *ἔθηκε δὲ καὶ νόμος τιτὰς, ὧν σφόδρος μὲν ἐστὶν ὁ γυναικὶ μὴ διδῶς ἀπολείπειν ἀνδρᾶ* et quae sequuntur. Idem narrat etiam LIVIUS ^{p)}, qui simul ad iudiciariam Romuli potestatem respexisse videtur: *rebus diuinis rite perpetratis, votataque ad concilium multitudinis, quae coalescere in populi vnus corpus nulla re, praeterquam legibus, poterat, iura dedit*: et ipse POMPONIUS ita pergit ^{q)}: *Leges quasdam et ipse (Romulus) curiatus ad populum tulit. Tulerunt et sequentes Reges, quae omnes conscriptae exsunt in libro Sexti Papirii*. Quomodo autem haec cum TACITI loco conciliabimus? Nempe sic, vt Romulum *pro lubitu imperitasse* statuanus, quatenus vel maiestatis iura, quae vulgo vocantur, penes eum solum fuerunt (quod in successoribus secus fuisse ARNTZENIUS ^{r)} probauit), vel propter paucitatem legum pleraeque controuersiae ex regis arbitrio sunt decisae ^{s)}. Hinc facile intelligent lectores, tantum abesse, vt illo aeuo mores et instituta sine scripto prodita prorsus exfuisse censeamus, vt potius his quoque iustum statuanus pretium in illustrandis sequioris aevi consuetudinibus, quarum origo aliunde certe repeti nequit ^{t)}.

Iam

et rude aeuum adhibitas fuisse in publicis negotiis literas, quas adhuc sub finem quarti ab Vrbe condita seculi *raras* fuisse ipse LIVIUS Lib. VII. c. 3. tradit: cf. GE. SCHVBARTVS l. c. Ex. I. §. 36. sq. Quibus addere liceat CHRIST. GODFR. HOFFMANNI verba in *Histor. iur.* Vol. I. P. I. pag. 7. ita scribentis: *quum hodie vix istae leges verborenis reperiantur, oratio nobis haec questio videtur.*

m) v. c. Lib. II. c. 25. 26. 27. et multis aliis in locis.

n) Lib. II. c. 24. Vol. I. pag. 284. ed. REISK.

o) in *vita Romuli*, c. 22. Vol. I. pag. 127. ed. REISK.

p) Lib. I. c. 8.

q) d. L. 2. §. 2. D. de O. I.

r) l. c. c. 8. pag. 95. sq.

s) Est haec sententia THEOD. RYCKTI in *animaduersis* ad TACITI l. c. pag. m. 68.

t) Multa iura sub regibus moribus debere, ostenditur in TO. GOTHOF. RICHTERI Diss. de moribus maiorum, tanquam anti-

Iam ad ipsas Romuli leges, quae aliquid de maiestatis crimine sanxerunt, progrediamur ^{u)}, vbi saepius propter antiquitatis obscuritatem coniecturis erit indulgendum. Ac primum quidem memoratur a DIONYSIO HALICARNASSENSI ^{x)} expresse νόμος τῆς προδοσίας, ὃν ἐκύρωσεν ὁ Ρωμύλος, qui qualis fuerit, quum de eo apud reliquos rei Romanae scriptores altum sit silentium, paullo euriosius erit indagandum. Occasionem enarrandae huius legis DIONYSIO praebuit vetus Romuli institutum, quo mutua inter patrones ac clientes iura et obligationes definiuit. Communia autem utrisque haec fuisse ait: vt neque pium, neque fas esset alteris alteros in iudiciis accusare, aut testimonium aduersum dicere, aut suffragium contrarium ferre, aut inter inimicos censeri. Quodsi quis in aliquo huiusmodi facinore deprehensus esset, reum hunc fuisse legis proditionis, quam Romulus sanxisset, et conuictum huius criminis cuius, vt Diti sacrum, interficere licuisse. Morem enim Romanis fuisse pergit, vt, quos vellent impune occidi, eorum corpora alicui Deo, praecipue vero inferis deuouerent, quod et ipsum Romulum tunc fecisse tradit. Miramur profecto, quod hanc legem omiserint non pauci, qui alias Romuli et successorum sanctiones diligenter exposuerunt, ANT. AVGVSTINVS, PVLVIVS VRSINVS, BALDVINVS, PIGHIVS, GEBAVERVS; alii autem tantum obiter eius mentionem iniecerint, vt MERVLA ^{y)}, HOFFMANNVS ^{z)}, BACHIVS ^{a)}. Fuerunt vero etiam, qui eam primam maiestatis legem in republica Romana fuisse censerent; in quorum numero sunt CAR. SIGONIVS ^{b)} et, qui eum exscripserunt, GRAVINA ^{c)} atque

antiquissimo iuris Romani fonte, (Lipf. 1744) cap. 3.

u) Peculiarem criminis maiestatis sub regibus historiam, sed more suo animadversionum politicarum saragine mixtam, sistit IO. HENR. BOECLERVS in *Commentar. Plinianis* cap. 10. in EIVSD. *Dissert. academicis* Tom. I. p. 808—824.

x) Lib. II. c. 10. Vol. I. pag. 258. ed. REISK.

y) de *Legibus Romanorum* cap. 2. pag. 34. sq.

z) *Histor. iur.* Vol. II. P. I. p. 11.

a) *Histor. iurispr. Rom.* Lib. I. cap. I. pag. m. 8.

b) de *iudiciis* Lib. II. c. 29. De maiestate vero primus Romulus tulit eam, cum legem de proditione sanxit, cuius Dionysius meminit.

c) *Orig. iur. ciu.* Lib. III. §. 85. pag. 416. edit. MASCOW.

que HEINECCIUS ^{d)}. Quod ad ipsam eius sanctionem attinet, duplicem potissimum esse virorum doctorum de ea opinionem animaduertimus: alii enim sub προδοσία in loco DIONYSII intel-
ligunt simplicem prauaricationem, qualis tantum inter patronos
et clientes locum habere poterat, et Romuli legem de proditione
eandem esse existimant, quae legitur in XII. tabulis: PATRO-
NVS SI CLIENTI FRAVDEM FAXIT, SACER ESTO, quam-
que a legibus regiis mutuatos esse Decemuiros censent ^{e)}; alii
contra intelligunt veram proditionem, et e verbis DIONYSII hanc
mentem eliciunt: patronos et clientes, qui sibi inuicem fraudes
fecissent, eandem poenam ex Romuli voluntate subiisse, quam
ipse per legem aliquam generalem in proditores patriae statue-
rat ^{f)}. Ac posterior sane interpretatio nobis praefenda esse vi-
detur tum propter ipsum vocabuli προδοσίας vsū, quod, si de
legibus sermo est, non facile alio sensu, quam de consueto infi-
diorum reipublicae structarum crimine accipitur ^{g)}, tum etiam
propter Romuli consilium, quod sine dubio ante oculos habuit,
dum mutua inter patronos et clientes officia constitueret. Voluit
enim hoc vinculo cauere seditionibus, quae plerumque oriuntur,
quando inferioris et egenae conditionis homines a potentioribus
contemnuntur, aut illi opulentioribus inuidet: quam quidem
rationem affert ipse HALICARNASSENSIS his verbis ^{h)}: ἵνα μὴ στα-
σιάζωσιν, ὡς περὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν, ἢ τῶν ἐν τέλει προπηλακίζον-
των τὰς ταπεινὰς, ἢ τῶν φαύλων καὶ ἀπόρων τοῖς ἐν ταῖς ὑπεροχαῖς
Φθονόν-

d) *Antiquit. Rom. iurispud. illustr.*
Lib. III. tit. 18. §. 47.

e) Videtur in hac lententiam discedere
MERVLA l. c. Diserte autem *prodicionis*
privatae aliquam speciem notari putat
BOECLERVS l. c. pag. 811. et totus in
confirmanda hac opinione versatur CHRIS-
TOPH. KRETZSCHMAR in *prolusioni-*
bus binis de prauaricatione patronorum
ac clientium, Dreßdae, 1759. et 1760.
editis.

f) Praeter SIGONIVM, GRAVINAM et
HEINECCIUM, quos omnes supra com-
memorauimus, accensendi sunt his FRID.
BRVMMERVS in *Comment. ad Legem Cin-*
ciam, cap. 2. pag. 20. ed. Lips. et GE.
D'ARNAVD *variar. Coniect.* Lib. I. c. 4.

g) quidquid dicat CHRISTOPH. KRETZ-
SCHMAR in *Proluf.* I. §. 5.

h) Lib. II. c. 9. Vol. I. pag. 254.

Φρονέτων. De eadem re etiam PLVTARCHVS ¹⁾): μάλιςτ' ἂν τις τυγχάνοι τῷ εὐκότῳ, εἰ νομίζοι, τὸν Ῥωμόλον, ἀξιώντα τὰς πρώτας καὶ δυνατωτάτας πατρικὴ κληρονομία καὶ Φροντίδι προσήκειν ἐπιμελεῖσθαι τῶν ταπεινότερων, ἅμα δὲ τὰς ἄλλας διδάσκοντα μὴ δεδιέναι, μὴδ' ἀχθεσθαι ταῖς τῶν κρειττόνων τιμαῖς, ἀλλὰ χεῖσθαι μετ' εὐνοίας. *Nihil itaque, vt cum SCHVEARTE ^{k)} loquamur, ad tranquillitatem excogitare poterat efficacius, quam iure aequabili referre ad sese iuandos, qui alias in partes iuissent; nec quidquam reipublicae visum est perniciosius, quam fraudulenta huius aequalitatis dissolutio, quae proxime ad proditionem accedebat. Nihilominus fecit fortasse Romuli illa de proditione sanctio legi XII. tabularum de necessitudine, quae intercedit patronis cum clientibus, locum; ita, vt in hac separaretur tantum a crimine proditionis neglectum patroni officium, et poena nominatim adderetur, quae prius ex Romuli voluntate vtrique delicto communis fuerat ^{l)}. Sed redeat, vnde coepit, oratio nostra. Fuit itaque vere Romulus auctor legis cuiusdam de proditione, cuius tamen nulla amplius supersunt vestigia ^{m)}, praeter poenam, quam HALICARNASSENSIS tradidit, quamque infra copiosius illustrabimus. Nec defuit eo regnante exemplum proditionis, quod sine dubio ex ista lege iudicatum fuit. Nam PLVTARCHVS ⁿ⁾ narrat, a Romulo proditionis damnatum fuisse Tarpe-*

j) in *vita Romuli*, c. 13. Vol. I. p. 101.

k) *l. c.* Ex. I. §. 14.

l) Plus tamen fuit in Romuli, quam in XII. tabularum lege, si modo huius verba integra ad nos peruenerant, de quo valde dubitamus. Nam Romulus, teste DIONYSIO, de *muzis* tam patronorum erga clientes, quam clientum aduersus patronos iuribus praeeperat: lex decemuiralis autem loquitur tantum de patronorum in clientes officiis; quod obseruauit iam MERVLA *l. c.* pag. m. 34. sq.

m) Neque enim audemus cum GRAVINA *Orig. iur. ciu.* Lib. III. §. 85. pag. 416. pro certo affirmare, esse hanc legem

Romuli a Decemuiris in XII. tabulas translatae, eandemque, quae de perduellione ibidem reperitur. Illud autem videtur probabilius, quamquam nec ipsum fines coniecturae excedat, fuisse eundem τὸν τῶν λειποταυτῶν καὶ προδοτῶν νόμον, ex quo sub Tullo Hostilio capitali poena affectus esse Mettii Fuffetii socios narrat DIONYSIUS HALICARNASSENSIS Lib. III. c. 30. Vol. I. pag. 503.

n) in *vita Romuli* c. 17. Vol. I. pag. 114. ἐάλω δὲ καὶ Ταρπηῖος προδοσίας, ὑπὸ Ῥωμύλῳ διασχθεῖς, ὡς Ἰόβας Φησι Γάλλων Σελπίκιον ἰσογεῖν.

Tarpeium, patrem virginis, quae, arce, cui ille praefectus fuerat, Sabinis prodita, ab iisdem in praemium proditionis interempta fuerat^o).

Porro sub hoc rege originem videmur nobis inuenisse legis de sanctitate murorum, quam PIGHIVS^p) proinde *primam perduellionis legem* nominat. Et fuit sane, si AVRELIO VICTORI^q) fides est habenda, ante moenia extructa lata: decantatissima autem facta est per necem Remi, cuius causam Romulus satis turpiter inde sumfit. Ac murorum quidem sanctitatis origo haec fuit. Veteres, si urbem condere vellent, locum ei designatum ante omnia sulco circumducto definiebant, et deinde moenibus cingebant, quae in deorum tutela futura esse sperabant, nisi portenti aliquid rem coeptam perturbasset, v. g. si lupi fines inuassent, aut sulcum tranfluissent; quo facto ab opere abstinebant^r). Quodsi omnia legitime euenissent, tunc solenni precatione muros deorum alicui, in cuius tutela postmodum ipsa urbs esset, dedicatos fuisse apud veteres legimus, ac, ne quid cerimoniae deesset, leges additas, quibus coli moenia deberent^s); qualem ritum etiam in templis

G 2

confe-

o) Negat quidem HALICARNASSENSIS Lib. II. c. 40. Vol. I. p. 321. Tarpeiam proditionis ream fuisse, hac ex causa, quia honorifice sepulta fuerit in sacratissimo urbis loco: siquidem proditionis vere conuictae ossa certe aliquando effossa et eiecta fuissent. Verum LIVII ac PLVTARCHI auctoritas, qui in contrariam sententiam abeant, et Tarpeiam re vera proditionis ream faciunt, prohibet, quo minus DIONYSII coniecturae adtipulemur, praefertim, quum, ut ipse tradit, solo ea Pisonis testimonio nitatur, et argumento a sepulturae honore petito PLVTARCHI narratio obstat, qui in *vita Romuli* c. 18. Vol. I. pag. 115. Tarpeiam sepultam quidem illic, mox vero sub Tarquinio ossa eius alio delata fuisse, et ab eo tempore laxum, ex quo scelerati

praecipitentur, Tarpeii nomen accepisse refert.

p) *Annal. Rom.* Lib. I. Tom. I. pag. 17. Potest etiam profecto haec sanctio maiestatis legibus accenseri, quum frequenter *hostilis animus* tribui soleat ei, qui muros transcendere ausus sit. Exemplum est in L. vlt. D. de *Re. Diuis.* vt taceamus vestigia in OVIDIO et DIONYSIO HALICARNASSENSI obuia.

q) *de uiris illustribus* c. 1.

r) Rem omnem multum exposuit CHPH. LVDOV. CRELLIVS in *Diff. de publica cerimoniam, qua urbes condebantur* (Viteimb. 1731.) §. 10.

s) CRELLIVS l. c. §. 12. Quae leges quum non prius promulgari consueuerint, quam moenibus extructis atque absolutis: patet, AVRELIVM VICTOREM, qui

vt

consecrandis obseruatum fuisse e LIVIO *) discimus. Iam, quae fuerit moenium sanctitas, facile intelligi poterit, in primis si audiamus PLVTARCHVM, de solennitatibus circa vrbes condendas adhibitis ita differentem †): διὰ τί πᾶν τεῖχος ἀβέβηλον καὶ ἱερὸν νομίζουσι, τὰς δὲ πύλας εὐνομίζουσι; ἢ (καθ' ἅπερ ἔγραφε Βάρρων) τὸ μὲν τεῖχος ἱερὸν δεῖ νομίζειν, ὅπως ὑπὲρ αὐτῆ μάχωνται π. ο. θύμωσ καὶ ἀποθήσκωσιν; ἔγω γὰρ δοκῶ καὶ Ρωμύλος ἀποκτείνει τὸν ἀδελφόν, ὡς ἀβατον καὶ ἱερὸν τόπον ἐπιχειρῶντα διαπηρᾶν, καὶ ποιεῖν ὑπέβρατον καὶ βέβηλον. τὰς δὲ πύλας οὐχ οἷόν τ' ἦν ἀφιερῶσαι, δι' ὧν ἄλλα τε πολλὰ τῶν ἀναγκαίων καὶ τὰς νεκρὰς ἐκκομίζουσι. ὅθεν οἱ πόλιν ἀπ' ἀρχῆς κτίζόντες, ὅσον ἂν μέλλωσι τόπον ἀνοικοδομεῖν, ἐπίσσω ἀρότρων, βῆν ἀρρενα καὶ θήλειαν ὑποζεύξαντες. ὅταν τε τὰ τεῖχη περιορίζωσι, τὰς τῶν πυλῶν χάρας διαμετρῶντες, τὴν ἕνιν ὑφαιρῶσι, καὶ μεταφέρουσι ἔτω τὸ ἀρότρον, ὡς τὴν ἀρμενὴν πᾶσαν ἱερὰν καὶ ἀστυλον ἑσομένην. Duplex itaque huius sanctitatis causa fuisse videtur: altera lex dedicationis, aratri religio altera; quam quidem posteriorem manifeste innuit PLVTARCHVS verbis extremis, nec obscure colligere licet e duobus MANILII ‡) et LVCANI §) locis, quorum uterque narrat, magistratum ad moenia aratro designanda fuisse *succinctum*, quali habitu Romani non solum in pugna, sed etiam ad sacra facienda utebantur †). Erat itaque arandi actus inter res sacras, et terra, quam aratrum tetigisset, inuiolabilis: ipsa autem cerimonia, teste VARRONE †) ex Etruria allata. Iam Romulum quoque hos ritus in condenda vrbe adhibuisse, praeter PLVTARCHVM †) refert DIONYSIVS HALICARNASSENSIS †): vnde non mirum, quod

Romae

vt supra vidimus, *Romulam urbem prius legibus, quam moenibus communiuisse* tradit, aut neglecto hoc antiquitatis ritu ἄροτρον πρότρογον fecisse, aut moenia in illo loco pro aedificiis ipsis posuisse.

†) Lib. I. c. 10.

‡) *Quaest. Rom.* qu. 27. Vol. VII. p. 97.

§) *Astronom.* Lib. III. v. 556. lq.

— — *inunctisque iuuenis Moenia succinctus curuo describet aratro.*

y) Lib. VII. v. 430.

Sarmariumque premar succinctus Consul aratrum.

z) CRELLIVS l. c. §. 8. cf. OVIDIVS *Fastor.* Lib. III. v. 413.

a) *de Lingua Larina* Lib. III. c. 32.

b) l. c. et in *vita Romuli* c. 10. Vol. I. pag. 97.

c) Lib. I. c. 88. Vol. I. pag. 228.

Romae semper summa murorum religio mansit: cuius testem habemus CICERONEM ^{d)}: *est mihi tecum pro aris et foci certamen, et pro deorum templis atque delubris, proque urbis muris, quos vos, Pontifices, sanctos esse dicitis, diligentiusque urbem religione, quam ipsis moenibus cingitis: quae deseri a me, dum quidem spirare poterō, nefas iudico.* De ipsa Romuli lege, num vere fuerit lata, dubitare aliquis possit, qui legerit SERVIVM ^{e)} inter fabulas referentem, quod Remus a fratre occisus fuerit propter muros superatos: quocum consentit HALICARNASSENSIS, qui Remum, contentione de imperio inter fratres orta, in proelio utrimque commisso interfectum fuisse narrat ^{f)}. Quum autem et ipse vulgarem opinionem statim addat, eamque maxima scriptorum pars sequatur, e quibus tantum LIVIVM ^{g)}, CICERONEM ^{h)}, OVIDIVM ⁱ⁾, PLVTARCHVM ^{k)}, FLORVM ^{l)}, AVRELIVM VICTOREM ^{m)} et AVGVSTINVM ⁿ⁾ nominamus: quidni huic potius narrationi fidem habeamus? Fac vero etiam, Remum non propter muros superatos, sed aliam quamcunque ob causam a Romulo fuisse occisum: quid impedit, quo minus eiusmodi legem, quae muros sacrosanctos redderet, a Romulo latam fuisse statuamus, quem consuetis ceremoniis religiosis urbem condidisse, ideoque et moenia dedicasse, omnes concedunt ^{o)}? Hinc quoque iurisperiti originem sanctitatis murorum non aliunde repetunt, quam e lege Romuli ^{p)}. Certe POMPONIVS ^{q)}: *Si quis violaverit muros, capite punitur: sicuti si quis transcendet scalis admotis, vel alia qualibet ratione.* Nam civis Romanos alia, quam per portas egredi

G 3

- d) de Nar. Deor. Lib. III. c. vlt.
 e) ad VIRGILIUM Aen. Lib. VI. v. 730.
 f) Lib. I. c. 87. Vol. I. p. 225.
 g) Lib. I. c. 7.
 h) de Offic. Lib. III. c. 10.
 i) Fastor. Lib. III. v. 835. lqq.
 k) l. c. et in vita Romuli c. 10. Vol. I. p. 96.
 l) Lib. I. c. 1.
 m) l. c.
 n) de Civit. Dei Lib. III. c. 6. et 12.

- o) Vel ipsam DIONYSIVM hac de re nobiscum consentire supra iam vidimus.
 p) Omnia principum placita et responsa prudentum, quae de murorum sanctitate in libris iuris civilis leguntur, e lege Romuli originem suam duxisse, observavit iam MERVLA l. c. pag. 43. Errat itaque RITTERVS ad HEINECCI histor. iur. civ. pag. 15. ed. SILBERRAD. qui Romulum eiusmodi legem sanxisse plane negat.
 q) L. vlt. D. de Rer. Divis.

egredi non licet, cum illud hostile et abominandum sit. Nam et Romuli frater, Remus, occisus traditur ob id, quod murum transcendere voluerit. Satis de origine legis: iam quid ea sancitum fuerit, videamus. Verba eius BALDVINVS ¹⁾, tabulam, quam MARLIANVS ipsi haud dubie fictitiam exhibuerat ²⁾, praepostere sequutus, hunc in modum composuit: NE QVIS, NISI PER PORTAS, VRBEM INGREDITOR, NEVE EGREDITOR. MOENIA SACROSANCTA SVNTO. PIGHIVS ³⁾ autem ita legit: NE QVIS, NISI PER PORTAS, INGREDERETVR EGREDERETVRVE. MOENIA SACROSANCTA ESSENT. QVI CONTRA FECISSET, FOSAM VEL VALLVM TRANSILISSET, TANQVAM PERDVELLIS IMPVNE MACTARETVR. Quidquid sit (nam perfecto verba legum regiarum parum curare oportet, quum ne litterula quidem ex iis ad nostram aetatem peruenerit; modo sensum recte teneamus), hoc saltem certum est indubitatum, Romulum capitis poenam sanxisse in eos, qui muros transilire audent. Inde OVIDIVS mentem eius sic expressit ⁴⁾:

*Neus quis aut muros, aut factam vomere fossam
Transseat; audentem talia dede neci.*

et mox ⁵⁾:

Sicque meos muros transseat hostis, ait.

Similiter LIVIVS ⁶⁾: *Sic deinde, quicumque alius transiliet moenia mea.* Manifeste autem hoc confirmat POMPONII locus, quem supra laudauimus ⁷⁾. Illud etiam quaeri potest, vtrum Romulus hanc legem viuo adhuc Remo sanxerit, an ab eius nece causam interdicti sumfe-

1) ad Leges Romuli c. 12. in HEINECCIUS *iurisp. Rom. et Att.* Tom. I. p. 40.

2) Obseruauerunt hoc IAC. GOTHOFREYDVS in *bibliotheca iur. Rom.* cap. I. §. I. ERICVS MAVRITIIVS de *libris iur. comm.* §. I. pag. 92. GE. SCHVVBARTVS l. c. EX. I. §. 53. et GE. D'ARNAVD *var. Coniect.* Lib. I. c. 3. Ceterum sequuti sunt BALDVINVM PARDVLPHVVS PRAETIVS in *iurisp. ver.* in EV. OTTO-

NIS *thes. iur. Rom.* Tom. III. p. 443. CHRIST. GODOFR. HOFFMANNVS in *histor. iur.* Vol. II. P. I. p. 13. et, licet paulum inuerso ordine, MERVLA l. c. pag. 42.

3) l. c. Tom. I. pag. 17.

4) l. c. Lib. III. v. 839. sq.

5) l. c. v. 848.

6) Lib. I. c. 7.

7) cf. §. 10. I. de *Rer. Diuis.*

sumferit? Ac prior quidem sententia verior videtur nobis tum propter CICERONIS ^{a)}, OVIDII ^{b)} et AVRELIJ VICTORIS ^{c)} testimonia, tum in primis, quod moenia viuo adhuc Remo erant absoluta; quare ea oportuit iam tunc fuisse consecrata et lege dedicationis munita. Denique quod attinet ad vicissitudines, quas subiit haec lex sequiore aevo; varie eam auctam legimus fuisse atque amplificatam ^{d)}: ita, vt non solum ad castra et municipiorum moenia ^{e)} prolatam, sed etiam omnino cautum reperiamus, ne quid in muris fieret, ex quo damnum aut incommodum irrogaretur ^{f)}, neue a priuatis hominibus, sine Principis permisso, habitarentur ^{g)}.

Vltima tandem Romuli lex, quae videri possit ad maiestatis crimen pertinuisse, haec vulgo dicitur fuisse: NE NOCTVRNAE IN TEMPLIS VIGILIAE HABERENTVR ^{h)}: cui PRIGIUS

a) de Offic. Lib. III. c. 10. *At in eo rege, qui urbem condidit, non ira. Species enim vilitatis animum pepulit eius: cui quum visum esset vilius, solum, quam cum altero regnare, fratrem inuenerit. Omisit hic et pietatem, et humanitatem, ut id, quod vile videbatur, neque erat, adsequi posset; et tamen muri causam opposuit, speciem honestatis neque probabilem, neque satis idoneam. Peccauit igitur; pace vel Quirini, vel Romuli dixerim.*

b) l. c.

c) l. c.

d) Exponunt has vicissitudines MERVLA l. c. p. 43. HOFFMANNVS l. c. pag. 14. CRELLIUS l. c. §. 13. 14. et CHRIST. WILH. KÜSTNERVS in *Chrestomathia iuris Euntiana* pag. II. sqq.

e) Qui vallum transcendit aut per murum castra ingreditur, capite punitur secundum L. 3. §. 7. *De re militari*. De municipiis eadem sanciuntur in L. 8. §. 2. *D. de Re. Diuis.* Prolixè hoc probauit MARCVS LYCKLAMA *Membran.* Lib. III. Ecl. 6. Nec fas fuit, muros muni-

cipales sine praesidis vel Principis auctoritate reficere, aut aliquid eis coniungere vel superponere: L. 9. §. 4. *D. eod.* Fuit autem murorum cura penes Principes, quatenus erant Pontifices Maximi: CRELLIUS l. c. §. 14.

f) L. 2. *D. ne quid in loco sacro.*

g) L. vlt. *D. eod.* Additur: *propter fortuita incendia.* Colligunt quidem nonnulli, vt MERVLA et HOFFMANNVS *ll. c.* ex L. I. *D. de offic. Praef. vig.* licuisse soli familiae publicae, quae incendiorum causa ibi esset disposita, in muris habitare: sed rectè de hoc iam KÜSTNERVS dubitauit, cuius argumentis vnum illud adiiciamus, esse in d. L. I. sermonem tantum de temporibus ante Augustum, quibus nondum constitutus fuit peculiaris vigillum praefectus. Sub Principibus autem hanc familiam fuisse dimissam et loco eius septem cohortes in alia loca opportuna secundum regiones urbis dispositas, vnusquisque facile intelliget, qui L. 2. et 3. cum *prima* coniunxerit.

h) Ita habent BALDVINVS ad *LL. Romuli*

GHIVS ⁱ⁾) haec addit: NEVE COITIONES CLANCVLARIAE FIERENT, AVT QVID PER NOCTEM MINVS CASTE RELIGIONIS SPECIE COMMITTERETVR. Prouocant plerumque, qui hanc inter Romuli instituta referunt ^{k)}), ad DIONYSIVM HALICARNASSEM ^{l)}) et CICERONEM ^{m)}); sed profecto non videmus, quomodo ex his eiusmodi Romuli lex cum aliqua probabilitatis specie elici possit. Ille enim, postquam Romulum etiam religionis curam gefsisse, multaque praeclara circa eam instituisse narravit, vniuersè laudat cultum deorum simplicem et a fabulis indecoris purgatum, quem adhuc sua aetate inter Romanos obseruari dicit, et in hac laudatione pergit: εὐδ' ἂν ἴδοι τις παρ' αὐτοῖς, καίτοι διεσθαρμένον τῶν ἐστῶν ἡδῆ, ἢ θεοφορήσει, ἢ κορυβαντισμὸς, ἢ ἀγερευμὸς, ἢ βακχείας καὶ τελετὰς ἀπορήτας, ἢ διαπανυχισμὸς ἐν ἱεροῖς, ἀνδρῶν σὺν γυναιξίν, ἢ ἄλλο τῶν παραπλησίω τῆ τοῖς τερατευμάτων εἶδέν. Ibi ne verbulo quidem eiusmodi legem a Romulo latam commemorari videmus: quidquid enim de vigiliis nocturnis, mysteriis et coetibus clandestinis apud Romanos infrequentibus a DIONYSIO traditum legitur, id manifeste de scriptoris aetate intelligendum, neque ad Romuli instituta referendum esse, vnusquisque facile concedet, qui modo sequentia cum antecedentibus comparauerit. CICERONIS autem testimonium, qui legem aliquam fingit: *Nocturna mulierum sacrificia ne sunt, praeter olla, quae pro populo rite fiant*, hac quidem in causa prorsus reprobamus, quum totus iste locus non in eo versetur, vt recensentur verae Romanorum leges, sed vt deliberetur, quae sint vnicuique ciuitati saluberrimae sanctiones. Hinc mox ipse CICERO ⁿ⁾):

non

muli c. 8. in HEINECCIUS *iurisp. Rom. et Att.* Tom. I. pag. 34. PARDVLPHVS PRATEIVS in *iurisp. vet.* in OTTONIS *thes. iur.* Tom. III. pag. 442. et HOFFMANNVS *l. c.* Vol. II. P. I. pag. 30.

i) *l. c.* Tom. I. p. 18.

k) Quo pertinent praeter BALDVINVM, PRATEIVM, HOFFMANNVM et PIGHIVM,

p. MANVTIVS *de Legibus Romanis* c. 2. in GRAEVII *thes. antiquit. Rom.* Tom. II. p. 1029. et GE. CHRISTI. GEBAVER in *Romulo*, inter EIVSD. *Exercit. acad.* a WEISSMANTELIO editas, Vol. I. pag. 28.

l) Lib. II. c. 19. Vol. I. pag. 274.

m) *de Legg.* Lib. II. c. 9. 14. et 15.

n) *l. c.* c. 14.

non enim populo Romano, sed omnibus bonis firmisque populis leges damus. Quod vero nonnunquam idem legum suarum formulas a Romanis institutis mutuatus est, id nos mouere non potest, ut omnia omnino legum CICERONIANARVM capita e iure Romano fluxisse existimemus. Accedit, quod, si vel maxime concedamus, respondisse huic sanctioni e Romanis legibus aliquam, ea tamen certe non Romulo, sed Numae Pompilio potius tribuenda esse videatur. Ita enim Atticus excipit ^o): *non multum discrepat ista constitutio religionum a legibus Numae.* Sequenti aevo fuerunt quidem semper Romae nocturna sacra prohibita, at non semper hae leges obseruatae, ita, ut Constantio tandem visum sit, eiusmodi sacra a Magnentio tyranno permissa penitus abolere ^p). Neutiquam tamen origo horum interdictorum XII. tabularum tempora ^q), aut, quod maximum est, Numae aetatem videtur superasse. Ceterum ne eum quidem, quem MANVTIVS ^r) et GEBAVERVS ^s) legi huic, si qua fuit, attribuunt, finem, ne scilicet sacrorum, clandestinorum in primis atque nocturnorum, praetextu vlla fieret coitio, ne quid iniri aduersus ipsum regem, publicamue rem occulti consilii, ne quid infidiarum tendi posset, principem eius et propriam putamus fuisse causam, quum non e DIONYSII solum, sed CICERONIS quoque verbis ^t) appareat, mulierum potius pudicitiae et famae hoc institutum consuluisse, ne viris temere permittae, sub specie sacrorum, castos mores contaminarent.

§. III

o) l. c. c. 10.

p) L. 5. Cod. Th. *de paganis, sacrificiis et templis*, vbi consulendus IAC. GOTHOFREDI *Commentarius*. Exemplum sacrorum nocturnorum habet MACROBIUS *Saturn.* Lib. I. c. 3.

q) Intelligimus legem, quam IAC. GOTHOFREDVS in fontibus quatuor iuris ciuilibus p. 143. ad tabulam VIII. retulit:

SI QVIN VRBE COETVS NOCTVRNOS AGITASIT, CAPITAL ESTO, quamque ipse PORCIUS LATRO in *Declam.* in *L. Serg. Caecilianam* c. 19. vnde hoc caput sumtum est, primam in hoc genere fuisse dicit.

r) l. c.

s) l. c.

t) l. c. c. 15.

H

§. III.

NUMAE POMPILII ET TVLLI HOSTILII LEGES.

Satis de Romulo: iam successorum leges sunt inuestigandae. De Numa Pompilio quidem PIGHIVS ^{a)} haec habet: „*Legem de perduellione tulit: Si quis aduersus rempublicam faciundo regis magistratusue populiue maiestatem hostili animo laedat, perduellis esto. Hanc cum alia superiore de parricidio prius a Romulo latam retulisse atque ita declarasse videtur Numa, utramque insuper eadem capitali poena sanxisse hoc modo: DVVMVIRI IVDICENT. SI A DVVMVIRIS PROVOCARIT, PROVOCATIONE CERTATO: SI VINCENT, CAPVT OBNUBITO, INFELICI ARBORI RESTE SVSPENDITO, VERBERATO VEL INTRA POMOERIVM, VEL EXTRA POMOERIVM. Utraque lege reus fuit primus M. Horatius Tergeminus.*“ Quae lex, siue Romuli sit, siue Numae Pompilii, siue ipsius Tulli Hostilii, quum magis ad iudicium, quam ad speciem aliquam singularem perduellionis spectet, et infra opportunior futurus sit nostram de ea sententiam exponendi locus, in quem omnia, quae de iudicio maiestatis sub regibus obseruauimus, differre institui- mus: non diutius in ea morabimur, ad reliquorum potius regum de hoc crimine sanctiones progressuri, quia sub Numa et Tullo Hostilio, praeter legem a PIGHIO laudatam, nullam amplius, quae huc referri possit, animaduertimus ^{b)}.

§. III.

LEGES RELIQVORVM REGVM.

Anci Marcii et Tarquinii Prisci quemadmodum paucae tantum- modo fuerunt leges: ita etiam noui quid circa perduellionem eos sanxisse,

a) *l. c.* Tom. I. pag. 35.

b) Supra enim iam diximus, videri legem illam, quam DIONYSIVS HALIC. Lib. III. c. 30. Vol. I. p. 503. sub Tullo

commemorat, et τὸν τῶν λειποτακτικῶν καὶ προδοτικῶν νόμον appellat, non nouam sanctionem, sed eandem, quam alio loco tanquam νόμον τῆς προδοσίας Romulo tribuerat.

sanxiffe; nusquam memoriae proditum legimus. De *Servio Tullio* autem certiores sumus. Is enim diferte dicitur a DIONYSIO HALICARNASSENSI non solum quinquaginta leges de contractibus et *delictis* tulisse^{a)}, (in quibus nonnulla quoque de perduellione constituta fuisse suspicari licet) sed etiam eorum criminum, quae ad rempublicam pertinerent, cognitionem lege expressa sibi solus referuasse, priuatorum delictorum coercitione iudicibus peculiaribus relicta^{b)}. Verum hoc quoque institutum, quia ad iudicia pertinet, infra pluribus prosequemur.

Quid autem de *Tarquinio Superbo* statuemus, quem idem DIONYSIVS^{c)} ait omnem disciplinam et leges patrias euertisse atque corrupisse? Ac profecto eius imperium crudelitate magis et saevitia, quam legibus insigne fuit: ita ut nihil illo tempore frequentius esset poenis, quae viris bonis sub specie criminis in Principem commissi irrogarentur: quam ob causam etiam, ubi ad iudicia maiestatis delati erimus, huius regis historia largam nobis praebebit dicendi materiam. Fuit tamen peculiare quoque *Tarquini Superbi* edictum, quod praeter BRISSONIVM^{d)} et HEINECCIVM^{e)} nemo, quod quidem sciamus, observavit, quodque ab hoc loco haud alienum esse censemus. Memoratur id a DIONYSIO HALICARNASSENSI^{f)} his verbis: *συνόδας τε συμπάσας, ὅσαι πρότερον ἐγένοντο κομητῶν ἢ φρατρίαστῶν ἢ γειτόνων ἐν τε τῇ πόλει καὶ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἐφ' ἑαυτὰ καὶ θυσίας πάσας κανάς, προέειπε μηκέτι συντέλειν, ἵνα μὴ συνιόντες εἰς τὸ αὐτὸ πολλοὶ βεβλῆσιν ἀπορήτες μετ' ἀλλήλων ποιοῦνται περὶ καταλύσεως τῆς ἀρχῆς.* Abiisse autem in explicando hoc loco viros doctos, quos modo laudauimus, BRISSONIVM et HEINECCIVM, in diuersas sententias, animaduertimus.

H 2

Ille

a) Lib. III. c. 13. Vol. II. pag. 668. ubi perperam *ἀδικήματα* per iniurias reddidit AEMILIUS PORTVS, quem REISKIANA editio sequitur: vid. quae de hoc vocabulo notauit GE. D'ARNAVD var. *Coni.* Lib. I. c. 17.

b) Lib. III. c. 25. Vol. II. pag. 700.

c) Lib. III. c. 41. Vol. II. pag. 745.

d) *Select. ex iur. ciu. antiquit.* Lib. I.

c. 14.

e) in *Ex. de collegiis et corporibus opificum*, c. 1. §. 8. in EIVSD. *Opific. var. Syll.* pag. 390.

f) Lib. III. c. 43. Vol. II. pag. 750.

Ille enim edicto exempta arbitratur fuisse collegia a Numa instituta, reliqua omnia (potissimum igitur sacra curialia a Romulo profecta) sublata: hic autem omnes omnino coetus, ideoque etiam collegia opificum a Numa ordinata, prohibita fuisse censet. Nec dubitamus, posteriori huic opinioni suffragari: tum, quia eadem profecto tyranno fuit in corporibus artificum, quae in reliquis coetibus abolendis, prohibendi ratio, quippe quorum neutrum putavit suo imperio conducere; tum etiam, quia statim post reges exactos opificum collegia aegre tantum restituta fuisse legimus s). Accedit, quod Tarquinium, qui omnia fere regum antiquorum instituta, licet sapientissima, extinxerat h), ab artificum sodalitatibus abstinuisset, vix sit credibile. Recte vero BRISSONIVS vetustiorum huius generis legem in republica Romana occurrere negavit. Ceterum verborum CICERONIS i), quibus legem de perduellionis poena §. III. laudatam Tarquinio Superbo adscribere videtur, non eam esse vim, ut illam demum sub hoc rege ortam esse dicat, sed tantum ista tempestate usum eius fuisse frequentissimum iudicet, iam viri docti ante nos animadverterunt k).

§. V.

IVDICIVM MAIESTATIS SVB REGIBVS.

Supereft, vt, qualis fuerit iudiciorum de maiestatis crimine sub regibus forma, et quis poenarum modus in iis obtinuerit, paucis

g) Multis hoc probat HEINECCIUS l. c. §. 9. pag. 391. sq.

h) Testis est HALICARNASSENSIS Lib. III. c. 41. et 43. Vol. II. p. 745. et 749.

i) in Or. pro C. Rabirio, c. 4. Namque haec tua, quae re hominem clementem popularemque delectant: I licitor, colligam manus, non modo huius libertatis mansuetudinisque non sunt, sed ne Romuli quidem, aut Numa Pompilii: Tarquinii, superbissimi atque crudelissimi regis, ista sunt eruciatas carmina: quae tu, homo lenis

ae popularis, libentissime commemoras: caput obnubito, arbori infelici suspendito.

k) Ita hunc locum interpretantur ANT. CONTIVS in Indice coniurationum, adiecto SCIP. GENTILIS de Coniurationibus Lib. II. p. m. 240. et ANONYMVS in Suspitione de emendando TACITO Annal. Lib. XI. c. 22. quae legitur in Opusculis iuridicis ex observationibus miscellaneis Batauis in vnum volumen collectis ab H. LVSTRI I. L. E. BÜTTMANNO (Hal. 1782. 8.) pag. 110. sq.

paucis videamus. Quod ad *iudicia* primo attinet, constat ex DIONYSIO HALICARNASSENSI ^{a)}, penes reges quidem potestatem fuisse de omnibus criminibus iudicandi, sed Romulum iam distinguere inter delicta grauiora et leuiora, ita vt illorum cognitionem sibi referuaret, haec autem consiliariis suis iudicanda permitteret, quamquam nec de grauioribus sine consilio ipsum aut successores iudicasse probabile est; modo ne necessitatis id fuisse existimemus. Tantum enim abest, vt in HALICARNASSENSIS loco cum GELENIO et SIGONIO ^{b)} sub *βουλευταῖς* intelligamus *senatum*, vt potius libenter subscribamus sententiae GEORGII D'ARNAVD ^{c)} et ADRIANI VAN DER HOOP ^{d)}, qui more Lacedaemoniorum peculiare putant regibus in cognoscendis delictis adiunctos fuisse consiliarios, quibus leuiora delicta omnia essent commissa, grauiora autem tunc demum, si regibus eos in consilium adhibere placeret: ac ne tunc quidem huic adstrictos fuisse reges, sed a consilii sententia potuisse recedere, quamquam plerumque moris fuerit, vt eam sequerentur. Miramur autem desiderare ADRIANVM VAN DER HOOP regum aetate exemplum, quo hi vere sequuti sint consilii sententiam, quum in promptu sit DIONYSII ^{e)} de Mettii Fuffetii iudicio narratio, secundum quam Tullus Hostilius, cognita Fuffetii et sociorum prodicione, consiliariis istis sub mediam noctem domo euocatis non solum facinus prodicionis aperuit, sed etiam ab iisdem, vt inter se consultarent, quo supplicio proditores essent afficiendi, petiit: quo facto, quum omnes quidem necessarium iudicassent, vt in auctores sceleris animaduerneretur, sed de modo supplicii inter eos non conueniret; ipse rex postremus sententiam suam promulgauit, quam quum omnes approbassent, exsequi non dubitauit. Manifestum profecto exemplum consilii a regibus

H 3

in

a) Lib. II. c. 14. Vol. I. pag. 264. τῶν τε ἀδικημάτων τὰ μέγιστα μὲν αὐτὸν διακρίνει, τὰ δὲ ἐλάττωνα τοῖς βουλευταῖς ἐπιτρέσσειν, προνοούμενον ἵνα μηδὲν γένηται περὶ τὰς δίκας πλημμελὲς.

b) de iudic. Lib. II. c. 4.

c) var. Coniect. Lib. I. c. 17.

d) in Diss. de iis, qui antiquitus apud Romanos de criminibus iudicauerunt, cap. I — 3. in Supplem. thes. MEERMANNIANI, pag. 608. lqq.

e) Lib. III. c. 26. Vol. I. p. 488. lq.

in iudicandis causis capitalibus adhibiti, quod si a viris doctis diligenter fuisset perpensum, non facile cuiquam veritas huius rei suspecta videri potuisset. Caue tamen, ne sub omnibus regibus consilium illud in usu fuisse existimes: imo Tarquinii, vltimi regis, tanta fuit superbia, vt, teste LIVIO ^{f)}, *cognitiones capitalium rerum, vt pluribus motum incuteret, sine consiliis per se solus exercuerit*, quod eum praeter morem a prioribus regibus traditum fecisse idem scriptor addit.

Iam vt de vicissitudinibus variis, quibus maiestatis iudicium sub regibus fuit obnoxium, clarius constare possit: omnem disputationis cardinem in hoc versari arbitramur, vt, quae sub singulis regibus de iudiciorum capitalium ordine obseruauerimus, exponamus. Quam libelli nostri partem si forte viri docti animaduertent variis erroribus esse deformatam, veniam ab iis eo facilius impetrabimus, quo difficilius esse, in farragine opinionum saepe toto coelo diuersarum, quibus hoc potissimum argumentum est refertum, veritatem consuetari, ipsi optime nouerint. *Romulum* quidem, quem supra iam vidimus cognitionem omnium causarum capitalium grauiorum sibi reseruasse, non tamen penitus excluso τῶν βασιλευτῶν consilio, hoc modo etiam maiestatis iudicium exercuisse, facile est suspicari: nec est, cur *Numae* idem placuisse dubitemus. De ipso tamen iudiciorum ordine et forma nondum certi quid afferre licet, quoniam primum perduellionis solenni modo iudicatae exemplum *Tulli* demum regis historia exhibet, cuius aetate celeberrimum illud *Toratianum*, vt vulgo vocant, *iudicium* occurrit ^{g)}, de quo quid nobis videatur, strictim exponemus.

Locus

f) Lib. I. c. 49.

g) Innumera sunt scriptorum, tam veterum, quam recentiorum, de illo iudicio loca, ex quibus haec seligere placet: CIRONIS *de Inuent. rhet.* Lib. II. c. 26. et 27. LIVII Lib. I. c. 26. DIONYSII HALICARNASS. Lib. III. c. 21. Vol. I. pag. 461 — 470. et e recentioribus IAC.

RAEVARDI *ad Leges XII. tabularum* cap. 27. in EIVSD. *Opp.* Tom. I. p. 114. sqq. ANT. CONTI *l. c.* pag. 239. sqq. CAR. SIGONI *de iudic.* Lib. III. c. 4. ZACH. HUBERI *Dissertat.* Lib. III. c. 2. §. 22. sqq. pag. 577. sqq. GEBAVERI *Tullium Hostilium* in EIVSD. *Exercit. academ.* Vol. I. p. 64. sqq. ANONYMI *l. c.* in *Oppusc. iurid.*

Locus classicus quidem de hoc iudicio est apud LIVIUM^{b)}; neque tamen negligenda penitus videtur HALICARNASSENSISⁱ⁾ narratio, utpote qui de initio iudicii habet nonnulla, quae apud LIVIUM frustra quaesiveris. De hoc enim LIVIUS nihil dicit, praeterquam, quod Horatius, sorore interfecta, raptus fuerit in ius ad regem; sed DIONYSIVS pluribus ita rem proponit: Horatium in eorum, qui patriae male vellent, numerum, posuisse etiam sororem suam, et hoc nomine de ea capitalem poenam sponte sumfisse; tunc vero e ciuibus viros non obscuros Horatium apud Regem caedis reum egisse, *legibus nixos, quae non paterentur quemquam indicta causa occidi: τὸς νόμους παρεχομένοι τὸς ἐκ εὐνίας ἀκριτον ἀποκτείνειν εἰδέναι*. Hactenus HALICARNASSENSIS: iam hunc cum LIVIO coniungamus. In eo quidem conueniunt omnes, Tullum non ipsum, sed per alios iudicasse de Horatii facinore: HALICARNASSENSIS autem addit, populo Regem statim hoc iudicium permisfisse; LIVIUS contra Duumuiros intercesfisse refert: quae quidem sententia posterior videtur esse probabilior. Hi Duumuiri vtrum nouo instituto a Tullo primum fuerint creati, an iam sub Romulo, aut certe Numa Pompilio locum habuerint, varie disceptatum est a viris doctis^{b)}: nos vero e LIVII et DIONYSII narratione priorem opinionem defendi posse arbitramur. Romulum enim constat solum de delictis atrocioribus iudicasse, nec est, cur hunc morem ad Tullum vsque viguisse negemus. Si enim sub alterutro rege, Romulo aut Numa, duumuiri capitales iam fuissent creati, certe LIVIUS id non reticuisset: imo hic et DIONYSIVS diserte addunt causam, ob quam Tullus, posthabita prisca consuetudine, huic

iurid. ex Obsf. miscellaneis Bar. pag. 94. sqq. ADR. VAN DER HOOP l. c. c. 2. et 3. pag. 611. sqq. et EXCELLENTISSIMI IO. FRID. IVNGHANNI EXERC. de iudicio Horatiano eiusque in iure vsu, praelide AVG. FRID. SCHOTT, VIRO ILLVSTRI, Lipsf. 1777 habitam.

h) l. c.

i) l. c.

k) Duumuiros non sub Tullo primum, sed iam sub prioribus regibus creatos fuisse, volunt PIGHIVS *Annal. Tom. I. p. 18. et 35.* SIGONIVS et RAEVARDVS *ll. cc.* atque ANONYMVS auctor *l. c. pag. 110. sqq.* sub Tullo autem demum institutos esse probant GEBAYER *l. c. p. 67.* VAN DER HOOP *l. c. pag. 613.* et EXC. IVNGHANNI *l. c. pag. 10. sq.*

huic iudicio ipse non praefuerit: *ne ipse tam tristis ingratiq[ue] ad vulgus iudicii, aut secundum iudicium, supplicii auctor esset.* Hinc Tullus: *Duumuiros, inquit, qui Horatio perduellionem iudicent, secundum legem facio* 1). Non itaque sine lege aliqua, quae tunc fuit curiata, creati sunt Duumuiros: quali autem, statim videbimus. Pergit LIVIUS: *Lex horrendi carminis erat: Duumuiros perduellionem iudicent. Si a duumuiris prouocari, prouocatione certato: si vincent, caput obnubito infelici arbori recte suspendito: verberato vel intra pomoerium vel extra pomoerium.* Haec verba mirum est, quantum negotii fecerint viris doctis, et quam varie fuerint ab iis explicata. Nos quidem optime rem expediri posse arbitramur, si omnis disceptatio in quatuor quaestionibus distinguatur; quarum prima indagetur origo et munus duumuirorum, altera legis modo recitatae sensus eruatur, tertia perduellionis vis explicetur, et quarta prouocationis in hoc iudicio vsus definiatur.

Duumuiros itaque primum a Tullo Hostilio creatos fuisse, modo probauimus, et simul causam, propter quam Tullus eos instituit, e LIVIO cognouimus. Fuit autem duplex: partim, vt iudicii inuidiam a se remoueret, partim, ne quid legum seueritati aut suae potestati detraheret. Nefas enim duxit sponte absolueri hominem, cuius delictum manifestum erat et in conspectu totius populi perpetratum; mouit tamen et fortitudo viri, et gratia, qua valebat apud populum, vt viam quasi ei monstraret, qua liberari a supplicio posset. Hoc non aliter fieri poterat, quam si iudicium delicti et sententiae, si ita dicere licet, pronuntiationem aliis demandaret, a quibus tamen esset prouocatio. Instituit igitur duumuiros, qui Horatio perduellionem iudicarent, sed ea formula instituit, vt absoluendi facultas iis esset adempta, quod difertis verbis LIVIUS m) significat. En igitur hic primam duumuirorum

1) Perinde nobis videtur, vtrum vulgaris haec interpunctio seruetur, an recentiorum editionum lectio recipiatur, quae ita distinguunt: *qui Horatio perduellionem iudicent secundum legem, facio:* V. DRAKENBORGII ad LIVII l. c. Tom. I. pag. 114.

Vtrumque *lex* nostra interpretatione aptam sensum praebet.

m) l. c. *Hac lege duumuiros creati, qui se absolueri non rebantur ea lege, ne innoxium quidem, posse.*

virorum originem, quorum si postmodum etiam libera republica inueniuntur vestigia, magis eos tunc ad imitationem primi iudicii perduellionis constitutos, quam eodem plane munere functos fuisse suspicamus: quia profecto non omnia facinora erant ita manifesta, ut iudici liceret tantum condemnare, non absolueret. Horatianorum autem duumvirorum potestatem his limitibus angustis fuisse circumscriptam, in caede coram toto populo perpetrata non est mirum.

Iam legem ipsam, cuius *carmen horrendum* seruauit nobis LIVIUS, etsi a Tullo latam fuisse non negemus, tamen ad antiquiorum aliquam sanctionem necessario respexisse opinamur. Erat enim, quod cum GEBAUERO suspicari nobis licet, tantum lex singularis, in Horatii fauorem a Tullo primum proposita, neque ultra eius iudicium proferenda, ideoque ad priuilegium proxime accedebat; nec tam de crimine, quam de *duumvirorum creatione* latam eam fuisse arbitramur. Id quidem colligere nobis videmur non solum e verbis LIVII: *hac lege duumiri creati*, et iis, quae proxime praecesserant: *Duumiros — secundum legem facio: lex horrendi carminis erat*; sed etiam ex integra legis ipsius sanctione, quae tantum de his, quae duumiris agenda erant, praecipiebat. Ac quis tandem existimet, potuisse eiusmodi legem iam ante Tullum vniuersae de perduellionis crimine scriptam esse, quum aperte, ut modo docuimus, duumiros destituat omni absoluendi potestate, et ad eiusmodi factum respiciat, quod ipse reus sit confessus; ita, ut de veritate delicti nulla amplius supersit cognitio, sed tantum propter supplicii modum et sententiae pronuntiationem iudicium adhuc sit necessarium. Profecto crudelior hac lege, si generalis fuisset, cogitari nulla potuisset! Verum enimvero Horatii crimen erat hoc modo comparatum, ut, nisi Rex vim manifestam inferre vellet legibus, non posset alios constituere iudices, quam quibus praeter condemnationem nihil liceret. Vere itaque Horatium a Rege condemnatum fuisse nihil impedit, quin statuamus, modo sententiae pronuntiandae inuidiam eum a se remouere voluisse concedamus. De solo itaque crimine Horatiano ista lex est acci-

pienda, nec ad perduellionem generatim applicanda. Iam vero, audimus nonnullos dicentes, quomodo Tullus potuit auctor esse huius legis, quum in ea claris verbis definiatur *supplicium* de Horatio sumendum, ac nihilo fecius Rex a LIVIO dicatur Duumuiros ereasse, *ut ne supplicii ipse auctor esset?* Nonne hoc modo primus et solus *supplicii Horatiani auctor* est censendus? Ac profecto dubitatio haec tanti aliquando visa nobis est momenti, ut parum abfuerit, quin propter eam solam mutarem nostram sententiam. Sed salua res est. Quid enim, si Tullum hoc supplicii genus ex aliqua lege antiquiore in iudicium Horatianum transfuisse statuamus, in qua pridem id sancitum esset, siue Romuli illa, siue Numae Pompilii, siue vel ipsius Tulli fuerit? Oportuit vero istam legem ita esse comparatam, ut ad perduellionis, quae proprie sic dicitur, speciem aliquam spectauerit et eius supplicium determinauerit. Neque enim audemus contendere, sub *perduellione* in nostra lege intelligi quoduis atrox facinus, quum vix credibile sit, legem, cuius propria verba seruauit nobis LIVIUS, quaeque ipsam condemnandi formulam (*Duumuiros perduellionem iudicent*) exhibuit, tam vage loquatam esse, ut cardinem totius iudicii, h. e. speciem delicti eiusque poenam, generali nomine, quo multa alia quoque facinora comprehenderentur (quale est ex opinione virorum doctorum hoc loco *perduellionis* vocabulum), designauerit. Imo necessaria omnino visa est Tullo regi determinatio generis delicti, cuius reum Horatium iudicari volebat; ac ne legibus fraus fieret, ipse praescripsit iudicibus formulam, ex qua sententiam pronuntiarent. Hinc illa priuilegii verba: *Duumuiros perduellionem iudicent*, quibus ex superioribus addendum est: *Horatio*; h. e. volo, ut duumuiros meo loco per sententiam, Horatium perduellionis reum esse, pronuntient et poenam in perduellionem statutam eidem irrogent. Monuimus haec eorum potissimum causa, qui, quia necessitatem viderunt determinandi speciem delicti, cui obnoxium Horatium facerent, *parricidium* dixerunt crimen eius, et secundum leges de parricidio a Romulo et Numa latas iudicatum fuisse voluerunt. Et esset sane haec coniectura
 f. ti:

fatis speciosa, nisi obfaret in lege saepius commemorata *perduellionis* vocabulum, quod neutiquam improprie accipere possumus; cui accedit, quod nihil prorsus apud veteres de parricidii poena ex legibus regis usitata reperire licet, praeter expiationem homicidii imprudentis, quam ex schedis *SERVIANIS* restituit *IOS. SCALIGER* ⁿ⁾; quaeque a piaculo *HORATIANO* longe diuersa fuit. Unde profecto non videmus, quo pacto quis genus supplicii, quod in nostra lege memoratur, a parricidii poena differre tuto negare possit ^{o)}. Alia igitur via erit incedendum, ac potius *peculiaris de perduellione lex* intelligenda, quam *Tullus* in irrogando isto privilegio sine dubio ante oculos habuit, et cuius poena haec fuit, ut reus, capite obnupto, inter verbera in crucem ageretur. Vbi nam autem illam legem quaeremus? Hoc consilio ad *HALICARNASSENSEM* refugimus, qui accusatores *HORATII* prouocasse ait ad νόμος τὸς ἐν ἑσπέραις ἀρετῶν ἀποκτείναν ἑδὲνα ^{p)}. Aut hic, aut nullam latebit lex, ex qua *Tulli* privilegium fluxit.

Ne igitur lectores diutius de nostra opinione incerti haesitent, ad *tertiam* huius disceptationis partem progrediemur, qualem hoc loco intelligamus *perduellionem*, exponemus. *Facinus HORATII* quicumque diligenter considerauerit, siue *LIVIVM*, siue *DIONYSIVM* auctorem sequatur, inueniet, forem eius non sine culpa sua, quae in republica tam feroci, qualis *Roma* tunc erat, scelere proxime accedebat, fratris indignationem in se conuertisse. Quid enim durius, quam victorem de patria, sua virtute seruata, exultantem, ob necem singuli hominis, qui praeterea hostis esset

I 2

populi

n) in *Notis* qd *FESTVM* v. *Subici*.

o) Nec placet nobis, ut hoc obiter moneamus, *GEBAVERI* coniectura, qui *l. c. p. 66.* parricidium dici putat pro parricidio, i. e. parium caede. Repugnat enim huic etymologiae *PLVTARCHI* auctoritas, qui in *vita Romuli*, c. 22. Vol. I. pag. 128. haec habet: ἴδιον δὲ, τὸ μηδεμίαν δόξαν κατὰ πατρικίων ἐξείσαντα, πάσαν ἀνδροφονίαν πατρικίον

νόμον προσεπεινὸν ὡς τότε μὲν ὄντος ἐναγῆς, ἐκείνη δὲ ἀδυνατε. Videtur potius *Romulus* eo consilio nomen funestum parricidii applicuisse cuius etiam simplici homicidio, ut atrocitas eius eo manifestior fieret, quo propius accederet nomen delicto, cuius ne exemplum quidem locum inuenturum esse credebat legislator.

p) *Lib. III. c. 22. Vol. I. p. 467.*

populi Romani, acerbissimis conuiciis proscindere, et ita publicam laetitiam domestico dolori postponere? Ac profecto virgo, si superstes fuisset, poenam intempestiui doloris publice aliquando luisset, quod oblita patriae hostem luxerat. Sed, quantacunque fuerit delicti ab ea commissi atrocitas, nondum tamen fuerat eo tempore, quo frater eam necauit, per sententiam capitis damnata; condemnatio autem iuxta leges a DIONYSIO laudatas omnino necessaria erat, ut quis ob scelus perpetratum a quouis posset impune occidi. Neglecta lege Horatius sororem, obnoxiam quidem poenae ob salutem publicam posthabitam, necdum tamen legitime damnatam, interfecit: vtrum hoc parricidium, an perduellio? Parricidium erat caedes cuiuslibet liberi hominis, ceu TESTVS q) docet: perduellio autem grauius facinus, quod inuoluebat dolosam imperii et cognitionis criminalis, quae tempore Horatii regum propria erat, occupationem a priuato homine factam. Parricidium fiebat sine scelere ab occiso perpetrato; perduellio non poterat cogitari sine delicto ab altera parte commisso, cuius coercionem perduellis sponte in se susceperat. Illud non erat, nisi priuata vltio; haec publicam poenam nefario modo praeueniebat: quod quidem facinus tanto seuerius prohiberi visum est, quo grauius immineret reipublicae periculum, si in delicta nondum probata animaduertere cuiuslibet e ciuibus licuisset. Huic malo occurrebant iam regiae leges; nec desuerunt sequentibus temporibus repetitae sanctiones, quibus de ciue indemnato poenas sumere nefas est habitum. Et huiusmodi lege damnatum fuisse etiam Horatium, quidni e DIONYSII verbis colligamus? Solum, quem hanc significationem *perduellioni* in loco LIVIANO tribuisse vidimus, est ANT. CONTIVS r), cuius *Index coniurationum* magna iudicii elegantia et doctrinae apparatu est conscriptus. Vnum ad confirmandam nostram coniecturam addere placet: quod mirifice eam iuuari existimamus per ritum expiationis, quem ab
Horatio,

q) v. *Parici Quaestores*.

r) in *Indice citato* apud SCIP. GENTILEM *de Coniurationibus*, p. m. 239. sq.

Horatio, populi suffragio absoluto, obseruatum narrant LIVIVS et DIONYSIVS HALICARNASSENSIS, quemque in alium, quam verum perduellem, cadere non potuisse, manifestum est.

Tandem de *prouocatione* in hoc iudicio obuia supersunt quaedam non praetermittenda. Ac primum quidem non temere quis quaesiverit, quomodo Tullus, qui *prouocationis* auctor Horatio fuerat secundum LIVIVM, ab eodem propterea dici possit *clemens legis interpres*, quam a se ipso primum sancitam, clariorem statim ab initio proponere potuisset? Neque vero sine consilio Tullum legem suam obscurioribus circa *prouocationem* verbis concepissemus, ut ne pateret, ad quem esset *prouocatio*. Erat enim proprie *prouocatio* a duumuiris non ad populum, sed ad Regem, qui iudicandi potestatem Duumuiris fecerat ^f): lex vero de *prouocatione* generatim loquebatur, ne certo constare posset, ad quem esset *prouocandum*; quod, si Rex expresse non ad se, sed ad populum *prouocationem* fieri debere, lege ista sanxisset, metueret, ne suae potestati aliquid detraheret; sin vero *prouocatio* ad Regem fieret, omnis iudicii Duumuiris mandati causa cessauisset et inuidia iudicii ad illum rediisset. Ac profecto etiam ad Regem, qui Horatium nullo modo absoluere potuisset, *prouocatum* fuisset, nisi ipse Rex, *clemens legis suae*, quam studio obscuram conceperat, *interpres*, Horatium, quod non ad se, sed ad populum *prouocari* vellet, admonuisset. Ex iis igitur, quae hactenus disputauimus, sine negotio colligi poterit, singularem hanc causam, in qua Tullus multa Horatio ob virtutem plane eximiam et recentia merita indulserat, non posse normae loco haberi, cuius instar etiam reliqua maiestatis iudicia sub regibus celebrata fuisse suspicari liceat: imo omnia fere in iudicio Horatiano noua fuisse ac praeter consuetudinem gesta, ideoque nec *prouocationis* facile ad populum concessae aliud praeter hoc sub regibus exemplum inueniri ^f).

A ce-

f) Docuit hoc VAN DER HOOP l.c. pag. 614.

t) Largitur hoc FRANC. CAR. CONRADT in Diss. cui titulus: *Ius prouocationum* ex

A celeberrima Horatii causa ad reliqua, quae sub regibus de iudicio maiestatis obseruauimus, nostra se conuertit oratio. De Mettii Fuffetii iudicio, quod itidem sub Tullo occurrit, illud iam supra notauimus, praeuia consiliariorum sententia regem id exercuisse^{u)}; nec leue inde sequi argumentum, quo probari possit, reges plerumque eiusmodi consilio in causis capitalibus usus esse. Neque mutatam esse hanc consuetudinem a *Seruius Tullio*, tanto fidentius affirmare licet, quo certius constat e *DIONYSIO* et *LIVIO*, huius regis prae reliquis populare fuisse ingenium ac temperatum imperium. Quamquam enim a *DIONYSIO HALICARNASSENSI*^{x)} dicitur publica delicta a priuatis primus separauisse, ac de publicis quidem ipse solus cognouisse, priuatorum vero iudices priuatos constituisse: tamen ne publicorum quidem curam eum sine ullo consilio in se suscepisse, haud temere est statuendum, quum non solum ipse *DIONYSIVS* paullo ante monuerit, *Tullium* dimidiam partem de regia potestate detraxisse, sed etiam e *LIIII*^{y)} narratio-

ne

ex antiquitate Romana erutum, (Lipl. 1723) §. 9. et 10. quamquam ius prouocationum ipsam iam sub regibus apud populum fuisse contendit. Quam quidem opinionem satis dextere refutauit *VAN DER HOOP* l. c. pag. 614. sqq. usus in primis argumento legis *Valeriae* ac testimonio *DIONYSII HALICARNASSENSIS* Lib. VII. c. 41. Vol. III. p. 1400. nec non *CICERONIS* in Or. II. de *Lege Agraria* c. 13. et de *Orat.* Lib. II. c. 48.

u) Hinc etiam *Tullus* in oratione ad populum habita, quam exhibet *DIONYSIVS HALICARNASSENSIS* Lib. III. c. 29. Vol. I. p. 499. de pluribus iudiciis in Albanorum causa loquitur: Μέτιον δὲ καὶ τὸς σὺν τῷ Βελευσάντῳ τὴν περδοσιῶν, δίκας ὑποσχέσθαι, ἃς ἡμεῖς τάξομεν δίκας τε περὶ ἐκαστοῦ τῶν ὑπαίτιων καθέσθμενοι. Ἐδένα γὰρ ἀποσπέρσομεν κρείστος ἑδὲ λόγῳ: vnde simul patet, reis in hoc iudicio licuisse

causam dicere et se defendere, perinde ac libera republica. Confirmat hoc idem scriptor c. 30. sub fin. ubi Rex in socios prouisionis dicitur constituisse *διασκήσια*.

x) Lib. III. c. 25. Vol. II. pag. 700. τῶν γὰρ πρὸ αὐτῆ βασιλείων ἀπάσας ἀξίωντων ἐφ' ἐαυτὸς ἄγειν τὰς δίκας, καὶ πάντα τὰ ἐγκλήματα τὰ τε ἴδια καὶ τὰ κοινὰ πρὸς τὸν ἑαυτῶν τρόπον διακρίνοντων, ἐκείνος διελεῖται ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν τὰ δημοσίων, τῶν μὲν εἰς τὸ κοινὸν φερόντων ἀδικημάτων αὐτὸς ἐποίησται τὰς διακρίσεις, τῶν δὲ ἰδιωτικῶν ἰδιωτὰς ἔταξεν εἶναι δίκας.

y) Lib. I. c. 49. *Cognitiones capitalium rerum sine consiliis per se solus exercebat*: de *Tarquinio Superbo*, quem paullo post primum narrat regum traditum a prioribus morem de omnibus senarum consulendi soluisse et domesticis consiliis reipublicam administrasse.

ne idem cum aliqua probabilitate elici possit. Verum hic non possumus non dissentire ab iis, qui DIONYSIVM putant tantum de crimine laesae reipublicae esse loquutum, et vnius huius delicti cognitionem Seruium sibi reseruasse autumant ²⁾. Imo videtur potius DIONYSIVS ad omnia crimina, quae publica poena vindicarentur, respexisse: quod manifeste patet ex oppositis ιδιωτικοῖς ἀδικήμασι, i. e. iis, quae tantum ad priuatam satisfactionem tenderent, et ab ipso etiam DIONYSIO confirmatur, qui δημόσια ἀδικήματα explicat per τὰ εἰς τὸ κοινὸν φέροντα ³⁾. Sub vltimo denique Romanorum rege, *Tarquinio Superbo*, miserimam habuere faciem cum omnia iudicia, tum de maiestatis potissimum crimine cognitiones, vtpote quibus artificio tyrannorum proprio vsus est Princeps saeuissimus ad optimos quosque a se remouendos. Hunc primum fuisse, qui sine consilio adhibito de omnibus caussis solus iudicaret, aliquoties iam monuimus; hinc *occidere, in exsilium agere, bonis mulctare poterat non suspectos modo aut iniustos, sed vnde nihil aliud, quam praedam sperare possent* ⁴⁾. Quid mirum igitur, quod de Tarquinii regno idem licet dicere, quod de malis Imperatoribus PLINIUS ⁵⁾ tradidit, fuisse scilicet etiam sub hoc maiestatis singulare et vnicum crimen eorum, qui crimine vacarent? Hinc tuto affirmare possumus, sub nullo rege crebriora fuisse ac frequentiora maiestatis laesae iudicia, quam sub Tarquinio, quod diserte confirmat HALICARNASSENSIS ⁶⁾ his verbis: ἐπεὶ δ' ἐγκρατῶς ἤδη κατέχειν ὑπελάμβανε τὴν ἀρχὴν, παρασκευάσας ἐν τῶν ἐταίρων τῶς πομπωτάτες, δι' ἐκείνων ἦγεν εἰς ἐγκλήματα καὶ θανάτους δίκας

²⁾ e. g. PIGHIVS *Anal.* Tom. I. pag. 49. HOFFMANNVS in *hisor. iur.* Vol. II. P. I. pag. 61. sq. VAN DER HOOP *l. c.* pag. 608.

³⁾ Reperit hanc distinctionem DIONYSIVS eod. Lib. c. 36. Vol. II. p. 732. Nobiscum sentire videntur GE. D'ARNAVD *var. Coni.* Lib. I. c. 17. et POR-

TIVS, qui recte vertit: *crimina ad reipublicam pertinentia.*

⁴⁾ LIVIVS *l. c.* Idem testatur quoque HALICARNASSENSIS Lib. III. c. 42. et 46. Vol. II. p. 747. et 757.

⁵⁾ in *Panegy.* c. 42.

⁶⁾ Lib. III. c. 42. Vol. II. pag. 747. cf. IDEM *ib.* c. 43. p. 750. sq.

δικας πολλὰς τῶν ἐπιφανῶν· πρώτους μὲν τὰς ἐχθρῶς διακειμένους πρὸς αὐτὸν, οἷς ἐκ ἦν βαλομένοις Τύλλιον ἐκπέσαι τῆς ἀρχῆς ἑπάτα καὶ τῶν ἄλλων ἐς ὑπελάμβανε βαρεῖαν ἠγεμένης τὴν μεταβολήν, καὶ οἷς πολλὸς πλῆθος ἦν. οἱ δ' ὑπάγοντες αὐτὸς εἰς τὰς δίκας, ἄλλας ἐπ' ἄλλας ψευδῶν αἰτίαις, μάλιστα δ' ἐπιβουλευῶν αἰτιώμενοι τῷ βασιλεῖ, κατηγοροῦν ἐπ' αὐτῷ δικαστῆν. ὁ δὲ τῶν μὲν θάνατον καταδικάζει, τῶν δὲ φυγῆν, καὶ τὰ χρήματα τὰς τε ἀναιεργμένους καὶ ἐξελαυομένους ἀφαιρέμενος, τοῖς μὲν κατηγοροῦσι μικρὰν τινα μοῖραν ἀπένειμει, αὐτὸς δὲ τὰ πλείω κατέχεν. Hic etiam originem praemiorum, quae delatores et indices criminum, in primis maiestatis, Romae consequebantur, inuenisse nobis videmur; quae, a Tarquinio primum proposita, deinde sub malis potissimum Imperatoribus frequentissima et sine dubio firmissima ac pessima stabiliendae tyrannidis auxilia fuerunt c).

§. VI.

POENAE CRIMINIS MAIESTATIS SVB REGIBVS
VSITATAE.

Quamquam, quod LIVIUS a) dixit, *nulli gentium, praeter Romanam, mitiores placuisse poenas*, per omnem huius populi historiam comprobatur, ac propterea, certe antiquioribus reipublicae temporibus, non deprehendere licet magnam suppliciorum ac poenarum apud eos varietatem: tamen non vnam poenarum speciem, quae sub regibus in perduellionis potissimum crimine vsitatae fuerunt, obseruauimus. Primum quidem et frequentissimum supplicii genus, quo etiam Romuli de proditione legem munitam fuisse e DIONYSIO b) discimus, fuit deuotio rei deo alicui, praecipue

c) De accusatoribus et delatoribus etiamque praemiis locus est apud FRANC. POLLETIVM in *historia fori Romani*, Lib. III, c. 2. p. m. 310. sqq. qui tamen primum eorum usum in Tarquinii historia obuiam haud obseruauit.

a) Lib. I. c. 28.

b) Lib. II. c. 10. Vol. I. p. 258. *εἰ δὲ τις ἐξελεγχθεὶς τέτων τι διαπραττόμενος, ἐνοχος ἦν τῷ νόμῳ τῆς προδοσίας, ὃν ἐκείρωσεν ὁ Ρωμύλος. τὸν δὲ ἀλλότῃ τῷ βαλομένῳ κτείνειν ὄσιον ἦν, ὡς Φύμα τὴν καταχθονίαν Δίος.*

praecipue vero inferis facta. Vnde eiusmodi homo dicebatur *sacer*, et impune a quouis occidi poterat ^{c)}. Neque ipse reus solum, sed et familia pecuniaque eius diis sacra censēbatur, ceu ex FESTO ^{d)} apparet. Fuit igitur illo tempore haec prodicionis apud Romanos poena consueta, quam etiam de Mettī Fuffetii sociis sumtam esse, nihil impedit, quin statuamus, quum τὸν τῶν λαίποτακτῶν καὶ προδοτῶν νόμον, ex quo DIONYSIVS eos punitos fuisse tradit, a Romuli νόμῳ τῆς προδοσίας haud diuersum fuisse, supra iam suspicati simus. Fuffetii ipsius per quadrigas discepti supplicium propter sceleris atrocitatem primum vltimumque apud Romanos fuit ^{e)}, vnde in eo non moramur. Singulares vero poenae, quas circa maiestatis delictum iam sub regibus obtinuisse existimamus, sunt inter capitales suspendium in arbore infelici s. cruce ^{f)} (cui semper verbera praemittebantur) et praecipitatio ex rupe Tarpeia ^{g)}: inter non capitales autem exsilium ^{h)} et bonorum

K 2

norum

c) DIONYSIVS l. c. ἕδος γὰρ Ῥωμαίοις, ὅσος ἐβέβηκοντο νηπιονί τεθνήσκειν, τὰ τέτων σώματα θεῶν ἐπιδοθέντι, μάξιμα δὲ τοῖς καταχθονίοις κατενομήσειν, ὃ καὶ τότε ὁ Ῥωμαῖος ἐποίησε. cf. FESTVS et ad eum SCALIGER v. *Sacer mons*, et *Sacratae leges*, IAC. RAEVARDVS ad *Leges XII. tabularum* cap. 4. in EIVSD. *Opp.* Tom. I. p. 21. sq. et FRID. PLATNERVS de *LL. sacratis Romanorum*, cap. 2. pag. 26. sqq. Causam licentiae huius occidendi hominem facram assertit MACROBIVS *Saturnal.* Lib. III. c. 7. cuius verba haec sunt: *quem admodum, quod sacrum ad deos ipsos mitti non poterat, a se tamen dimittere non dubitabant: sic animas, quas sacras in coelum mitti posse arbitrantur sunt, viduatas corpore quam primum illo ire voluerunt.*

d) v. *Sacratae leges*. Corruptum hunc locum ingeniose restituit PLATNERVS l. c. pag. 27.

e) Describant foedum hoc spectaculum

LIVIVS Lib. I. c. 28. et DIONYSIVS HALICARNASSENSIS Lib. III. c. 30. Vol. I. pag. 502.

f) Haec poena Horatio perduelli imminēbat secundum LIVIVM Lib. I. c. 26. cf. TVRNEBVS in *Aduersar.* Lib. III. c. 3. et LIPSIVS de *cruce* Lib. I. c. 2. et II. c. 8.

g) de hac vid. IVST. XYCVIVS de *Capitolio*, c. 4. pag. 45. sqq. Ex DIONYSIO HALICARNASSENSI Lib. II. c. 56. Vol. I. p. 355. observauimus, iam Romulum hoc supplicii genere vsum fuisse: cf. PLVTARCHVS in *vita Romuli* c. 18. Vol. I. pag. 115.

h) Fuit haec filiorum Anci Marci poena, quibus, regno ad Seruivm delato, aqua et igni est interdictum, quod in iudicium capitale vocari non comparuerant: LIV. Lib. I. c. 41. DIONYS. HALIC. Lib. III. c. 5. Vol. II. p. 646. Alia exempla exsilii potissimum sub Tarquinio Superbo reis irrogati habent LIV. Lib. I. c. 49. et DIONYS.

norum publicatio¹⁾); quibus Tarquinius Superbum metalla, taureas, fustes et lautumias addidisse, e DIONYSIO HALICARNASSEN-
SI^{h)} et EVSEBIO^{l)} discimus.

DIONYS. HALIC. Lib. III. c. 42. Vol. II. pag. 748.

i) DIONYS. HALIC. utroque loco exemplum bonorum publicationis, qua in reos condemnatos animaduersum est, exhibet.

k) Lib. III. c. 44. Vol. II. pag. 751. sq.

l) *Chronic.* Lib. I. pag. 30. ed. SCALIG. cf. IOS. SCALIGER in *Animaduerss.* ad *h. l.* p. 94. et PIGHIVS *Annal.* Tom. I. p. 52. Has tamen poenas tantum humilioris conditionis hominibus irrogari solitas fuisse, e DIONYSII loco fit probabile.

ULB Halle
005 483 018

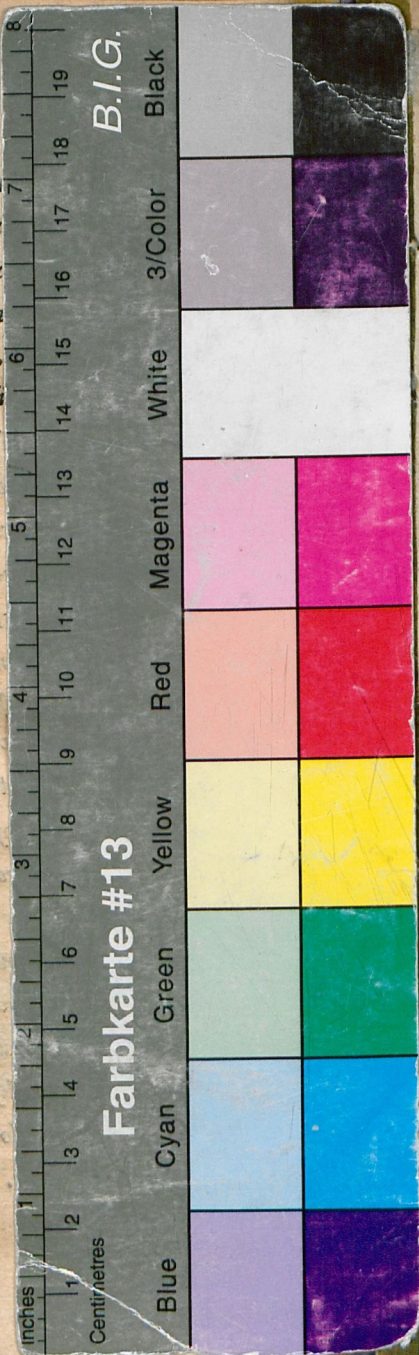
3

vd 18

11701)

1786, 16.

DE

LEGIBVS MAIESTATIS
POPVLI ROMANI
LATIS ANTE LEGEM IVLIAM
EXERCITATIO PRIMA

QVAM
AMPLISSIMI PHILOSOPHORVM ORDINIS CONSENSV

DIE XXX. SEPT. A. C. CIDI~~CC~~LXXXVI

H. L. Q. CC

DEFENDENT

CHRISTIANVS GOTTLIEB HAVBOLD

ARTIVM MAGISTER ET IVRIS VTRIVSQVE BACCALAVREVS

ET

CAROLVS FRIDERICVS CVRTIVS

LIPSIENSIS

LEGVM CVLTOR

LIPSAE

EX OFFICINA SAALBACHIA

